

ΔΙΚΤΥΟ ΚΙΝΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

68
ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	ΜΑΗΣ 1968
3	ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ
9	ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ '68 του Ντανιέλ Μπενσαίντ
12	ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ του Παναγιώτη Γιούλη
16	«ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΙ ΟΜΑΔΟΥΛΕΣ» του Νίκου Γιαννόπουλου
20	ΤΟ '68 ΤΩΝ ΦΕΜΙΝΙΣΤΡΙΩΝ Επιμέλεια: Ε.Ρ.
23	ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ '68 του Παναγιώτη Σηφογιωργάκη
29	ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ
32	ATELIER POPULAIRE
34	L' ENRAGÉ
36	Ο ΚΑΡΛ Ρ. ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ του Ζαν-Φρανσουά Βιλάρ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΕΛΤΙΟ ΘΥΕΛΛΗΣ», ΜΑΪΟΣ 1998

Αθήνα:

Βαλτετσίου 35, τηλ.: 01 - 38 13 928, fax: 01 - 38 40 390

Θεσσαλονίκη:

Κομνηνών 21, τηλ./fax: 031 - 265 346

Λαμία:

Λεωσθένους 21, τηλ.: 0231 - 43 595

Κομοτηνή:

Όθωνος 5, τηλ.: 0531 - 20 660

Μάης '68: η πρώτη επανάσταση στον «αναπτυγμένο κόσμο» μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Προϊόν μιας πρωτότυπης διεθνούς συγκαρίας, έγγραψε τη λαμπρότερή της σελίδα στη Γαλλία, αλλά συγκλόνισε και τις ΗΠΑ, το Μεξικό, τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Γιουγκοσλαβία, την Ιαπωνία...

Ο Μάης, στη διεθνή του διάσταση, είναι αποτέλεσμα ορισμένων, φαινομενικά αντιφατικών μεταξύ τους, παραγόντων: της ανόδου των ανταρσιακών επαναστάσεων και των απελευθερωτικών κινήσεων στο λεγόμενο τρίτο κόσμο (Κούβα, Βιετνάμ, Λατινική Αμερική, Ινδονησία, Αφρική) της άνθησης της καπιταλιστικής οικονομίας στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, με αποτέλεσμα την ποσοτική αύξηση της εργατικής τάξης, αλλά, κυρίως, την ανάπτυξη της συνοχής και της αυτοπεποίθησής της: της μαζικοποίησης όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας της αμφισβήτησης του σοβιετικού «κομμουνισμού», για πρώτη φορά μετά τα «απακάλινα χρόνια» του '30, από ικανές μερίδες αγωνιστών και αγωνιστριών, κυρίως από τους χώρους της διανόησης, σε πολλές χώρες, σε συνδυασμό με την αύγλη της κινεζικής Πολιτιστικής Επανάστασης.

Ειδικότερα στη Γαλλία, η έκρηξη του '68 δεν αποτέλεσε κεραινό εν αθρία.

Ορισμένοι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην εξέγερση και, σε μεγάλο βαθμό, επηρέασαν το περιεχόμενο και τις μορφές της ήταν:

Η στάση του γαλλικού κράτους απέναντι στην αλγερινή επανάσταση: οι μαζικές αποχωρήσεις αριστερών διαφωνούντων από τη Νεολαία του Κ.Κ.Γ. η τρέσπα αύξηση του μαθητικού και του φοιτητικού πληθυσμού που συντέλεσσε στη δεκαετία του '60: η αγανάκτηση μεγάλων τμημάτων της εργατικής τάξης, κυρίως νέων στην ηλικία και με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, για τα αποτελέσματα των οικονομικών αναδιαρθρώσεων τις

οποίες πραγματοποίησε η κυβέρνηση Ντε Γκολ-Πομπιντού τα χρόνια πριν από το Μάη: τα μεγάλα «πολιτισμικά» αποθέματα που διέθετε η γαλλική διανόηση — σε σχέση με αντίστοιχες άλλων χωρών της Ευρώπης: η προσοφανής — για τα δεδομένα της εποχής — πολιτική ωριμότητα και ενωτική αντίληψη πολλών ρευμάτων του αριστερού και του απεξουσιαστικού χώρου, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη συνοικοδόμηση από αναρχικούς, τροτσκιστές και μαοϊκούς του Κινήματος 22 Μάρτη.

Αν η Κουβανέζικη και η Βιετναμέζικη Επανάσταση, στο ζενίθ του Ψυχρού Πολέμου, απέδειξαν ότι η επανάσταση εκτός από αναγκαία είναι και δυνατή, ο Μάης αποκάλυψε το «πρόσωπο» της επανάστασης στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες.

Το γαλλικό '68, ακόμα κι αν δεν νίκησε, συγκροτεί ορισμένες ιδιαιτερότητες που του δίνουν μια ξεχωριστή θέση στην ιστορία του παγκόσμιου κοινωνικού κινήματος: αποτελεί τη μεγαλύτερη σε έκταση και διάρκεια γενική απεργία όλων των εποχών, με 10.000.000 απεργούς και εκατοντάδες κατώληψεις εργοστασίων, επιχειρήσεων κ.λπ.: αν και δεν ανέτρεψε την αστική εξουσία, στη διάρκεια του συνέβησαν τόσα κοινωνικά γεγονότα — από κατώληψεις εργοστασίων μέχρι διαδηλώσεις μαθητών του Δημοτικού — και ελαβαν χώρα τόσοι κοινωνικοί πειραματισμοί — από αλλαγές του παραγωγικού προσανατολισμού επιχειρήσεων υπό εργατική διεύθυνση μέχρι κοινές συνελεύσεις σε ψυχιατρεία γιατρών και ασθενών —, ώστε «περιέγραψε» με μοναδική σαφήνεια το κοινωνικό όραμα των εξεγερμένων: ενώ στο εσωτερικό του κινήματος έδρασαν επαναστατικές ομάδες και οργανώσεις, μερικές από τις οποίες είχαν βαρύνοντα — και ίσως αναντικατάστατο — ρόλο στην εκδήλωση και την ανάπτυξη της εξέγερσης,

ο Μάης αμφισβήτησε ριζικά τη θεωρία του «ενός και μοναδικού κόμματος της εργατικής τάξης».

Στο '68 τίποτα δεν έμεινε στο απυρόβλητο. Η εργασία, η εκπαίδευση, η οικογένεια, οι κρατικοί θεοί, η εικόλησία, η τέχνη, οι σχέσεις των δύο φύλων, η επικοινωνία, το θέαμα και το εμπόρευμα ανυψώθηκαν, αμφισβητήθηκαν, αυτομυθοποιήθηκαν και ορισμένα από αυτά γελιοποιήθηκαν, με μια προποφανή εικονολαστική διάθεση, αλλά και με μοναδική διεισδυτικότητα.

Η αυτοοργάνωση, ο εργατικός έλεγχος και η εργατική διεύθυνση, η άμεση δημοκρατία και η ανακλητότητα, η αντιεραρχική οργάνωση, οι διαδικασίες που επιτρέπουν τη συνύπαρξη της κινηματικής δράσης με την έκφραση ατομικών και συλλογικών ανγκών, η κριτική στην κατακερματισμένη γνώση και την εμπορευματοποίηση σχέσεων και επιθυμιών, η ανάδειξη του ταξικού χαρακτήρα όχι μόνο των μηχανισμών χειραγώγησης και καταστολής, αλλά και όλων των άλλων «ουδέτερων» θεσμών — από την εκπαίδευση και την ενημέρωση μέχρι τον κινηματογράφο και τον αθλητισμό —, η φεμινιστική οπτική όπως συμπυκνώθηκε στο σύνθημα «το προσωπικό είναι πολιτικό», καθώς και η κριτική στις έμφυλες δομές της πατριαρχικής κοινωνίας είναι ιδέες και πρακτικές που άνηκαν στο Μάη και χαρακτήρισαν όλη την περίοδο που ακολούθησε, συνεχίζοντας να επηρεάζουν τα κινήματα της εποχής μας.

Η άνοιξη των επαναστατικών ιδεών και της αναντρεπικής πράξης, που σηματοδότησε ο Μάης, δεν περιορίστηκε στη Γαλλία, ούτε τελείωσε το '68. Σε πολλές χώρες της Ευρώπης, αλλά και του υπόλοιπου κόσμου αναπτύσσονται κινήματα, ξεσπούν επαναστάσεις, οι καταπιεσμένοι παίρνουν τις τύχες τους στα χέρια τους, αλλάζουν οι συνειδήσεις και οι ζωές εκατομμυρίων αντρών και γυναικών.

Μπορεί ο Μάης να «έλεισε» με τη νίκη του Ντε Γκολ, μπορεί η επανάσταση στην Άπω Ανατολή να έφερε στην εξουσία τον Πολ Ποτ, μπορεί τη γερμανική έκρηξη να το διαδέχθηκαν τα λευκά κελιά, μπορεί την έκρηξη της ιταλικής Αυτονομίας να την ξέχασαν πολλοί στα «μολαβένια χρόνια» που ακολούθησαν, μπορεί από την Άνοιξη της Πράγας και της πολωνικής Αλληλεγγύης να φαίνεται ότι απέμειναν ο Χάβελ και ο Βολέσα, όμως το '68 άλλαξε την πορεία του απελευθερωτικού κινήματος.

Στα χρόνια του '70 και του '80, το κοινωνικό κίνημα, παρ' όλες τις ήττες που υπέστη, ωρίμασε πολιτικά και ιδεολογικά, διέυρνε τους ορίζοντες και τη θεματολογία του, αναζήτησε νέες μορφές έκφρασης και οργάνωσης, αμφισβήτησε παραδοχές και στερεότυπα δεκαετιών. Το φεμινιστικό κίνημα, η οικολογία, οι καταλήψεις άδειων σπιτιών, οι οργανώσεις για τα δικαιώματα των στρατιωτών, οι αντιρρησίες συνείδησης και οι αρνητές στρατεύσης, οι εργατικές επιτροπές και τα

αιτήματα για περισσότερο ελεύθερο χρόνο, τα κινήματα ανέργων και αστέγων, η αυτοοργάνωση των μεταναστών και η δημιουργία σε πολλές χώρες μαζικών αντιρατσιστικών κινήματων αποτελούν ζωντανή απόδειξη, υλικό έργο του Μάη.

Είναι γεγονός ότι πολλά από τα κινήματα και τις ιδέες του '68, όπως και ορισμένοι από τους πρωταγωνιστές του, εκφυλίστηκαν, μαρμάθηκαν και — ενίοτε — γελιοποιήθηκαν. Στην «κριτική στην καθημερινότητα» στηρίχτηκε το «ενυλλαστικό» για να διανύσει την απόσταση που χωρίζει τη σύγκρουση με τις υπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις και την αλλοτρίωση από την ενσωμάτωση στο σύστημα: ο «βιωματικός τρόπος» πολιτικής ένταξης και κοινωνικής δράσης συχνά κατέληξε στην αποϊδεολογικοποίηση και την εγκατάλειψη του συλλογικού αγώνα: το «εδώ και τώρα» από πρόταγμα σύγκρουσης με την κυριαρχία εκφυλίστηκε σε παραίτηση από την αντικαπιταλιστική πάλη και προσπάθεια βελτίωσης και «εξανθρωπισμού» του κράτους. Όμως, ευτυχώς ή δυστυχώς, όλα αυτά δεν αποτελούν «προνόμιο» του '68. Εξάλλου, αυτό που χθες ήταν απονόητο και σήμερα διόλου προφανές, αίριο μπορεί να αποδειχτεί και απονόητο και προφανές.

Σ υμπληρώνοντας 30 χρόνια από το Μάη του '68, έχουμε πολλούς λόγους να είμαστε απαισιόδοξοι και ορισμένους — σαφώς λιγότερους — για να αισιοδοξούμε. Όμως, στην κοινωνική εξέλιξη τίποτα δεν είναι ευθύγραμμο και συνήθως ο κίνδυνος συμβαδίζει με την ευκαιρία: η νεοφιλελεύθερη επίθεση εγγραμνεί και τα υποκείμενα της ανατροπής της, η έξαρση της ξενοφοβίας και των εθνικιστικών αντιγονιστών ωθεί τμήματα του κοινωνικού κινήματος να συναντηθούν με τους μετανάστες και να γνωρίσουν το διεθνισμό.

Ούτως ή άλλως, το «μήνυμα του Μάη» είναι σαφές: *Το πώς στέκεσαι απέναντι στη ζωή δεν (πρέπει να) εξαρτάται από το πώς ελπίζεις ότι θα ζήσεις, αλλά από το πώς θέλεις να ζήσεις. Δεν πρόκειται για τον «ανταγωνισμό» της απαισιοδοξίας της γνώσης με την αισιοδοξία της βούλησης, αλλά για τη διεκδίκηση της ατομικής ευτυχίας μέσω της συμμετοχής στο εγχείρημα για τη συλλογική ευτυχία.*

Στη χώρα του Μάη, τη Γαλλία του '98, κάτοικοι και κάτοικες — και δεν είναι καθόλου λίγοι — επιμένουν να... πάρουν εκδίκηση. Οι πρόσφατες κινητοποιήσεις των ανέργων, τα κινήματα αστέγων και μεταναστών, το Δύκτυο των Ευρωπαϊκών που, πλέον, αγκαλιάζει τα μαζικότερα και ριζοσπαστικότερα κινήματα όλης της Ευρώπης, ευρείες πολιτικές αναζητήσεις και ανακατατάξεις που κυοφορούνται σε πολλές χώρες, μαζί με ένα «διάχυτο» κλίμα διαμαρτυρίας και αντίστασης σε πολλές περιοχές του πλανήτη — με πρωτοπόρους τους «αντιρωποποιητικούς» Ζαπατίστας — μας λένε ότι ίσως το '68 απέχει λιγότερο απ' ό,τι το '89...

ΟΙ ΜΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Τα στοιχεία γι' αυτό το χρονικό αντλήθηκαν από τα βιβλία:

- «*Δύο μελέτες για το γαλλικό Μάη*» των Φρανκ-Μαντέλ, εκδόσεις Θεωρία.
- «*Η γαλλική επανάσταση του 1968*» των Σιλ-Μακόνβιλ, εκδόσεις Θεωρία.
- «*Μάης 1968 - Το μήνυμα των οδοφραγμάτων*» των ICO-Κον Μπεντίτ, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος.

Άνοιξη 1967

Μετά τις εκλογές, στις οποίες τα κόμματα της Αριστεράς αποκόμισαν σημαντικά οφέλη, η Γαλλία σαρτώνεται από ένα προποφανές απεργιακό κύμα. Ίδρύονται οι Επιτροπές Λυκείων για το Βιετνάμ, οι πρώτες μαθητικές πολιτικές οργανώσεις.

Καλοκαίρι 1967

Η κυβέρνηση ψηφίζει νόμους που συρρικνώνουν το σύστημα κοινωνικών ασφαλίσεων. Εμφανίζονται εκ μέρους των φοιτητών οι πρώτες τάσεις αμφισβήτησης του περιορισμένου των σπουδών και της ιεραρχικής οργάνωσης στο Πανεπιστήμιο της Ναντέρ.

Χειμώνας 1967

Κηρύσσεται 24ωρη πανεργατική απεργία από τη CGT (συνομοσπονδία που πρόκειται στο ΚΚΓ) και τη CFDT (ανεξάρτητη αριστερή συνομοσπονδία), στην οποία παίρνουν μέρος και μαθητές από οκτώ παριζιάνικα λύκεια.

Ιανουάριος 1968

Με αφορμή την αποβολή ενός μαθητή για πολιτικές δραστηριότητες, δημιουργείται η CAL (Επιτροπή Υπεράσπισης των Μαθητών Λυκείων). Στην Καγέν και τη Λεμάν γίνονται οδομαχίες όταν η αστυνομία επιχειρεί να διαλύσει μια διαδήλωση ενάντια στην ανεργία.

Μάρτιος 1968

Από τις 2 ως τις 21 του μήνα γίνονται πολλές φοιτητικές διαδηλώσεις για τα δικαιώματα των σπουδαστών, ορισμένες εκ των οποίων, όπως αυτή του

Μπορντό, είναι ιδιαίτερα βίαιες. Στις 22, μετά τη σύλληψη των ηγετών της CNV (Εθνική Επιτροπή για το Βιετνάμ) στο Παρίσι, γίνεται στη Ναντέρ κατάληψη ενός αμφιθεάτρου και ύστερα των γραφείων των διοικητικών υπηρεσιών του πανεπιστημίου από 142 φοιτητές, που συζητούν για τους τρόπους αλλαγής της κοινωνίας· αρχικά ονομάζονται Επιτροπή των 142, αλλά σύντομα θα υιοθετήσουν την επωνυμία Κίνημα 22 Μάρτη. Καταλήψεις και διαδηλώσεις σε αρκετά πανεπιστήμια, καθώς και μαθητικές κινητοποιήσεις υπέρ της ελευθερίας της πολιτικής έκφρασης στα λύκεια. Στις 9 Μαρτίου γίνεται στο Νανσί διαδήλωση ενάντια στην ανεργία, και στις 13 οδομαχίες στη Ριντόν ανάμεσα σε αστυνομικούς και απεργούς, με τους οποίους ενώνονται οργανώσεις αγροτών.

Απρίλιος 1968

Στις 19 του μήνα πραγματοποιείται διαδήλωση χιλιάδων φοιτητών στο Καρπέ Λατέν σε ένδειξη αλληλεγγύης στον Ρούνα Ντούτσκε, το Γερμανό επαναστάτη που τραυματίστηκε από οπλοφόρο. Τις επόμενες μέρες γίνονται απεργίες και διαδηλώσεις φοιτητών και διδακτικού προσωπικού σε πολλά πανεπιστήμια της Γαλλίας. Στις 26 Απριλίου συλλαμβάνεται ο Κον Μπεντίτ έπειτα από καταγγελία ενός ηγέτη της UNEF (Εθνική Φοιτητική Ένωση Γαλλίας). Την ίδια περίοδο γίνονται απεργίες στην αυτοκινητοβιομηχανία, την υφαντουργία και τα ταχυδρομεία, καθώς και μεγάλες διαδηλώσεις, ιδιαίτερα στην Τουλόν, ενάντια στην ανεργία, ενώ ο Βαλντέκ Ροσέ, γραμματέας του ΚΚΓ, καταγγέλλει τον «τυχοδιωκτισμό» των αριστερών φοιτητικών ομάδων.

7 Μαΐου

Νέα μεγάλη διαδήλωση της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Γαλλίας (περισσότερα από 25.000 άτομα) καταλήγει σε ολονύκτια σύγκρουση με την αστυνομία από το Σεν Ζερμέν ντε Πρε ως το Μονπαρνάς. Παράλληλα, οι καθηγητές πολλών λυκείων κατεβαίνουν σε απεργία, ενώ η CFDT δηλώνει την υιοσίτηξή της στα αιτήματα των φοιτητών. Όμως, το ΚΚΓ καταγγέλλει τις διαδηλώσεις σαν «ενέργειες παραχαϊδεμένων τυχοδιωκτικών στοιχείων».

8 Μαΐου

Μεγάλες διαδηλώσεις στο Παρίσι, την Γκρενόμπλ, τη Λιλ, τη Ρουέν, τη Νάντη, τη Μασσαλία, όπου συμμετέχει μεγάλος αριθμός εργατών, καθησών και σε πολλές άλλες πόλεις της χώρας. Ο Ζαν-Πολ Σαρτρ, η Σιμόν ντε Μπωβουάρ και άλλοι διανοούμενοι διακηρύσσουν την απόλυτη υιοσίτηξή τους στο φοιτητικό κίνημα.

9 Μαΐου

Η απεργία συνεχίζεται με τρεις διεκδικήσεις: την απελευθέρωση όλων των φυλακισμένων, το σταμάτημα των δικαστικών διώξεων, την αποχώρηση των αστυνομικών δυνάμεων από τους πανεπιστημιακούς χώρους. Ο Ερνέστ Μαντέλ μιλάει σε χιλιάδες μαθητές λυκείων στη Μπαυλιτέ του Παρισιού, ενώ ο Κον Μπεντιά αντιπαράθετα δημόσια με τον Λουί Αρσαγκόν για το χαρακτήρα και το περιεχόμενο μιας πολιτιστικής επανάστασης.

10 Μαΐου

5.000 μαθητές που απέχουν από τα μαθήματα διαδηλώνουν, για να ενωθούν στη συνέχεια με τη διαδήλωση των φοιτητών και των καθηγητών και όλοι μαζί να επιχειρήσουν να καταλάβουν τη Σορβόννη. Ολονύχτιες συγκρούσεις με την αστυνομία πάνω από 60 οδοφράγματα στην οδό Γκε Λισάκ και τουλάχιστον 180 κατεστραμμένα αυτοκίνητα. Οι τραυματίες ξεπερνούν τους 400, ενώ περίπου 400 είναι και τα κατελυπημένα λυκεία σε όλη τη χώρα. Μεγάλη συμμετοχή νέων εργατών

1 Μαΐου

Για πρώτη φορά έπειτα από πολλά χρόνια η κυβέρνηση επιτρέπει στο ΚΚΓ να πραγματοποιήσει πορεία μέσα στο Παρίσι.

2 Μαΐου

Ο Κον Μπεντιά και άλλοι φοιτητές κάθονται στο εδώλιο με την κατηγορία της εξύβρισης ενός ηγέτη της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Γαλλίας. Ο κοσμήτορας του Πανεπιστημίου της Ναντέρ κλείνει επ' αόριστον τη σχολή και ο πρόεδρος της Σορβόννης απαγορεύει τη διανομή προκηρύξεων που καλούν σε αετογή από τις εξετάσεις. Ακροδεξιοί της οργάνωσης «Δύση» πυροπολούν στη Σορβόννη τα γραφεία φοιτητικής οργάνωσης.

3 Μαΐου

Φοιτητική συγκέντρωση στη Σορβόννη ενάντια στις φασιστικές προκλήσεις και την αστυνομική καταπίεση. Εισβολή της αστυνομίας στη Σορβόννη και σύλληψεις διαδηλωτών. Συγκρούσεις εξώωρης διάρκειας στο Καρπέν Λατέν.

4 Μαΐου

Το Κίνημα 22 Μάρτη καταγγέλλει το ΚΚΓ ότι διαρεί και υπονομεύει το κίνημα. Η Εθνική Φοιτητική Ένωση Γαλλίας αποφασίζει να πραγματοποιήσει διαδήλωση στις 6 Μαΐου, ενάντια στην αστυνομική καταστολή.

5 Μαΐου

Κατάθεση επτά φοιτητών σε πρόστιμο και φυλάκιση για τη συμμετοχή τους στα επεισόδια της 3ης Μαΐου.

6 Μαΐου

Διαδήλωση 60.000 ατόμων με συμμετοχή όλων των αριστερών οργάνώσεων. Αστυνομική επίθεση και σκληρές συγκρούσεις από τις 2 το μεσημέρι μέχρι τη 1 μετά τα μεσάνυχτα, με πάνω από 600 τραυματίες φοιτητές αλλά και αστυνομικούς. Το απεργιακό κίνημα των φοιτητών-τριών επεκτείνεται σε πολλές πόλεις της Γαλλίας.

στην «Κομούνα της 10ης Μάη», όπως ονομάστηκαν οι συγκρούσεις αυτής της νύχτας, καθώς και περιοίκων, που ρέχουν συνεχώς νερό κατά των δαιμονίων και περιθάλπουν δεκάδες νεαρούς τραυματίες.

11 Μαΐου

Ο Πομπιντού, πρωθυπουργός της Γαλλίας, δέχεται τα αρχικά αιτήματα των φοιτητών, αλλά «το ποτάμι δεν σταματάει»: στη Νάντη φοιτητές και νεαροί εργάτες καταλαμβάνουν το σιδηροδρομικό σταθμό και στη συνέχεια τη Σχολή Θετικών Επιστημών, στην ίδια πόλη οι μαθητές των λυκείων αρχίζουν απεργία, στη Λυλ 20.000 άτομα διαδηλώνουν κατά της απεργίας και υπέρ των φοιτητικών αιτημάτων, ενώ η CGT και η CFDT εξαγγέλλουν γενική απεργία για τις 13 Μαΐου.

12-13 Μαΐου

Η γενική απεργία έχει τεράστια επιτυχία. Στο Παρίσι 600.000-1.000.000 εργαζόμενοι και φοιτητές διαδηλώνουν επί ώρες. Η προσπάθεια της CGT να αποκόψει τις εργατικές δυνάμεις από τις φοιτητικές αποτυγχάνει. Μεγάλες διαδηλώσεις γίνονται σε όλες τις πόλεις της χώρας. Το πρωί της Δευτέρας αποσύρονται τα CRS (γαλλικά MAT) από τη Σορβόνη, την οποία καταλαμβάνουν χιλιάδες φοιτητές ανεμίζοντας κόκκινες σημαίες, ενώ στο παράρτημα του Σανσιέ, που επίσης καταλαμβάνεται, εγκαθίστανται οι Επιτροπές Δράσης, οι οποίες συντονίζουν οργανώσεις και διαδηλώσεις, ενώ έρχονται σε επαφή με τους εργαζόμενους της «Ρενό», της «Σιτροέν», της «Ερ Φρανς», του παρισινού μετρό κ.λπ. Παράλληλα, καταλαμβάνονται πανεπιστημιακές σχολές στο Στρασβούργο, τη Νάντη κ.α., ενώ ξεσπούν οδομαχίες μεταξύ εργατών και αστυνομίας στην Κλερμόν Φερράν.

14 Μαΐου

Καταλήψεις και απεργίες σε όλα τα πανεπιστήμια της χώρας. Τα λύκεια της Νάντης απεργούν, πάνω από 30.000 μαθητές διαδηλώνουν στη Λυλ, ενώ στη Μασσαλία οι μαθητές απέχουν με αίτημα την αναγνώριση των Επιτροπών Δράσης Λυκείων. Οι

εργάτες της «Σιντ Αβιασιόν» στη Νάντη καταλαμβάνουν το εργοστάσιο και κλειδώνουν το διευθυντή στο γραφείο του, ενώ γίνονται κοινές διαδηλώσεις εργατών-φοιτητών στη Ρουέν και το Ελμιτέρ.

15 Μαΐου

Καταλήψεις εργοστασίων της «Ρενό» στο Σεν Μαριτίμ και της «Σιντ Αβιασιόν» στις Κάννες, καθώς και στα ναυπηγεία του Μπορντό. Οι απεργίες και οι καταλήψεις συνεχίζονται στα πανεπιστήμια, ενώ σε πολλά απ' αυτά οι καθηγητές συμμετέχουν στις Επιτροπές Δράσης. Το νοσοκομείο του Αγίου Αντωνίου στο Παρίσι διασφαλίζει την αυτονομία του και διαλύει το πανίσχυρο δικαστικό συμβούλιο. Διαδηλωτές καταλαμβάνουν το «Οντεόν» (Εθνικό Θέατρο) και το μεταμορφώνουν σε χώρο συζητήσεων και συνάντησης φοιτητών, εργατών και καλλιτεχνών.

16 Μαΐου

Ο Πομπιντού καταγγέλλει τις «ομάδες λυσσαομένων που ενθαρρύνουν την εξάπλωση του χάους». Εξαπλώνονται οι καταλήψεις σε πολλά εργοστάσια της «Ρενό» και της «Λόρεντ», ενώ στην απεργία προσαχθούν οι εργάτες των ορυχείων της Αλοσατίας και των Αρδενών. Στα περισσότερα πανεπιστήμια, εκτός από το συντονισμό της δράσης για την εξάπλωση του απεργιακού κινήματος, φοιτητές και καθηγητές αναζητούν τρόπους μελλοντικής οργάνωσης των σπουδών. Στην Τουλούζη οι φοιτητές δημιουργούν κοινές Επιτροπές Δράσης με απεργούς οικοδόμους, ενώ στο Πανεπιστήμιο Γεωπονικής του Παρισιού, καθώς και στο Μοντελιέ, τη Ρουέν κ.α. δημιουργούνται Επιτροπές Διασύνδεσης Φοιτητών-Εργατών-Αγροτών. Το ατελιέ που οργανώθηκε από φοιτητές και καλλιτέχνες στη Σχολή Καλών Τεχνών αρχίζει να φτιάχνει αφίσες για το κίνημα, ενώ ομάδες υποστηρικτών του ψυχιατρική Λακάν καταλαμβάνουν τα ψυχιατρεία της Αγίας Άννας, του Πιπέ και του Κοσέν, διώχνουν τις διωκτικές και οργανώνουν συζητήσεις μεταξύ φοιτητών, γιατρών και ασθενών.

17 Μαΐου

Απεργία σε όλα τα εργοστάσια της «Ρενό», σε πολλά ναυπηγεία, σταμάτημα των αερομεταφορών και δημιουργία Επιτροπής Δράσης των εργαζομένων στο παρισινό μετρό. Παρά τις απεργίες – και τις απειλές – της CGT, φοιτητές από πολλές πόλεις της Γαλλίας αρχίζουν τη «Μεγάλη Πορεία» προς το εργοστάσιο της «Ρενό» στην Μπουλόν Μπιγιανκούρ. Παρόμοιες συναντήσεις γίνονται σε όλη τη χώρα και σε μερικά μέρη συγκροτούνται Κοινές Επιτροπές Δράσης. Η Εθνική Φοιτητική Ένωση Γαλλίας εκδίδει ένα πρόγραμμα τεσσάρων σημείων: φοιτητική εξουσία, αυτόνομα πανεπιστήμια, ανεξαρτησία των ΜΜΕ και συμμαχία φοιτητών-εργατών-αγροτών. Στα νοσοκομεία του Αγίου Αντωνίου και της Αγίας Άνας το προσωπικό αναλαμβάνει τη διεύθυνση και συγκροτεί μόνιμες Επιτροπές Διασύνδεσης με τους φοιτητές, πολλά παρισινά θέατρα καταλαμβάνονται από τους ηθοποιούς, ενώ

το Συνδικάτο Ηθοποιών κηρύσσει απεργία για την προώθηση της υπόθεσης μιας νέας κοινωνίας. Το προσωπικό της ORTF (Γαλλική Υπηρεσία Ραδιοφωνίας-Τηλεόρασης) κατεβαίνει σε απεργία, αφού πριν έχει επιβάλει στη διοίκηση τη μετάδοση μιας συζήτησης μεταξύ του Κον Μπεντίτ, του Σοβαζό (από την Εθνική Φοιτητική Ένωση Γαλλίας) και του Ζεομάρ (από την Εθνική Ένωση Ανώτατης Εκπαίδευσης).

18 Μαΐου

Μια σφηνομέτρηση της κοινής γνώμης δείχνει ότι το 55% του πληθυσμού επιθυμεί μια νέα μορφή κοινωνίας, αλλά το 50% είναι κατά των απεργιών. Το σιδηροδρομικό δίκτυο παραλύει εντελώς, ενώ καταλαμβάνονται οι σταθμοί του μετρό και των λεωφορείων, καθώς και τα τεχνοκρομεία. Οι γκολικοί αρχίζουν να οργανώνουν τις CDR (Επιτροπές Υπεράσπισης της Δημοκρατίας) και 2.000 ακροδεξιοί διαδηλώνουν στο Ετουάλ. Η Όπερα του Παρισιού καθώς και η πλειονότητα

των θεάτρων και των πολιτιστικών κέντρων της χώρας καταλαμβάνονται. Δίνονται θεατρικές παραστάσεις στους δρόμους και τα εργοστάσια. Το Φεστιβάλ των Καννών διαλύεται. Οι δημοσιογράφοι της Γαλλικής Υπηρεσίας Ραδιοφωνίας-Τηλεόρασης παίρνουν τον έλεγχο των ειδησεογραφικών προγραμμάτων. Φοιτητές διαδηλώνουν μπροστά και γύρω από τα εργοστάσια της «Ρενό», αλλά τα στελέχη της CGT τούς απεργεύουν την είσοδο.

19 Μαΐου

Γενίκευση της απεργίας σε όλες τις συγκοινωνίες, τις εθνικοποιημένες βιομηχανίες, τη μεταλλοβιομηχανία, τις κράτεςξες και τις δημόσιες υπηρεσίες. Οι Επιτροπές Δράσης οργανώνονται σε ομοσπονδία. Δημιουργείται στο Παρίσι το Θεατρικό Εργαστήριο για τη Συνάντηση της Τέχνης με την Επανάσταση. Γίνεται σύσκεψη της κυβέρνησης υπό την προεδρία του Ντε Γκολ.

20 Μαΐου

Η απεργία επεκτείνεται στην «Πεζό», ενώ καταλαμβάνεται η «Σιτροέν». Όλα τα σημαντικά λιμάνια και ορυχεία της χώρας έχουν παραλύσει, ενώ προσχωρούν στην απεργία η Εθνική Βιβλιοθήκη και η Τράπεζα της Γαλλίας. Οι εργάτες του εργοστασίου της «Ρενό» στην Μπουλόν Μπιγασκούρ δηλώνουν ότι αγωνίζονται για την ανατροπή του καθεστώτος, αλλά ο Ζορζ Σεργί, γραμματέας της CGT, δηλώνει ότι δεν ασχολείται με τέτοιες «ανόητες ιδέες όπως ο εργατικός έλεγχος, η αυτοδιαχείριση και η πολιτιστική μεταρρύθμιση». Οι ακροδεξιοί της «Δύσης», που στελεχώνουν τις Επιτροπές Υπεράσπισης της Δημοκρατίας, κάνουν επιδρομές στην Όπερα και το σταθμό του Σεν Λαζάρ.

21 Μαΐου

Ο αριθμός των απεργών πλησιάζει τα 10 εκατομμύρια. Αγροτικές ομοσπονδίες στο Αλιέ, το Κρες

και τη Βρετάνη καταλαμβάνουν μεγάλα κτήματα. Η απεργία εξαπλώνεται και στα τεχνικά λύνεια, ενώ σε μερικές περιοχές απεργούν ακόμα και μαθητές του δημοτικού. Ολόκληρος ο τομέας της πυρηνικής ενέργειας απεργεί. Οι εργαζόμενοι ζητούν τον τερματισμό των πυρηνικών δοκιμών για πολεμικούς σκοπούς.

22 Μαΐου

Η κυβέρνηση αρνείται να επιτρέψει στον Κον Μπεντίτ, που είχε ταξιδέψει στο εξωτερικό, να ξαναγυρίσει στη χώρα. Μόλις γίνεται γνωστό, πάνω από 10.000 άτομα πραγματοποιούν πορεία στο Παλέ Μπουριμόν, που η CGT τη χαρακτηρίζει «στροβοκόσμο». Οι μαθητές ενός λυκείου της Μασσαλίας το μετονομάζουν σε Λύκειο της Παρισινής Κομοίνας. Σε κοινή ανακοίνωσή τους η CGT και η CFDT δηλώνουν τη θέλησή τους να διαπραγματευτούν με την κυβέρνηση, αλλά η Ένωση Νέων Αγροτών και Αγροεργατών ζητάει «μια αληθινή οικονομική και κοινωνική δημοκρατία» και κηρύσσει γενική απεργία, ενώ τα γραφεία της Γενικής Ένωσης Ποδοσφαιριστών καταλαμβάνονται από ποδοσφαιριστές και φιλάθλους.

23 Μαΐου

Φοιτητική διαδήλωση για να εμποδιστεί η είσοδος της αστυνομίας στο Καρτιέ Λατέν. Οδομαχίες ως τα χαράματα με εκατοντάδες συλλήψεις. Η CGT καταγγέλλει την Εθνική Φοιτητική Ένωση Γαλλίας και διακόπτει κάθε σχέση μαζί της. Τα συνδικάτα των αστυνομικών διακηρύσσουν: «Διαταγές στρεφόμενες ενάντια στους απεργούς που αγωνίζονται για τις διεκδικήσεις τους θα μας έβηταν μπροστά σε σοβαρά προβλήματα συνείδησης».

24 Μαΐου

Ο Ντε Γκολ ανακοινώνει δημοψήφισμα τον επόμενο μήνα για το ζήτημα της «συμμετοχής». Διαδηλώσεις και συγκρούσεις στο Παρίσι, τη Λιόν, το Στρασβούργο, το Μπορντό, το Περινιέ και τη Νάντη. Ένας αξιωματικός της αστυνομίας πεθαίνει στη Λιόν, ενώ οι απεργοί καταλαμβάνουν ου-

σιαστικά τη Νάντη. Ο Ντε Γκολ πραγματοποιεί συνομιλίες με ακροδεξιούς και επικοινωνεί με το στρατηγό Μασί στη Γερμανία προκειμένου να εξασκραλίσει την υποστήριξη του στρατού. Οι εργαζόμενοι στην εφημερίδα «Φιγκαρό» αρνούνται να τυπώσουν ορισμένα άρθρα, εκτός κι αν οι συντάκτες τους «σέβονται περισσότερο τα γεγονότα».

25 Μαΐου

Η κυβέρνηση πετυχαίνει μια γενική συμφωνία με τα συνδικάτα. Οι διαδηλώσεις συνεχίζονται, πραγματοποιούνται 800 συλλήψεις, ενώ οι τραυματίες φτάνουν τους 500. Ο Φρανσουά Μιτεράν ζητάει την προκήρυξη εκλογών. Η συνδιοίκηση καθιερώνεται στο Πανεπιστήμιο του Μοντελιέ και 30 διευθυντές θεάτρων διακηρύσσουν ότι «η κουλτούρα που δεν πολιτικοποιεί είναι άχρηστη» και ότι «η κοινωνία όπου ο άνθρωπος μπορεί να επινοήσει τη δική του ανθρωπιά είναι η μόνη δίκαιη κοινωνία».

26 Μαΐου

Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ κυβέρνησης και συνδικάτων συνεχίζονται, ενώ στις δημοτικές εκλογές της Ντιζόν τα κόμματα της Αριστεράς σημειώνουν μεγάλη άνοδο.

27 Μαΐου

Η κυβέρνηση, η Ένωση των Εργοδοτών και τα συνδικάτα καταλήγουν στη Συμφωνία της Γκρενέλ, που ανεβάζει το κατώτατο όριο μισθού στα 5 φράγκα την ώρα, όλους τους μισθούς κατά 10%, μειώνει ελάχιστα τις εργάσιμες ώρες και επεκτείνει κάπως τα συνδικαλιστικά δικαιώματα. Η CGT δηλώνει ότι «η λύση βρέθηκε», αλλά οι εργάτες πολλών εργοστασίων αρνούνται να δεχτούν τη Συμφωνία, στη «Ρενό» μάλιστα ο Σεργί αποδοκιμάζεται, ενώ οι εργάτες της «Σιντ Αβιασιόν» στη Μασσαλία διακηρύσσουν ότι «η απεργία είναι μέρος του γενικότερου κινήματος για την ανατροπή της κυβέρνησης και την εγκαθίδρυση ενός σοσιαλιστικού καθεστώτος» και η CFDT αρνείται να υπογράψει τη Συμφωνία.

EST DANS L'ARUE

28 Μαΐου

Μεγάλη συγκέντρωση 50.000 ατόμων στο Στάδιο Σαζλεπύ του Παρισιού, στην οποία απευθύνει χειροπιαστό ο Ροκά εκ μέρους του Ενοποιημένου Σοσιαλιστικού Κόμματος. Η προσπάθεια χειραγώγησης του κινήματος είναι προφανής, αν και γίνονται μεγάλες διαδηλώσεις στην Τουλόν, τη Νάντη, τη Μασσαλία κ.α. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται σε ορισμένους τομείς.

29 Μαΐου

Ενώ το απεργιακό κίνημα έχει φθάσει στο ζενιθ του και οι εργάτες περιμένουν το επόμενο βήμα μετά την κατάληψη των εργοστασίων, η CGT διοργανώνει διαδήλωση στη Βασίλη, στην οποία συμμετέχουν 250.000 άτομα, με κεντρικό σύνθημα «την πολιτική αλλαγή που να ανοίγει το δρόμο στην κοινωνική πρόοδο και τη δημοκρατία».

30 Μαΐου

Οι γκολικοί περνούν στην αντιθέση. Οργανώνουν μια διαδήλωση που συγκεντρώνει περίπου 1.000.000 άτομα. Οι συγκεντρωμένοι φωνάζουν «Ο Κον Μπεντί στο Ντεχάου» και «Οι φοιτητές στα κρεματόρια». Σε πολλές πόλεις οι διαδηλώσεις είναι βίαιες και οι γκολικοί επιτίθενται σε εργοστάσια, ξυλοκοπούν εργάτες και πυροβολούν αριστερούς διαδηλωτές. Ο Ντε Γκολ διαλύει τη Βουλή, προκηρύσσει εκλογές και σχηματίζει νέα κυβέρνηση.

31 Μαΐου

Οι διαπραγματεύσεις ξαναρχίζουν παντού, η απεργία υποχωρεί, αν και σε πολλές περιοχές η κατάληψη των εργοστασίων συνεχίζεται. Η κυβέρνηση ορίζει τις εκλογές για τις 23 και 30 Ιουνίου, ενώ αποφασίζει τη διεξαγωγή των εξετάσεων στα πανεπιστήμια, αλλά με προφορική μορφή.

Ιούνιος 1968

Ενώ οι διαπραγματεύσεις κυβέρνησης-εργοδοτών και συνδικάτων συνεχίζονται και η διαδικασία «ομιλοποίησης» προχωρεί, η απεργία αντιστέκεται στη μεταλλουργία, την αυτοκινητοβιομηχανία, τις δημόσιες υπηρεσίες και τις αερομεταφορές. Υπάρχουν ακόμα τουλάχιστον 450 Επιτροπές Δράσης σε εργοστάσια, κοινότητες και πανεπιστήμια. Στις 7 του μήνα τα CRS καταλαμβάνουν το εργοστάσιο της «Ρενό» στη Φλεν έπειτα από άγρια μάχη με τους απεργούς. Στις 10 Ιουνίου, και ενώ συνεχίζουν να απεργούν περίπου 1.000.000 εργαζόμενοι, ένας σπουδαστής πνίγεται στα νερά του Σηκουάνα στη Φλεν προσπαθώντας να ξεφύγει από τους αστυνομικούς που τον καταδιώκουν. Την επόμενη μέρα σκοτώνονται δύο εργάτες στο εργοστάσιο της «Πεζό» στο Σοσό και στη βίαιη διαδήλωση που ακολουθεί στο Παρίσι συλλαμβάνονται 1.500 άτομα. Η κυβέρνηση απαγορεύει κάθε διαδήλωση, διαλύει τις επαναστατικές σπουδαστικές οργανώσεις, τροτσαριστές, μαοϊκές και αναρχικές, και στις 13 του μήνα θέτει εκτός νόμου το Διεθνιστικό Κομμουνιστικό Κόμμα, το Κομμουνιστικό Μαρξιστικό-Λενινιστικό Κόμμα Γαλλίας και άλλες επαναστατικές οργανώσεις, συλλαμβάνοντας πολλά μέλη τους. Η CGT προτείνει ως αντίσπαση στην επίθεση της αστυνομίας στη Φλεν και το Σοσό και τις δολοφονίες εργατών στάση εργασίας μιας ώρας! Στις 14 Ιουνίου αποφυλακίζεται ο στρατηγός Ραούλ Σολάν, ηγέτης του OAS (της τρομοκρατικής αεροδεδεξιάς οργάνωσης που έδρασε στην Αλγερία και τη Γαλλία το 1961-2), καθώς και άλλα αεροδεδεξιά στελέχη της. Στις 17 του μήνα οι εργάτες της «Ρενό» γυρίζουν στη δουλειά και στις 20 τους ακολουθούν οι συνάδελφοί τους της «Πεζό», στις 23 οι γκολικοί επικρατούν στον πρώτο γύρο των εκλογών και στις 30 Ιουνίου, ενώ ένας ακόμα φοιτητής σκοτώνεται στη Λιλ, οι γκολικοί ολοκληρώνουν την εκλογική νίκη τους.

Την 1η Ιουλίου μια μεγάλη διαδήλωση ξεκινάει από τον Γκαρ Μονπαρνάς και διασχίζει το Παρίσι φτάνοντας στον Γκαρ ν' Οστερλίτς, όπου από τα σπάκιατα των 50.000 διαδηλωτών ακούγεται το τραγούδι «Αυτή ήταν μόνο η αρχή, ο αγώνας συνεχίζεται»...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ '68: ΤΑ ΒΛΑΣΤΑΡΙΑ ΤΗΣ ΟΥΤΟΠΙΑΣ

του Ντανιέλ Μπενσαϊντ

Άρθρο που δημοσιεύτηκε στις 13 Μαΐου του 1993 στη «Rouge», εβδομαδιαία εφημερίδα της LCR, με την ευκαιρία της 25ης επετείου του Μάη του 1968.

Όταν γίνεται λόγος για το '68, συνηθίζεται να τονίζεται η αντίθεση ανάμεσα στην γκρίζα ατιμωσφαιρα που προηγούνταν και στην ξαφνική λάμψη του γεγονότος. Μόλις μερικές βδομάδες πριν, ένας αρθρογράφος της «Monde» έβαζε για τίτλο «Η Γαλλία βαριέται» σ' ένα άρθρο που παραμένει πασίγνωστο. Είναι χαρακτηριστικό του γεγονότος ότι κάνει να εμφανίζεται αυτό που θα μπορούσε να μην έχει ποτέ υπάρξει. Χωρίς γεγονός δεν υπάρχει Ιστορία: το απλό μηχανικό ξετύλιγμα του χρόνου. Όμως υπάρχει γεγονός και γεγονός. Μερικά που μοιάζουν σημαντικά την ώρα που συμβαίνουν θα υποβαθμιστούν στα ψιλά των εφημερίδων. Άλλα θα πάρουν νέες διαστάσεις σε συνάρτηση με τη νεοτεριστική τους φόρτιση. Η τύχη τους δεν σφραγίζεται προκαταβολικά. Εξαρτάται εν μέρει από τη μάχη της μνήμης, που δεν είναι ποτέ τελειωμένη.

Αυτό που έκανε το γεγονός: Η γενική απεργία

Ο Μάης του '68 αποτελεί ένα τελείο γεγονός, στο μέτρο που ο χαμηλός ορίζοντας της ρουτίνας ξεσπάστηκε για να αφήσει να αχνοφανεί κάτι άλλο, μια άωρη ουκρανού, ένα κομμάτι ονείρου. Αυτό το γεγονός δεν ήταν εντελώς τυχαίο. Παρ' όλο που δεν προβλέφθηκε, πάντως προαναγγέλθηκε σε όποιον ξέρεει «να ακούει το χόρτο να φριττώνει»: με τη ριζοσπαστικοποίηση των εργατικών αγώνων (Καν, Ρεντόν, Λε Μαν) ενάντια στα γκολικά διατάγματα, με τις φοιτητικές και μαθητικές εκρήξεις ενάντια στην ηθική τάξη πραγμάτων και στις ιεραρχικές δυσκαμψίες, με μια μοριακή συ-

σώρευση εμπειριών που κάνουν να πέσουν τα λέπια της υποταγής. Παρ' όλο που ξεπέρασε τις προσδοκίες μας, είναι επειδή η έκρηξη δεν μίας εξέπληξε παρά εν μέρει (όσοι ενδιαφέρονται ως ξαναδιαβάσουν τη συλλογή της «Avant-Garde», της εφημερίδας μας εκείνης της εποχής) που βρεθήκαμε σ' αυτήν από την πρώτη ώρα της, σαν το ψάρι μέσα στο νερό.

Σήμερα, η σημασία αυτού του θεμελιακού γεγονότος απειλείται από μια περιοριστική ερμηνεία. Στους «εξηνταεχταρήδες» που προσηλατίστηκαν στον πλειοψηφικό ρεαλισμό, έχει γίνει της μόδας να συνομίζονται το Μάη του '68 σε ένα κοινωνιολογικό και πολιτισμικό γεγονός. Γι' αυτούς, επρόκειτο πριν απ' όλα για μια εξέγερση της νεολαίας ενάντια στις αργυλώσεις ενός εξαιρετικά συγκροτημένου κράτους, ενάντια στον πουριτανισμό της ηθικής τάξης και ενάντια στις ιεραρχικές δυσκαμψίες. Από αυτό το αντανειωτικό και εκσυγχρονιστικό ξέσπασμα δεν θα απόμνε τίποτα παρά ένας κάποιος ηδονισμός, η σεξουαλική απελευθέρωση, η αποκέντρωση, με λίγα λόγια ένα απλό φιλελεύθερο σοβάτισμα του παλιού καλού καπιταλισμού...

Όμως έτσι χάνεται όλη η πρωτοτυπία αυτού που συνέβη. Ο εκσυγχρονισμός του κεφαλαίου επιτεύχθηκε σε όλες τις δυτικές χώρες χωρίς να χρειαστεί γι' αυτό ένας Μάης του '68. Και αν δεν επρόκειτο παρά για μια εξέγερση των πανεπιστημίων, τότε δεν θα είχε αφήσει περισσότερα ίχνη από τις συγκρούσεις στο πανεπιστήμιο του Μπέρκλεϊ ή τις διασχίσεις του Γούντστοκ. Είναι πολύ ενδεικτικό ότι ο αυτοεγκομισμός των

Ο Ντανιέλ Μπενσαϊντ υπήρξε ιδρυτής και ηγέτης (μαζί με τον Ντανιέλ Κον Μπεντίτ) του Κινήματος 22 Μάρτη που πυροδότησε την έκρηξη του Μάη του 1968. Ο Ντανιέλ Μπενσαϊντ, που ήταν τότε ήδη μέλος του γαλλικού τμήματος της Τέταρτης Διεθνούς, πρωτοστάτησε λίγο αργότερα — μαζί με τον Αλέν Κριβίν — στη μετεξέλιξη του στην Κομμουνιστική Λέγκα, που, μετά την απαγόρευση της το 1973, παραχώρησε τη θέση της στην Κομμουνιστική Επαναστατική Λέγκα (LCR). Φλογερός ρήτορας και οργανωτής (επικεφαλής της... επίφοβης ομάδας περιφρούρησης της LCR), ο Μπενσαϊντ είναι τώρα ένας από τους γνωστότερους και πολυγραφότερους μαρξιστές φιλοσόφους στην Ευρώπη καθώς και μέλος του Π.Γ. της LCR.

«εξηνταοχτάρηδον» (που αντανakλώθησαν στο σόου των ΜΜΕ) προδίδει μια έντονη προτίμηση για τη φοιτητική εποποιία και για τα κατορθώματα στη Ναντέρ και τη Σορβόνη.

Ωστόσο, έμμονη ιδέα μας εκείνη την εποχή ήταν να βρούμε από αυτά τα γκέτο. Και δίκαια: το αληθινό γεγονός, αυτό που, αν και δεν συγκλόνισε τον κόσμο, πάντως ταρακούνησε τόσο πολύ τους στίλους του ναού ώστε να κάνει τον Ντε Γκολ να χάσει τα λογικά του και να λακίσσει στο Μπλάντεν-Μπλάντεν¹, ήταν η συνάντηση μιας χωρίς προηγούμενο εξέγερσης της νεολαίας με τη μεγαλύτερη γενική απεργία της Ιστορίας: δέκα εκατομμύρια απεργιοί σχεδόν για ένα μήνα και το αίσθημα ότι τα πάντα γίνονται σ' αλήθεια δυνατά.

Συζητήθηκε πολύ αυτή η γενική απεργία. Η τελευταία ενός ηρωικού κύκλου που άρχισε τον Ιούνιο του 1848 ή το Μάη του 1871, το τέλος της μεγάλης προλεταριακής εποποιίας: 'Η μήπως η πρώτη ενός νέου κύκλου, η ληξιαρχική πράξη γέννησης ενός μοντέρνου κοινωνικού κινήματος, εμπλουτισμένου από το φεμινισμό και διευρυμένου σε όλα τα στρώματα της μισθωτής εργασίας που λαχταράει για έλεγχο και αυτοδιεύθυνση;

Όπως πάντα, υπήρξαν και τα δύο: το νέο που γεννιέται τώρα, μέσα στο παλιό που δεν λέει να πεθάνει. Ένα σκίσιμο ανάμεσα σ' αυτό που δεν είναι πια και σ' αυτό που δεν είναι ακόμα. Και όμως, Εκείνο που δημιούργησε σ' αλήθεια γεγονός, που μας κάνει να μιλάμε ακόμα για το Μάη του '68, όπως για τον Ιούνιο του 1848 ή για τον Ιούνιο του 1936, είναι η μετέωρη στιγμή της γενικής απεργίας, που σπάζει τη ρουτίνα της υποταγής, τραβάει το πέπλο της καθημερινότητας και αφήνει να διακρίνεις, έστω και για μια στιγμή, την ανεξέρενη απεραντοσύνη του δυνατού.

Ενός δυνατού με πλατιούς ορίζοντες. Επειδή η διεθνής ασπνοβολία και απήχηση του '68 δεν γίνονται καταννοητές χωρίς το μοναδικό άνεμο οικονομικής ελευθερίας που φούσηξε τότε. Μέσα στην εθνική της ιδιαιτερότητα, η γαλλική γενική απεργία είναι λοιπόν ταύτιση με ένα παλσητικό κύμα στο οποίο δείχνουν να συγκλίνουν οι

εθνοκρατευθεραπικοί αγρότες (Κούβα, Ινδοκίνα), οι αντιγραφειοκρατικοί αγρότες (Τσεχοσλοβακία, Πολωνία) και οι αντικατασταλιστικοί και αντικαταραχτικοί αγρότες στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις. Αυτός ο συγχρονισμός, αυτή η διαστολή που αγχοφάνηκε για μια στιγμή και απομακρύνθηκε κατόπιν, έχουν το μεριδίό τους στη συμβολική δύναμη του '68.

Μια παραλίγο επανάσταση;

Ως επαναστάτες, ήταν και λογικό και φυσιολογικό να σάβουμε επίμονα πάνω από τις δυνατότητες της κατάστασης, υπό τον όρο βέβαια ότι υπάρχει και η θέληση να δοθεί ώθηση στη δυναμική της. Από μερικές απόψεις, επρόκειτο για την απαρχή μιας επαναστατικής κρίσης. Όμως μόνο για την απαρχή. Τα αποθέματα αυτού που αποκλήθηκε «αρχός πρόνοιος» παρέμεναν σημαντικά και η ίδια η νομισματική των θεσμών κλονίστηκε ελάχιστα. Τα όρια αυτής της κρίσης εκδηλώνονται εκ των υτέρων σε πολλές ενδείξεις.

Από τη μια μεριά η σχετική φτώχεια των πραγματικών καταστάσεων σε σύγκριση με το εύρος του κινήματος. Οι εργαζόμενοι κέρδιζαν πολύ λιγότερα στην Γκρενέλ του '68 και αυτό που μένει

στις μνημες δεν είναι και πολλά πράγματα σε σχέση με τις συμφωνίες του Μαυινιόν του 1936.² Από την άλλη μεριά, αν η εξουσία είχε όντως απειληθεί, πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι η βιαιότητα μιας τέτοιας σύγκρουσης ήταν τόσο περιορισμένη; Το 1968 η βία παρέμεινε συνήθως συμβολική, με εξαίρεση όταν στράφηκε κατά των εργαζομένων στο Φλεν και στη Σοσό.

Κυρίως όμως, οι παραδοσιακοί πολιτικοί και συνδικαλιστικοί μηχανισμοί ξεπεράστηκαν μεν σιγά από τη βάση τους σε τοπικό επίπεδο, αλλά ο ηγετικός τους ρόλος δεν αμφισβητήθηκε ποτέ σοβαρά από μια γενίκευση των μορφών άμεσης δημοκρατίας: οι απεργιακές επιτροπές παρέμειναν η εξαίρεση του κανόνα και η εμπειρία των κυρίαρχων συνελεύσεων, των εκλεγμένων επιτροπών και του εργατικού συντονισμού είναι μάλλον μεταγενέστερη του 1968 παρά χαρακτηριστική του.

Τέλος, οι ρωγμές στις παραδοσιακές οργανώσεις επέτρεψαν το ριζόμα και την ανάπτυξη μιας καθόλου αμελητέας Άκρας Αριστεράς σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, χωρίς όμως να πάρουν ποτέ τις διαστάσεις των ρωγμών που εμφανίστηκαν την επαύριο του Πρώτου ή ακόμα και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου.

Τι απομένει από τους έρωτές μας;

Μας ρωτάνε συχνά τι απομένει από το 1968. Σωστά, σ' αυτή την ερώτηση προσάθεται και μια άλλη, σχετική με την τροχιά που διέγραψαν κάποιοι «αγγέτες» (στην πραγματικότητα, κάποιοι φοιτητές «αγγέτες») του κινήματος. Οι περισσότεροι έκαναν καριέρα. Μάλλον καλή. Και λοιπόν; Το φαινόμενο των προσχωρήσεων και των αποκηρύξεων δεν είναι καινούργιο. Ας θυμηθούμε τι απήγγιζε μέσα σε λίγα χρόνια η «γενιά» της υπόθεσης Ντερέφους. Εξάλλου, ο ίδιος ο όρος της γενιάς (generation) υποβάλλει την ιδέα των διατεκόμενων συμφερόντων και των δυσάρεστων συνενοχών. Ο Guy Hocquenghem¹ είχε κάνει μάλιστα ένα ειρωνικό λογοπαίγνιο, διαστρέφοντάς την σε «αποκηρύξη» (repagation). Αυτό που χωρίς αμφιβολία αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του 1968 είναι το κοινωνιολογικό εύρος αυτής της ενσωμάτωσης ή αυτής της επιστροφής στο ματρί. Τα πάντα το ενισχύουν: η μαζικοποίηση, εκείνη την εποχή, του πανεπιστημιακού πληθυσμού, η μακρά εγκατάσταση στην εξουσία μιας Δεξιάς το μονοπώλιο της οποίας μπλοκάρει την ανανέωση των «ελίτ», το ξαφνικό άνοιγμα των πόστων με τη νίκη του Μιτερράν, ο τוניσιμός του φαινομένου από τα ΜΜΕ. Τίποτα το μυστηριώδες σε όλα αυτά.

Η τάση ενσωμάτωσης και κοινωνικής προαγωγής είναι μόνιμη και λογική. Αυτό που δεν ήταν δεδομένο εκ των προτέρων ήταν το εύρος του φαινομένου των εξομοιώσεων. Εξαριόταν σε μεγάλο βαθμό από την έλξη που ασκούσε το εργατικό κίνημα, και κατά συνέπεια, από την πολιτική των πλειοψηφικών ηγεσιών της.

Υπογραμμίστηκε ήδη ότι οι κοινωνικές κατακτήσεις ήταν κατά πολύ υποδεέστερες εκείνων του 1936. Η εβδομάδα των σαράντα ωρών και οι πληρωμένες διακοπές παραμένουν χαρακτηρισμένες στις μνήμες όπως και στις ταινίες του Καρνέ. Όμως, τι απομένει από το 1968; Η διεύρυνση των δημοκρατικών ελευθεριών και των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, η εξιγάνωση της απειθαρείας;

Και από τα δώδεκα χρόνια της σοσιαλιστικής βασιλείας; Τίποτα παραπάνω, ή μάλλον ακόμα λιγότερα.

Το ότι απομένουν λίγα πράγματα δεν οφείλεται στο ότι ο Μάης του 1968 ήταν τάχα μια απλή φοιτητική γιορτή ή ένα επιφανειακό φαινόμενο. Αποκαλύφθηκαν δυναμικές, δρόμοι άνοιξαν. Μπορούσαν να απρωχτούν πιο πέρα ή να σκάσουν από ασφυξία. Η πολιτική της κυβερνητικής Αριστεράς τους προκάλεσε ασφυξία. Έσπασαν πολλές φορές την αρχική ορμή (πρώτα το 1968, κατόπιν το 1977 όταν διακατάσκη η Ένωση της Αριστεράς) προκειμένου να γίνουν κυβέρνηση και ενώ η οικονομική κρίση είχε αρχίσει να προκαλεί τις διασπάσεις της και να φθείρει τις άλλοτε άθικτες κοινωνικές δυνάμεις (η ανεργία ήταν πρακτικά ανύπαρκτη το 1968). Αυτό που οι προδοσίες και οι συνθηκολογήσεις δεν μπόρεσαν να καταργήσουν είναι αυτή η ανακάλυψη, αυτή η απελευθερωτική στιγμή που, όπως κάθε αθηναικό γεγονός, συνεχίζει να απρωχνει τις αιχμές της μέσα στο μέλλον.

Όσο για τους μετανωμένους και τους μικρόχολους που αντιμετωπίζουν το νεανικό τους παρελθόν με την ψηλομπίλη συγκραταβτικότητα της βαριεστημένης ωριμότητας, ας διαβάσουν κι ας σκεφτούν αυτή τη σελίδα του Ζαν-Κριστόφ Μπαργί: «Η επανάσταση άλλαξε αγυροβόλιο, ήπειρο, ανάλογα με την πολιτική απόχρωση, αλλά ερχόταν από μακριά και είχε αυτή την παράλογη αρετή μιας συγκίνησης που συνδεόταν με κάτι το μακρινό που έπρεπε να το κάνουμε να έλθει. Κίνημα συναισθηματικό χωρίς αμφιβολία, ακόμα κι αν ήταν φορτωμένο με θεωρίες, και που δάνειζε στους πραγματικούς μαχητές πολύ περισσότερα από όσα θα μπορούσαν να του δώσουν πίσω. Σήμερα, είναι της μόδας να κοροϊδεύεις ή ακόμα και να ονοματίζεις. Δεν το παραδέχονται ή νιώθουν αμήχανα επειδή κάποτε ανέμισαν σημαίες ή φώναζαν ρυθμικά κάτοια ονόματα. Ήταν χωρίς αμφιβολία τεράστια η ποσότητα των απαιτησιών — όμως αν δεν είχε συμβεί τίποτα, αν δεν είχε υπάρξει από το κίνημα, αυτό το ξύπνημα, η ενεργή σύγκλιση όλων

αυτών των αρνήσεων, μήπως τότε δεν θα μας είχε πλασώσει η ντροπή και μάλιστα πολύ περισσότερη από εκείνη που θα μας προκαλούσαν τα λάθη που θα μπορούσαμε να είχαμε να κάνουμε πάνω στην έξαψη της δράσης»⁴.

Είναι στιγμές που ο ρεαλισμός απαιτεί να ζητάς το αδύνατο. Πάνω από μισό αιώνας σπυλινομού και δώδεκα χρόνια σοσιαλδημοκρατικής βασιλείας στη Γαλλία αντιπροσωπεύουν μιαν επίφοβη επιχείρηση κατεδάφισης του αίθριο. Σταλινοκοί και σοσιαλδημοκράτες, οι χθεσνοί και αιώνιοι γραφειοκράτες, σφαγείς των λέξεων και πλαισιολόγοι των ονειρών, αφήνουν πίσω τους καμένη γη. Τα βλαστάρια της ουτοπίας ξανααφαιρούνται από την αρχή. Το να ζητάς σήμερα το αδύνατο είναι να παλεύεις με νύχια και με δόντια για το δικαίωμα στην εργασία, στη στέγη, στο να είσαι πολίτης. Είναι ίσως λιγότερο λυρικό από το «η φαντασία στην εξουσία» κι από το «τα πάντα τώρα αμέσως». Δεν είναι όμως λιγότερο ανατρεπτικό. Εξάλλου, ακόμα και οι γίγαντες γεννήθηκαν μικροί.

Μετάφραση: Γιώργος Μητραλιάς

Σημειώσεις

1. Στις 29 Μαΐου 1968, ο στρατηγός Ντε Γκολ επισκέπτεται μυστικά το στρατηγό Μασί σε μια βάση του γαλλικού στρατού στο Μπίντεν-Μπίντεν της Ομοσπονδιακής Γερμανίας. Την επομένη εμφανίζει το λόγο που σηματοδοτεί την αρχή της επανάστασης του ελέγχου της κατάστασης από την κυβέρνηση.

2. Μετά τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου, στις 3 Μαΐου του 1936, ένα απεργιακό κύμα χωρίς προηγούμενο, με καταλήψεις εργοστασίων, παραλύει τη Γαλλία. Ο προηγουμένος Λεόν Μπλουμ συγκαλεί στις 7 και 8 Ιουνίου εργοδοσία και συνδικάτα στο Μπατινιόν. Υπογράφουν τις «συνφωνίες του Μπατινιόν», που προβλέπουν το 40ωρο, τις πληρωμένες διακοπές, αυξήσεις μισθών κατά 7-15%, συνδικαλιστικά δικαιώματα. Η κυβέρνηση και τα συνδικάτα καλούν τότε τους εργαζόμενους πίσω στη δουλειά. Το 1968, εξαιτίας της γενικής απεργίας, η κυβέρνηση οργάνωσε διαπραγματεύσεις μεταξύ εργοδοσίας και συνδικάτων στην Γαρενέλ από τις 25 έως τις 27 του Μάη. Τα κύρια άμεσα αποτελέσματά τους είναι μια αύξηση του κατώτατου μισθού και η επέκταση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων μέσα στην επιχείρηση.

3. Guy Hocquenghem, Lettre ouverte a ceux qui sont passes du col Mao au Rotary (ανοικτή επιστολή σ' εκείνους που πέρασαν από το γκαζά Μάο στο Ρόταρι).

4. Jean-Christophe Bailly, Le paradis du sens.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΚΩΜΩΔΙΑ

του Παναγιώτη Γιούλη

Ανάμεσα στον Μπρέζνιεφ και τον Γκεβέρα

Τις μέρες που προηγήθηκαν του Μάη του '68, τα χρόνια της δεκαετίας του '60, μαινόταν ο Ψυχρός Πόλεμος. Οι νικητές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν στρατοπεδεύσει κυρίως στη μέση της Ευρώπης και οι ηγέτες των δύο μπλόκ, ΕΣΣΔ και ΗΠΑ, ανίκανοι να τη μετατρέψουν σε πεδίο μάχης, πολεμούσαν στην περιφέρεια και απειλούσαν με πυρηνικά όπλα στο κέντρο.

Στην ΕΣΣΔ, από χρόνια και διαμέσου πυρός και γκολιάρι, είχαν εγκαταλείψει όχι μόνο το μαρξισμό και το λενινισμό αλλά και τις ιδέες που φλόγιζαν τα μεγάλα και τις ψυχρές εκατομμυρίων: Επανάσταση - Σοσιαλισμός - Ισότητα - Κομμουνισμός. Ο «σοσιαλιστικός εθνικισμός» συσπειρώνε ή έπρεπε να συσπειρώνει λαούς, κομμουνιστές και τα αριστερά κόμματα της Δύσης γύρω από την υπεράσπιση της «σοσιαλιστικής πατρίδας». Η επανάσταση στη Δύση είχε εγκαταλειφθεί υποταγμένη στην «οικοδόμηση του σοσιαλισμού» στην Αν. Ευρώπη.

Ήταν όμως και μια «πατρίδα» που σκότωνε τα παιδιά της στην Αν. Γερμανία, την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία. Ήταν ένας σοσιαλισμός που έπνιγε την κριτική, τη διαφωνία και το μαρξισμό. Ήταν μια «πατρίδα» που εξόντωσε φυσικά και μετά διέγραψε ολοκληρωτικά από την ιστορία της τους ηγέτες της επανάστασης που τη γέννησε. Τα σοβιέτ είχαν γραφειοκρατικοποιηθεί, οι εργάτες είχαν εξαφανιστεί από την εξουσία, υπήρχε μία τάξη με προνόμια που τα εξασφάλισε λόγω της θέσης της στο μηχανισμό του κράτους. Και το

κράτος δεν είχε μαραιώσει. Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, τέσσερις λέξεις, τέσσερα ψέματα, ειρηνεύσαν ο Καστοριάδης.

Η «Αποσταλινοποίηση» του 20ού Συνεδρίου δεν άγγιξε τον πυρήνα του οικονομικού και πολιτικού απαρχαιισμού. Ήταν απλώς ένας τρόπος ξεκαθαρίσματος της νομενκλατούρας της σταλινικής ανλής. Την ίδια στιγμή, όμως, βύθιζε στην πιο μεγάλη σύγχυση και απογοήτευση τους παλιούς Ευρωπαίους κομμουνιστές που τόσα χρόνια τραγουδούσαν μαζί με τον Λουί Αραγκόν: «Ζήτω η Γκετεσί. Ζήτω ο Στάλιν, ο πατερούλης όλων των λαών».

Έτσι κι αλλιώς, η νέα ηγεσία της ΕΣΣΔ, ο Χρουτσόφ και μετά ο Μπρέζνιεφ, συνέχισαν να υποτάσσον τα επίσημα ΚΚ σε μια τακτική που πάνω απ' όλα ελάμβανε υπόψη τις διεθνείς ισορροπίες του Ψυχρού Πολέμου και τις ανάγκες του σοβιετικού καθεστώτος. Η ακραία εκδοχή αυτής της τακτικής ήταν η στάση των ΚΚ της Λ. Αμερικής απέναντι στον Τσε Γκεβέρα και αργότερα η στάση του ΚΚ Γαλλίας απέναντι στο Μάη.

Δεν είναι δύσκολο, λοιπόν, κάποιος να καταλάβει γιατί η Πολιτιστική Επανάσταση στην Κίνα (Μάης '66) απέκτησε τόσους συντρόφους και υπερασπιστές. Η Πολιτιστική Επανάσταση εμφανιζόταν στη Δύση ως μια συγκλονιστική μάχη ενάντια στη γραφειοκρατία και την ελίτ του Κ.Κ.Κ. Οι μαθητές και οι φοιτητές εξεγείρονταν κατά της ιεραρχίας μέσα στην παιδεία και ενάντια στον κοινωνικό καταμερισμό που επιβάλλει το εκπαιδευτικό σύστημα. Η διαφορά του χειρόνακτα και του διανοούμενου καταργούνταν στην πράξη. Ήταν — για τα μάτια των Δυτικών — μια

Πεκίνο, Αύγουστος 1966.

Αλγέρι, Μάρτιος 1960.

Ο Τσε επισκέπτεται τους Αδέσμευτους.

προσπάθεια ανανέωσης της επαναστατικής φλόγας, μια νέα σοσιαλιστική ισότητα, μια νίκη της άμεσης πολιτικής ενάντια στους οικονομικούς σχεδιασμούς και την αργή πορεία μετασχηματισμού της κοινωνίας. Ήταν μια απάντηση στη γραφειοκρατικοποίηση της ΕΣΣΔ, που το 1961 υιοθετούσε πρόγραμμα μετάβασης στον κομμουνισμό μέχρι το 1970!

Ο Τσε Γκεβέρα στα βουνά της Λατινικής Αμερικής έφερε ξανά τον ηρωισμό και την ηθική στο πρόσωπο του επαναστάτη, με την απλότητά του, την πολιτική στα ανθρώπινα μέτρα. Και τον έκανε αναγνωρίσιμο σε αντιπαράθεση με το ανώνυμο κομματικό στέλεχος των ΚΚ της Δύσης. Οπλιζόταν, συρροούσαν όπλα και με συνέπεια (ως το θάνατο) με την αδικία και τον δυνατό. Του ήταν ξένη η πολιτική των διεθνών ισορροπιών, της αναμηνής, των λυκοφιλιών.

Στο αντίπαλο στρατόπεδο, και ειδικά για την ηγετική δύναμη του ιμπεριαλισμού, τις ΗΠΑ, η δεκαετία του '60 ήταν ιδιαίτερα οδυνηρή.

Στη Νοτιοανατολική Ασία, στο Βιετνάμ, ο πιο ισχυρός στρατός του κόσμου δοκιμαζόταν σκληρά από μια χούφτα ξυπόλυτων και κακά εξοπλισμένων χωρικών. Η «θεωρία του ντόμινο», ότι δηλαδή η εγκατάσταση ενός καινούργιου κομμουνιστικού καθεστώτος θα επέφερε τον πολλαπλασιασμό τους σε διάφορες χώρες, οδήγησε την κλιμάκωση της σύγκρουσης χωρίς να κερδίζει τον πόλεμο. Αποδεικνυόταν ότι δεν ήταν ανίκητος. Την ίδια στιγμή, η επέμβαση πυροδοτεί τη δημιουργία επιτροπών βάσης για το Βιετνάμ στις ευρωπαϊκές χώρες και η αλληλεγγύη γίνεται το μεγάλο πολιτικό σχολείο για τις μετέπειτα πρωτοπορίες στη Γαλλία και τη Γερμανία.

Στο εσωτερικό των ΗΠΑ, ο αγώνας των Μαύρων για ισότητα και των φοιτητών ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ παίρνει διαστάσεις εξέγερσης στα γκέτο και τις πανεπιστημιούπολεις, τραυματίζοντας την κοινωνική συναίνεση της μητρόπολης του καπιταλισμού. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η συναίνεση αυτή αποσπάστηκε τα προηγούμενα χρόνια μέσω της ευμάρειας μεν και της πολιτικής καταστολής του Μαρξισμού δε.

Ο Χο Τσι Μινχ στη Ναντέγ

Η δεκαετία του '60 στη Γαλλία ξεκινά με την ένοπλη πάλη του αλγερινού λαού για την ανεξαρτησία του. Ο εθνικός ήρωας και σχεδόν δικτάτορας Σαρλ ντε Γκολ επιλέγει έναν αποικιοκρατικό πόλεμο και την εσωτερική καταστολή. Υποστηρίζεται αρχικά από το 75% των Γάλλων (δημοψήφισμα της 8/1/1961), ενώ αντιπάλους βρίσκει τους φοιτητές, ορισμένους διανοούμενους και το ΚΚΓ. Η σφοδρότητα της σύγκρουσης είναι τρομακτική. Στις 17 Οκτωβρίου του '61 η γαλλική αστυνομία σκοτώνει ίσως και 400 Αλγερινούς όταν επιτίθεται σε ειρηνική πορεία στο Παρίσι. Το Δεκέμβριο δημιουργείται το Ενωτικό Αντιφασιστικό Μέτωπο, μια οργάνωση νέων με στόχο την αντίσταση στη γαλλική αφοροδεξιά. Όπως και με τις Επιτροπές του Βιετνάμ, τους ιδρυτές του Μετώπου θα τους ξαναβρούμε στους δρόμους το Μάη. Στις 8 Φλεβάρη του '62 η αστυνομία σκοτώνει 8 κομμουνιστές διαδηλωτές. Ενάμιση μήνα μετά ο Ντε Γκολ κατανοεί την πραγματικότητα και αποχωρεί από την Αλγερία με τις συμφωνίες του Εβιάν, ενώ λίγο αργότερα επικυρώνει την αλλαγή με δημοψήφισμα (90% υπέρ).

Το ότι καταφέρει ο Ντε Γκολ να κάνει στροφή 180° και πάλι να αποσπά υψηλά ποσοστά συναίνεσης στη γαλλική κοινωνία δείχνει χαρακτηρισικά την ηγεμονία του γκολισμού στην πολιτική ζωή. Εκπονώντας ένα πρόγραμμα που περιλαμβάνει κρατικοποιήσεις, ιδιαίτερες αποστάσεις από το ΝΑΤΟ, καλές σχέσεις με την ΕΣΣΔ, γαλλικό εθνικισμό και εκσυγχρονισμό της αγοράς, μένει χωρίς αντίπαλο στην πολιτική σκηνή. Το ΚΚΓ, όσο πλησιάζει το '68, περνάει σε όλο και πιο συντηρητικές θέσεις, καθώς επιλέγει τον κυβερνητισμό και τη συμμαχία με τη σοσιαλδημοκρατία προσπαθώντας εκλογικά και προεκπικά να εκτοπίσει τον Ντε Γκολ. Άλλωστε, οι καλές σχέσεις γκολισμού και ΕΣΣΔ θα ορθοθετήσουν τη στάση του το Μάη. Ο κυβερνητισμός θα βρει αντιδράσεις στη νεολαία, ιδιαίτερα στη φοιτητική, με αποτελέσματα τη δίχρονη κρίση στην Ένωση Κομμουνιστών Φοιτητών και την τελική εκπαρθήρωση της αριστερής πτέρυγας. Αυτή θα συγκροτήσει

το '65-66 τις μαοϊκές και τροτσκιστικές οργανώσεις, που θα παίξουν σημαντικό ρόλο σε λίγα χρόνια, ενώ θα συρρικνωθεί η Ε.Κ.Φ.

Η κρίση στην κομμουνιστική φοιτητική νεολαία έρχεται να συναντηθεί με την κρίση του Πανεπιστημίου.

Η μαζική τριτοβάθμια εκπαίδευση (από 100.000 φοιτητές το 1940 σε 650.000 το 1968) ήταν αποτέλεσμα ουσιαστικά του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στον πόλεμο αυτό οι λαϊκές μάζες φέρουν το βάρος των απωλειών και παράλληλα τον κύριο κορμό της αντικατοχικής αντίστασης. Στα μεταπολεμικά χρόνια δεν μπορούν πλέον να αποκλείονται τα παιδιά τους από την τριτοβάθμια εκπαίδευση και τη δυνατότητα κοινωνικής ανόδου. Η δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση γεμίζει τα πανεπιστήμια. Από γεννά και την κρίση του πανεπιστημίου. Οι δομές και η ιεραρχία είναι ανίκανες να αντέξουν το σοκ. Οι εξετάσεις απειλούν την απόκτηση πτυχίου, η ανεργία των πτυχιούχων κάνει την εμφάνισή της, ο ρόλος του πανεπιστημίου στον κοινωνικό καταμερισμό γίνεται πιο εύκολα αντιληπτός από τα παιδιά των φτωχών Γάλλων, οι πανεπιστημιούπολεις βράζουν από νέες ιδέες που προσπαθεί να καταστείλει η διοίκηση. Αρκεί μία μόνο σπύθα για την έκρηξη.

Δεν θα μπορούσε να πει κανείς το ίδιο για την εργατική έκρηξη. Δεκατέντε χρόνια ανάπτυξης και παραχωρήσεων προς τα εργατικά αιτήματα είχαν αποτέλεσμα την αύξηση του βιοτικού επιπέδου, τη μείωση της ανεργίας και την εγκατάσταση του «κράτους πρόνοιας».

Ο λόγος της πολιτικής αυτής ήταν και πάλι η αντιφασιστική συμμαχία που οικοδομήθηκε στον Πόλεμο και αποτέλεσε τη βάση της — σιωπηρής — κοινωνικής συμφωνίας που παραχώρησε μεγαλύτερο μερίδιο — πλέον — του πλούτου στην τάξη που υπέφερε περισσότερο και πολέμησε περισσότερο. Δεύτερος λόγος ήταν το σκιάχτρο της Σοβιετικής Ένωσης που εξανάγκασε τους αυτούς να «δοροδοκούν» την εργατική τάξη και το ΚΚ Γαλλίας.

Η αλήθεια είναι, πάντως, ότι στις αρχές της δεκαετίας η — αφελής όπως αποδείχτηκε — εμπιστο-

σύνη στη θαλερότητα της οικονομίας οδήγησε στην ΕΟΚ και την έκθεση στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Όπως και το ότι μέσω του μοχλού των μεταναστών άρχισε η αναδιάρθρωση προς την ελαστικοποίηση των σχέσεων εργασίας και την εντατικοποίηση.

Όσο όμως πλησιάζουμε το '68, οι εργατικές απεργίες αυξάνονται. Ιδιαίτερα το '66 και το '67 και με τη συμφωνία των δύο μεγαλύτερων συνδικάτων (CGT και CFDT) η εργατική τάξη κινητοποιείται στη βάση οικονομικών αιτημάτων.

Από το «ψυχόδραμα» στην επανάσταση

Και όταν λέμε επανάσταση, εννοούμε επανάσταση. Η ιστορική στιγμή του καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού όπου οι «από πάνω» δεν μπορούν να κυβερνήσουν και οι «από κάτω» δε θέλουν να κυβερνηθούν.

Από τις 13 μέχρι τις 30 Μάη (μέρες της κορύφωσης), στη Γαλλία οι μικροαστοί φοιτητές αμφισβητούν, αρνούνται την ασιακή εξουσία. Οι εργάτες παράλληλα, και μερικές φορές συναντώμενοι, με τους φοιτητές απεργούν στην πρωτεύουσα και σε μεγάλες πόλεις φτάνοντας στον απίστευτο αριθμό των 10.000.000. Τα υπουργεία αδειάζουν, οι αστοί φεύγουν στην επαρχία και το εξωτερικό, οι τράπεζες άλλων χωρών αρνούνται να αλλάξουν γαλλικά φράγκα και ο Ντε Γκολ αποσύρεται από την πολιτική σκηνή. Εάν οι φοιτητές ξεπερνούσαν την αμηχανία τους μπροστά στην προοπτική της κατάληψης της εξουσίας και — κυρίως — το ΚΚΓ υλοποιούσε τις προγραμματισμένες αργές του για κατάληψη της εξουσίας και εγκαθίδρυση της δικτατορίας του προλεταριάτου, η εξέλιξη θα ήταν ριζικά διαφορετική.

Και όλα αυτά σε μια εποχή που πολλοί υποστήριζαν και έπρατταν με βάση το ότι μια επανάσταση στο κέντρο του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού είναι αδύνατη.

Ο Αλεξάντερ Κοξέβ, διανοούμενος της Δεξιάς και πρόγονος του Φράνσις Φουκουγιάμα, ισχυριζόταν ότι το «αρχικελμάνο πλάνο» για το τέλος της Ιστορίας γίνεται πραγματικότητα. Ο Ρ. Αρόν, τό-

Η Βιετναμέζα που συλλαμβάνει το γιγαντώσιμο Αμερικανό γίνεται σύμβολο: Το αδύνατο μπορεί να γίνει δυνατό!

σο σίγουρος για την κατεύθυνση της Ιστορίας, ειρωνευόταν τα πρώτα σηκίτηματα του Μάη ως «ψυχόδραμα». Άλλοι διανοούμενοι αποχαιρετούσαν την εργατική τάξη ως επαναστατική τάξη και θεωρητικοολογούσαν γύρω από την οριστική ενσωμάτωσή της. Το ΚΚΓ, βυθισμένο στο βούρκο του οικονομισμού, περίμενε μέχρι τέλος τη θεία επιφώση για να κατανοήσει την πραγματικότητα. Οι αστοί πιάσθηκαν στον ύπνο και πανικοβλήθηκαν, με εξαίρεση ίσως τον Ντε Γκολ που προσπάθησε να προετοιμάσει την ηγεσία του γαλλικού στρατού για επέμβαση.

Και κατά κάποιον τρόπο είχαν ένα δίκιο που ξαφνιάστηκαν. Η μυθολογία και το θεαματικό της επανάστασης προϋπέθετε τις βιβλικές μορφές άγριου καπιταλισμού της Αγγλίας του 19ου αιώνα. Για κάποιο μυστήριο λόγο οι εργάτες για να είναι επαναστάτες πρέπει να ψυμολυσσάνε. Για τον ίδιο λόγο οι φοιτητές έπρεπε να ήταν ενθωμένες απέναντι στην κοινωνία που τους έτρεφε.

Κι άλλωστε, στον κοινό νου της κοινότητας πολιτικής ποιος θα αμφισβητούσε την αδιατάρακτη ισορροπία του Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη, όταν η ίδια η ΕΣΣΔ οδηγούσε τους κομμουνιστές στον κυβερνητισμό; Ποιος θα τολμούσε περικλωμένος να επαναστατήσει; Και στο κάτω κάτω ποιος δεν έβλεπε ότι βασικά συνδικαλιστικά αιτήματα είχαν γίνει πολιτικές του εθνικού κράτους;

Είναι σαφές ότι η κοινότητα πολιτική σκέψη της δεκαετίας του '60 δεν ήταν ιδίον μόνο εκείνης της εποχής. Το τέλος της Ιστορίας, η αδυναμία της επανάστασης, η διαχείριση, η «ενιαία σκέψη» έχουν διακόσια χρόνια ιστορία. Άλλωστε, μέχρι πολύ πρόσφατα κυριαρχούσαν στην Ευρώπη. Δεν είναι όμως μια λαθεμένη επίτηψη, είναι ιδεολογία της ασιακής τάξης που επιχειρηματολογεί κυρίως όταν δεν αντιλαμβάνεται ισχυρό αντίπαλο.

Από την άλλη, σαν είδωλο στον καθρέφτη θα ήταν η άποψη ότι η επανάσταση γεννήθηκε αυθόρμητα, σε μια νύχτα, χωρίς αργές και επίμονες γέννες, σαν να ήταν εγγεγραμμένη στο γενετικό κώδικα του ανθρώπου.

Υπάρχουν αργές διαδικασίες συγκρότησης πολιτικών μορφωμάτων που μπορούν να κάνουν επαναστατική πολιτική, επίμονες προσπάθειες αντίστασης στους Ιδεολογικούς Μηχανισμούς του Κράτους, αιτήματα που κινητοποιούν και βάζουν σε δράση, ο συνδικαλισμός ή τα δικαιώματα που έρχονται σε σύγκρουση με το Κράτος. Κι όλα αυτά δεν καταλήγουν πάντα σε επανάσταση, πρέπει να μπορείς να αρπάξεις την ευκαιρία από τα μαλλιά για να την υλοποιήσεις.

Έτσι στη Γαλλία του '60 μπορεί να ηγεμόνευε ο γκολισμός, μέσα όμως από τις Ανταφισοιστικές Επιτροπές για την Αλγερία και τις Επιτροπές

**BOURGEOIS
VOUS
N'AVEZ
RIEN COMPRIS**

«Αστοί, δεν καταλάβατε τίποτα»

Βάσης για το Βιετνάμ γινόταν η συγχρότηση και η υποδοχή αγωνιστών, η μαθητεία στην πολιτική αναπαγωγική και τη σύγχροση, γινόταν αναγκαιότητα η οργάνωση. Αυτό γινόταν αρχικά στο περιβάριο της κεντρικής πολιτικής οργάνωσης, επεκτάθηκε αργότερα στο εσωτερικό της νεολαίας του ΚΚΓ, αλλά ήταν πάντα μια μειοψηφία — οικτρή πιθανώς. Κι όμως, χάρη στην ύπαρξή τους ενεργοποιήθηκε το πολιτικό και οργανωτικό πλαίσιο για τη μετατροπή των φοιτητικών αιτημάτων σε πολιτικά και αντιεξουσιαστικά. Βρίσκονταν εκεί την κατάλληλη στιγμή — που δεν επελέξαν — για να δώσουν τη διεξοδο στις αναζητήσεις του κινήματος, αν και, άπως είναι φυσικό, υπερεκράστηκαν από το κίνημα. Από τότε αυτή η πολιτική λειτουργία του «γκουοισμου» επιβεβαιώθηκε πάμπολλες φορές μέχρι σήμερα.

Πάντως, ο βασικός κορμός της άποψης ότι η επανάσταση στη Δύση είναι πλέον αδύνατη — τότε και σήμερα — βρίσκεται στην ενσωμάτωση της εργατικής τάξης λόγω της ικανοποίησης βιοτικών αιτημάτων και τη συμμετοχή της στην «οικονομία της αφθονίας». Ουσιαστικά, δηλαδή, η δύναμη της βρισκόταν — την εποχή που την περιέγραφε ο Έγκελς — στην εξαθλίωσή της. Και, στο επίπεδο της θεωρίας, συγχωρούν τον Μαρξ γιατί δεν μπορούσε να προβλέψει την ευημερία του 20ού αιώνα.

Ο Μάρξ απέδειξε — για μία ακόμα φορά — πως η εργατική τάξη παραμένει η βασική συνιστώσα για την υπέρβαση του καπιταλισμού. Πως η αδικία σε βάρος της, η εκμετάλλυσή της φτάνει πολύ πιο βαθιά από το αν έχει ή δεν έχει αμάξι και τηλεόραση. Γιατί, αν αυτό ήταν το ζήτημα, δεν θα απεργούσε ως τάξη, με συλλογική συνείδηση και αλληλεγγύη, δε θα τραγουδούσε τη Διεθνή νιώθοντας ότι αποτελεί κομμάτι μιας ιστορικής παγκόσμιας οντότητας. Είναι τόσο βαθιά και οριστική η σχέση που συγκροτεί την αστική τάξη και την εργατική που δεν μπορεί να λυθεί απλώς με την αύξηση του μισθού ή την κατάργηση του σοβιετικού μπλοκ ή την παντοδυναμία (sic) της τηλεόρασης.

Αλλωστε, οι οποιοδήποτε παροχές τελικά έχουν ημερομηνία λήξης, όπως η δεκαετία του '70 για την «οικονομία της αφθονίας» ή η σημερινή εποχή για την αιτιαχόληση.

Υπάρχουν κι αυτοί, οι ανυπόμονοι, που απαιτούν από την εργατική τάξη να πάρει να θέτει συνδικαλιστικά αιτήματα και να αναλάβει ένα ρόλο που πιστεύουν ότι είναι ιστορικά υπερπροοδωρισμένος, ώστε — επιτέλους! — να γίνει η επανάσταση. Και πάλι ο Μάρξ του '68 απέδειξε μέχρι κεραίας από που απέδειξε ο Οκτώβριος του '17, ότι δηλαδή η συνειδητή της εργατικής τάξης «έρχεται απ' έξω», από εκείνο το πολιτικό μόρφωμα που αποκάλυπτε την αλήθεια της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας και την αναγκαιότητα της βίαιης ρήξης. Εάν από δεν υπάρχει ή δεν μπορεί να κατανοηθεί, η εργατική τάξη θα θέτει μόνο οικονομικά ζητήματα γιατί, ως μέρος του κοινωνικού σχηματισμού, είναι εμπροσθιμένη στην κυρίαρχη ιδεολογία.

Όσον αφορά την κρίση του πανεπιστημίου που γέννησε την έκρηξη των φοιτητών, αυτή έδειξε ακόμη μια φορά τη διαλεκτική της συγχωρίας και την αντίφαση που κατοφορείται στο εσωτερικό του κράτους. Η αστική τάξη υποχωρώντας μπροστά στη δυναμική των μαζών διαπραγματεύεται μια ρύθμιση που να βοηθά την ενσωμάτωση. Αρκετές φορές επιτηχάνει την κοινωνική συναίνεση, άλλες φορές όμως η υποχώρηση οδηγεί σε ανεξέλεγκτα μονοπάτια που απαιτούν νέες υποχωρήσεις. Το κράτος δηλαδή δεν είναι ένας πανίσχυρος οργανισμός που προβλέπει τα πάντα, ωσάν θεός. Οποιαδήποτε νύση στον πόλεμο θέσεων ανοίγει μια προοπτική.

Εν κατακλείδι, το τέλος της Ιστορίας, ο τρισμασιό της πύλης των τάξεων, η σιωπή, εμφανίζεται ως κάτι πρωτόγνωπο μόνο σ' αυτούς που παίζουν ως δεδομένο ένα υπερασχέδιο στην Ιστορία. Ή, ακόμα χειρότερα, ως κάτι που θα γίνει λόγω «αντακείμενων συνθηκών».

Κι όμως, η επανάσταση είναι μία δυνατότητα της ιστορίας, κάτι που θα «επινοηθεί». Μπορεί σήμερα οι «αντακείμενικές συνθήκες» — η φτώχεια και η ανεργία — να είναι πιο ζοφερές απ' ό,τι πριν 30 χρόνια, αλλά από δε σημαίνει λογιστικά ότι έχουμε πιο πολλές πιθανότητες για επανάσταση, εάν δε δουλεύουμε γι' αυτήν. Πάντως, όσο υπάρχουν αυτές οι παραγωγικές σχέσεις παραμένει τόσο αναγκαιά ώστε να μπορεί να γίνει δυνατή.

«Η επαναστατική έκρηξη του Μάη 1968 ενάντια στην κατεστημένη τάξη πραγμάτων, ενάντια στην ιεραρχική καπιταλιστική εξουσία, ενάντια στους πολιτικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς θεσμούς, ενάντια σε όλες τις μορφές καταστολής, οικονομικής, πολιτικής, κοινωνικής, οικογενειακής, σεξουαλικής κ.λπ., αυτή η επαναστατική έκρηξη, λοιπόν, άντλησε τη μοναδικότητα και τη σπουδαιότητά της από το γεγονός ότι απασχόλησε το κάθε άτομο ως άτομο και επομένως δεν περιορίστηκε σε μια συγκεκριμένη κοινωνική κατηγορία. Όλοι όσοι, στην κατασταλτική κοινωνία που βιώνουμε, έρχονται σε σύγκρουση κάθε στιγμή της καθημερινής τους ζωής με την κοινωνική ιεραρχία, αισθάνθηκαν άμεσα συνδεδεμένοι με αυτή την εξέγερση. Οι φοιτητές εξεγέρθηκαν ενάντια στο θεσμό του πανεπιστημίου, ενάντια στους μανδραρίνους, ενάντια στους πανεπιστημιακούς "εγκέφαλους" και την αλλοτριωτική τους διδασκαλία: οι εργάτες εξεγέρθηκαν ενάντια στην εκμετάλλευσή τους από τα αφεντικά και στη μετατροπή τους σε ρομπότ που εκτελούν αιώνια τις ίδιες κινήσεις: οι πολίτες εξεγέρθηκαν ενάντια στο κράτος και την αστυνομία του: οι γυναίκες εξεγέρθηκαν ενάντια στη δικτατορία των αντρών: οι νέοι εξεγέρθηκαν ενάντια σε όλα αυτά και, προπαντός, ενάντια στην οικογένεια. Καθένας τους, όμως, αγωνιζόμενος ενάντια στην καπιταλιστική ιεραρχία που υφίσταται στην καθημερινή του ζωή, αγωνίστηκε ταυτόχρονα για την καταστροφή όλων των ιεραρχιών. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το κίνημα του Μάη αποτελεί το αρχέτυπο της επαναστατικής κρίσης στο σύγχρονο κόσμο. Και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο σχεδόν κανένας δεν κατάλαβε τι έγινε».

Κάρλος Σεμπρούν Μάουρα, 1976

«ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΙ ΟΜΑΔΟΥΛΕΣ»

του Νίκου Γιαννόπουλου

«Είμαστε οι ομάδουλες» φωνάζουν εκατοντάδες χιλιάδες νέοι στη διαδήλωση της 12ης Μαΐου στο Παρίσι, απαντώντας στις ανακοινώσεις της κυβερνήσεως και του ΚΚ: τέσσερις μέρες αργότερα οι φοιτητές-ριες της Γεωπονικής Σχολής παίρνουν την πρωτοβουλία για τη δημιουργία των CLEOP (Επιτροπές Δράσης Φοιτητών, Εργατών και Αγροτών): στις 25 του μήνα οι μαθητές ενός λυκείου της Μασσαλίας το μετονομάζουν σε Λύκειο της Παρισινής Κομοίνας: λίγες μέρες νωρίτερα, στις 15 Μαΐου, διαδηλωτές κατέλαβαν το εθνικό θέατρο «Οντέον» μεταμορφώνοντάς το σε χώρο συζητήσεων και συνάντησης φοιτητών, εργατών και καλλιτεχνών, ενώ την Κυριακή της Πεντηκοστής η εκκλησία του Αγίου Σεβερίνου στο Καρτέ Λατέν γέμισε από νεαρούς καθολικούς που κρατούσαν πλακάτ και φώναζαν «θέλουμε να ξαναπαιάσουμε την Εσκλησία!»: στις 24 Μαΐου οι εργαζόμενοι της εφημερίδας «Φιγκαρό» αρνούνται να τυπώσουν άρθρα του Ρεϊμόν Αρόν (καθηγητή κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού) επειδή ανακοινώνει το κίνημα και οι εργάτες των Ναυπηγείων του Σεν Ναζέρ καταλαμβάνουν την επιχείρηση και αρνούνται επί δέκα μέρες να καταρτίσουν κατάλογο άμεσων διεκδικήσεων, παρά την αποφασιστική πίεση του συνδικαλιστικού μηχανισμού.

Μερικά «στιγμιότυπα» του Μάη από τα χιλιάδες, λιγότερο ή περισσότερο σημαντικά, που έζησαν εκατομμύρια άντρες και γυναίκες και ενέπνευσαν πολύ περισσότερους. Τριάντα χρόνια μετά, με τη «συλλογική μνήμη» — ή, για να είμαστε ακριβείς, τους διαχειριστές της, με προεξάρχοντα τα ΜΜΕ — να διατηρεί τα εντυπωσιακότερα και πλέον θεαματικά απ' αυτά τα «στιγμιότυπα», αλλά συνήθως τα λιγότερο σημαντικά, τα ερωτήματα

παραμένουν: Ήταν ο Μάης ένα «φοιτητικό ξέσπασμα», μια «ανάσα νεανικής δροσιάς», ένα «ρωμάλιο διεκδικητικό κίνημα»; Είχε και γέννησε επαναστατικές ιδέες ή ήταν απλώς ευρηματικός και παιχνιδιάρης; Άφησε ίχνη στην καθημερινότητα και τις συνειδήσεις τουλάχιστον όσων τον έζησαν ή όλα χάθηκαν μετά την γκολική επικράτηση του Ιουνίου και τα «γκρίζα χρόνια» που ακολουθήσαν; Και το κυριότερο, οι ιδέες, το πρόγραμμα του Μάη είναι επίκαιρα, μπορούν να παραδοθούν συνειδήσεις και να πυροπολήσουν αισθήσεις και αισθήματα;

Δεν θα επιδιώξουμε να δώσουμε απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα — ούτε διαθέτουμε ούτε διεκδικούμε αυτή τη δυνατότητα. Απλώς, θα παραθέσουμε ορισμένα στοιχεία και θα κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις που σινηγορούν υπέρ του εξής — απλοϊκού, πλην όμως θεμελιώδους — συμπεράσματος: Ο Μάης ήταν πιο ορμητικός από ένα φοιτητικό ξέσπασμα, πιο ζωηρό και ελκυστικός από μια ανάσα νεανικής δροσιάς και, βεβαίως, σαφώς τολμηρότερος και επαναστατικός από ένα ρωμάλιο διεκδικητικό κίνημα: ασφαλώς είχε αναρπεπτικές ιδέες, όμως στον «ύστερο καπιταλισμό» αυτές οι ιδέες πρέπει να είναι και «παιχνιδιάρες» για να ενθουσιάσουν και ευρηματικές για να νικήσουν: μπορεί ο Ντε Γκολ να συνέτριψε ένα μήνα μετά το Μάη την Αριστερά, όμως αυτή είχε υπονοήσει το θρίαμβό του με τη στάση της κατά τη διάρκεια της εξέγερσης — εξάλλου εκατοντάδες χιλιάδες πρωταγωνιστές και πρωταγωνίστριες του Μάη δεν είχαν καν δικαίωμα ψήφου —, όσο για τα «ίχνη» που άφησε το '68 σε αυτούς που το δημιούργησαν δεν ήταν λιγότερα από αυτά που άφησε στους πρωταγωνιστές του το '17 — δυστυχώς η Ιστορία δεν σέβεται

αύτε την ανωτερότητα ούτε το δίκαιο των ηττημένων, και ο Μάης, ενώ δεν είναι βέβαιο ότι θα μπορούσε να νικήσει, είναι σίγουρο ότι ηττήθηκε: να, οι ιδέες και το πρόταγμα του Μάη είναι επίκαιρα σήμερα — πιο επίκαιρα απ' ό,τι ήταν το '68 —, αλλά αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι θα νικήσουν. Κανείς κοινωνικός ντετερμινισμός δεν προοιωνίζεται την κοινωνική απελευθέρωση, όπως, αντίστοιχα, και τη διαίκνωση της κυριαρχίας των ανηπάτων μας.

Η μεγάλη έκρηξη

Στο εργοστάσιο της C.S.F. της Βρέστης οι απεργοί αποφάσισαν να παράγουν άλλα προϊόντα με κριτήριο την ωφελιμότητά τους για την κοινωνία και το κίνημα: κυρίως κατασκεύαζαν φορητούς ασυρμάτους για τους απεργούς και τους διαδηλωτές. Στη Νάντη η απεργιακή επιτροπή έλεγχε με οδοφράγματα τις εισόδους της πόλης, εξέδιδε μάλιστα «πιστωτικές κάρτες» που αρκετοί έμποροι και καλλιερητές τις δέχονταν ως νόμισμα. Στο εργοστάσιο «Ρον Πουλένκ» στο Βιτρί οι απεργοί προσχώρησαν στην «ενεργητική απεργία» (δηλαδή την επανάληψη της δουλειάς για λογαριασμό τους και με τα δικά τους σχέδια εργασίας) και με δική τους πρωτοβουλία ήρθαν σε επαφή με διάφορα χημικά εργοστάσια της Ευρώπης. Στο εργοστάσιο «Ουάντερ» στο Σεντ Ουέν οι απεργοί έστησαν οδοφράγματα και εμπόδισαν την είσοδο στους συνδικαλιστές της CGT. Οι εργαζόμενοι στα τυπογραφεία της «Λα Νασιόν» αρνήθηκαν να την τυπώσουν επειδή το περιεχόμενό της ήταν εχθρικό με την απεργία. Από τις 10 Μαΐου ως τα μέσα Ιουνίου απεργούσαν πάνω από 10.000.000 Γάλλοι εργαζόμενοι σε όλους τους τομείς της παραγωγής και των υπηρεσιών, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν χιλιάδες απεργιακές επιτροπές και εκατοντάδες κοινές επιτροπές δράσης εργατών - φοιτητών.

Βέβαια, όπως παρατηρεί ο Ερνέστ Μαντέλ, «δεν πρέπει να μεγαλοποιούμε την έκταση της αυθόρμητης πρωτοβουλίας των εργαζομένων το Μάη του 1968. Αυτή η πρωτοβουλία ήταν παρούσα παντού, αλλά "δυνάμει": πραγματοποιήθηκε μόνο

σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων, είτε σε καταλήψεις εργοστασίων είτε μέσα από πρακτικές διαικμής της εξουσίας (α.σ. εννοεί πρακτικές εργατικού ελέγχου και εργατικής διεύθυνσης, καθώς και πρωτοβουλίες τροφοδοσίας του πληθυσμού κ.λπ.)». Είναι γεγονός ότι οι εργαζόμενοι συμμετείχαν μαζί στις απεργίες, συνήθως παρά και ενάντια στη θέληση των συνδικαλιστικών ηγεσιών, ιδιαίτερα της προσκεϊμένης στο ΚΚ CGT, που ήταν και η πολυπληθέστερη εργατική συνμοσπονδία, ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις δεν συμμετείχαν άμεσα στις διαδικασίες του κινήματος και μόνο μια μειοψηφία, αποτελούμενη κυρίως από νέους και μορφωμένους εργαζόμενους, συνδέθηκε οργανικά με τους φοιτητές και, είτε μέσα από τις συγκρούσεις στους δρόμους είτε μέσα από τις πανεπιστημιακές καταλήψεις, συμμετείχε ενεργά στην εξέγερση.

Αντίθετα, οι φοιτητές και οι μαθητές αποτέλεσαν τη σπονδυλική στήλη του κινήματος, αρκετά ισχυρή για να το οδηγήσει στην εξέγερση, αλλά απειλή για να εξασφαλίσει τη νικηφόρα έκβαση της. Σε όλη τη διάρκεια της εξέγερσης του Μάη το σύνολο των πανεπιστημίων και η πλειονότητα των λυκείων της χώρας είναι κατελημμένα. Παντού γίνονται συζητήσεις για την κριτική της γνώσης, πολλές σχολές κηρύσσουν την αυτονομία τους, ενώ συχνά σπουδαστές και διδακτικό προσωπικό εκπονούν προγράμματα σπουδών για το «άλλο πανεπιστήμιο». Στη Σορβόνη, μετά την ανακατάληψη της από τους φοιτητές στις 12 Μαΐου, συσπειρώνονται χιλιάδες εξεγερμένοι-ες που πραγματοποιούν συνελεύσεις και συζητήσεις όχι μόνο για το συντονισμό του κινήματος, αλλά και για σιδηποτε αφορά την καθημερινότητα, από τη σχέση των δύο φύλων μέχρι τη σχέση τέχνης και επανάστασης, ενώ στο επίσης κατελημμένο Σανσιέ εγκαθίστανται οι Επιτροπές Δράσης Εργατών - Φοιτητών από τη «Ρενό», τη «Στροέν», την «Ερ Φρανς», το παρισινό μετρό και άλλες μεγάλες επιχειρήσεις.

Τη λειτουργία και τη δυναμική του φοιτητικού κινήματος την περίοδο του Μάη απεικονίζουν οι σχετικές θέσεις του Κινήματος 22 Μάρτη

(Λυσσοαιμένοι της Ναντέρ, τροτσκιστές της Κομμουνιστικής Επαναστατικής Νεολαίας, μαοϊκοί της Ένωσης Κομμουνιστικών Νεολαίων Μαξιστών-Λενινιστών κ.ά.), οι οποίες υιοθετούνται από την πλειονότητα των συνελεύσεων των κατελλημένων σχολών, μαζί βέβαια μερικές φορές με αμφιλεγόμενες θέσεις περί «φοιτητικής εξουσίας», «συνδιαχείρισης» κ.λπ.:

«Κίνημα 22 Μάρτη - Οι αγχές της δράσης

1. Η αναγνώριση της πολλαπλότητας και ποικιλίας των τάσεων μέσα στο επαναστατικό κίνημα.
2. Η προσωρινότητα των αντιπροσώπων και η αποτελεσματική εξουσία των συνελεύσεων.
3. Η συνεχής διακήρυξη των ιδεών και ο αγώνας ενάντια στη μονοπόληση της πληροφόρησης και της γνώσης.
4. Η πάλη ενάντια στην ιεράρχηση.
5. Η ουσιαστική κατάργηση του καταμερισμού της εργασίας — ενάντια στους φραγμούς που ορθώνονται ανάμεσα στη χειρωνακτική και τη διανοητική εργασία.
6. Η απόρριψη της υποκατάστασης και της αδιαφάνειας, χαρακτηριστικά δείγματα των οποίων αποτελούν οι προτάσεις μομφής, δημοψηφίσματος, εκλογικών σπαστισμών, συσκέψεων στραγγιγλής τραπέζης, μεταβίβασης εξουσίας σε αντιπροσώπους.
7. Η άρνηση διαλόγου με τα αφεντικά και η καταστροφή του μύθου του κράτους ως διατηρή, στην υπηρεσία του γενικού συμφέροντος.
8. Η διεύθυνση των επιχειρήσεων από τους ίδιους τους εργαζόμενους, μια μορφή δράσης που για την ώρα μπορεί να είναι μόνο ανθόκημη, αλλά εμείς πρέπει να την υιοθετήσουμε ως μία από τις επαναστατικές δυνατότητες.

Ενώ, όμως, οι φοιτητές ριζοσπαστικοποιούνται συνεχώς, οι εργαζόμενοι, λόγω κυρίως των πολιτικών και συνδικαλιστικών ηγεσιών της Αριστεράς, έχουν πολύ πιο βραδείς ρυθμούς. Ασφαλώς άλλη καθημερινότητα και διαφορετικές δεσμεύσεις έχουν οι φοιτητές και άλλες οι εργαζόμενοι. «Οι φοιτητές είναι πολύ καλύτερα προετοιμασμένοι για μια εξέγερση απ' ό,τι νομίζουν πολλοί μεγάλοι. Έχουν καιρό να συνημοτούν και κυρίως

την ενέργεια — την ενέργεια που χρειάζεται για να περπατήσει κανείς από τη μια στην άλλη άκρη του Παρισιού, για να αγωνίζεται στο δρόμο όλη τη νύχτα και μετά να μπορεί ακόμα να συντάξει, να τυπώσει και να μοιράσει μια επαναστατική προκήρυξη πριν από το πρωί», γράφουν οι Βρετανοί ανατοκρίτες του «Ομιπέσβερ» Π. Σίλ και Μ. Μακόνβιλ και, προφανώς, έχουν δίκιο. Ωστόσο, η «εργατική καθυστέρηση» δεν οφείλεται κυρίως σε κοινωνικούς και βιολογικούς λόγους, αλλά σε πολιτικούς. Το ΚΚΓ δεν ήθελε την εξέγερση, έκανε καθετί για να κρατήσει τους εργαζόμενους μακριά από τους φοιτητές, συγκοπάνησε χυδαία τις επαναστατικές οργανώσεις και το κίνημα, ο οικονομισμός του πολλές φορές ξεπέρασε το τραγικό για να συναντήσει το γελοίο και αποτέλεσε τον καλύτερο σύμμαχο της κυβέρνησης Ντε Γκολ - Πομπιντού. Το ΚΚΓ και η CGT σύρθηκαν αναγκαστικά στη γενική απεργία της 13ης Μαΐου, όπως και στις καταλήψεις εργοστασίων και επιχειρήσεων που ακολούθησαν, έσπρηναν τα «αξιωματικά πυρά» τους κατά των εξεγερμένων φοιτητών, αλλά και όλων των εργαζόμενων που πορεύονταν μαζί τους, λουδοόρησαν τις ιδέες της εξέγερσης («Το κίνημα, περιφρουρούμενο από τους εργαζόμενους, είναι εξαιρετικά ισχυρό για να το σταματήσουν οι κενές φράσεις “αποδιεύθυνση”, “αναμόρφωση του πολιτισμού”, “σχεδιασμένη κοινωνική και πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση” [σ.σ. ποιος άραγε τα έλεγε όλα αυτά;] και άλλες επινοήσεις που καταλήγουν στο να εκποτίσουν στα παρασκήνια τα άμεσα αιτήματα», «Ουμανιτέ», 6-2-68), για να στραφούν τελικά ενάντια στις εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους που αμφισβητούσαν τη Συμφωνία της Γκρενέλ και το τέλος της απεργίας, θυμίζοντάς τους, διά του γραμματέα του ΚΚΓ, Βολντέκ Ροσέ, τη φράση του Λένιν «δεν έχει νόημα να λέμε ότι κάθε απεργία αποτελεί ένα βήμα προς τη σοσιαλιστική επανάσταση» και αποσιωπώντας, βεβαίως, το γεγονός ότι μια γενική απεργία 10.000.000 εργαζόμενων με εκατοντάδες καταλήψεις εργοστασίων δεν είναι... κάθε απεργία.

Χωρίς αμφιβολία, ο Μάης ξεπέρασε κατά πολύ

FIN
DE
L'UNIVERSITÉ

τα όρια των απλών μισθολογικών διεκδικήσεων. Η γενική απεργία άνοιξε το δρόμο για την οργάνωση της παραγωγής από τους ίδιους τους παραγωγούς. Όμως, όσο είναι σωστό ότι οι μισθωτοί αποκτούν κοινωνική εξουσία όταν διευθύνουν την εργασιακή τους δραστηριότητα άλλο τόσο ισχύει ότι η πολιτική εξουσία, το κράτος, συνήθως τα κόμματα και συχνά τα συνδικάτα θα συγκροτούν μετωπικά με την αμφισβήτηση της εξουσίας τους, θα χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο για την επιστροφή στην «ομολότητα». Και σε αυτό το ζήτημα ασφαλώς δεν απάντησαν ούτε το «σύγχρονο δημοκρατικό πανεπιστήμιο» και οι «εθνικοποιήσεις» του ΚΚΓ και της CGT ούτε η «αυτοδιαχείριση» της CFDT ούτε όμως και οι νεφελώδεις διακηρύξεις περί «αυτονομίας» κλπ. πολλών από τις ριζοσπαστικές τάσεις του κινήματος.

Η αστυνομία στην τηλεόραση σημαίνει η αστυνομία στα σπίτια σας

Ένα από τα πολλά συνθήματα του Μάη που απεικονίζει το εύρος της θεματολογίας, αλλά και το βάθος σκέψης των εξεγερμένων. Ίσως αυτή είναι η μεγάλη πρωτοτυπία του Μάη: ότι για πρώτη φορά στην Ιστορία, εκατομμύρια άνθρωποι δεν εξεγέρθηκαν απλώς για μια καλύτερη ζωή, αλλά σκέφτηκαν, συζήτησαν και προβληματίστηκαν από τα πριν γι' αυτή. Επειδή οι άνθρωποι ξεσπρώθησαν όχι κυρίως για να επιβιώσουν — δεν ήταν ο πόλεμος και η εξαθλίωση τα κύρια κίνητρό τους —, αλλά για να ζήσουν (τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη νεανική συνιστώσα της εξέγερσης, αλλά και ένα σημαντικό τμήμα του υπόλοιπου πληθυσμού νομίζουμε ότι αυτή η διαπίστωση ισχύει), ο Μάης μπορεί να μην πέτυχε, αλλά πέτυχε πολύ περισσότερα από πολλές άλλες «πετυχημένες επαναστάσεις».

Η συνεισφορά του έγκειται στο ότι δεν έκανε αυτό που καταλογίζει ο Κωνσταντό Πρέβε στην Αριστερά: «Διχασμένη ανάμεσα στη νοσταλγία του οχυρώματος και τη φυγή μέσα στη διάλυση του παρόντος, η "Αριστερά" είναι ο προνομιακός

τύπος του μηδενισμού (άρα επίσης της μηδενιστικής ερμηνείας του μαρξισμού) ακριβώς επειδή γι' αυτήν ο χρόνος τυλάντεται ανάμεσα στην αιμνοσία της ανάμνησης και την επιτάχυνση της πρωτοπορίας. Συντηρητισμός και πρωτοπορία είναι ακριβώς οι δύο μηδενιστικές σπλές του πολιτιστικού κώδικα της Αριστεράς». Ο Μάης, αν και είχε — και γι' αυτό έγινε — ιδεολογικο-πολιτικά ρεύματα στο εσωτερικό του, αναρχικούς, τροτσκιστές, μαοϊκούς, καταστασιακούς, αριστερούς σοσιαλιστές κ.ο.κ., δεν επανέλαβε συνταγές του παρελθόντος, αφομοίωσε τις επαναστατικές παραδόσεις — από την άμεση δημοκρατία μέχρι την εργατική διεύθυνση και από το διεθνισμό μέχρι την ταξική αυτονομία — χωρίς να μπει, ιδιαίτερα το φοιτητικό τμήμα του, στον πειρασμό της υποκατάστασης (ακόμα κι όταν πολλοί «υπερεπαναστάτες» πρότειναν ότι, αφού τα εργοστάσια αποτελούν κοινωνική ιδιοκτησία, πρέπει να καταλαμβάνονται όχι αναγκαστικά από τους εργαζόμενους που δουλεύουν σε αυτά...), δίχως στο όνομα της αποτελεσματικότητας να χρησιμοποιήσει μορφές και σχήματα που θα υπονόμιεναν το περιεχόμενο της εξέγερσης.

«Ξεκαίνοντας από την παραδοχή ότι η κουλτούρα πρέπει να προσφέρει στον άνθρωπο τα μέσα για να σπάσει την απομόνωσή του, να ξεφύγει από το γκέτο του και να τοποθετηθεί συνειδητά μέσα στην κοινωνική και ιστορική προοπτική, απελευθερώνοντας τον εαυτό του από τα ιδεολογήματα μιας κοινωνικής τάξης που τον μετατρέπει σε σκηνόχο των απάνθρωπων εκείνων καταστάσεων που ξεαναγκάζονται να υποστεί, θεωρούμε ότι η κουλτούρα που δεν πολιτικοποιεί είναι άχρηστη και ότι η κοινωνία όπου ο άνθρωπος μπορεί να επανοήσει τη δική του ανθρωπιά είναι η μόνη δίκαιη κοινωνία», διακηρύσσουν στις 25 Μαΐου οι διευθυντές 30 θεάτρων και πολιτιστικών κέντρων που συγκεντρώθηκαν στο «Τεάτρο ντε λα Σιτέ». Αυτή η δήλωση ίσως σπιννοβίξει το πρωτοφανές μορφωτικό κίνημα που αναπτύχθηκε πριν και μετά το Μάη, τις τεράστιες αλλαγές που συντελέστηκαν στις συνειδησεις εκατομμυρίων ανθρώπων. Νοσοκομεία καταλαμβάνονται και

ασθενείς συνεδριάζουν από κοινού με τους γιατρούς· ιερωμένοι συνεδριάζουν στο παρεκκλήσι της Σορβόνης και μιλούν για «χριστιανική επανάσταση»· φοιτητές, καθηγητές και απλοί πολίτες καταλαμβάνουν τη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού και δημιουργούν χιλιάδες αφίσες για το κίνημα· ζωγράφοι, κριτικοί και γκαλερίστες καταλαμβάνουν το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και το κλείνουν διαμαρτυρόμενοι ότι λειτουργεί ως «χώρος συντήρησης μάλλον αντί ζωντανής συνάντησης», αναρτώντας στην πόρτα του αφίσα που έγραφε «Κλείστο γιατί είναι ανώφελο»· εκατοντάδες διαδηλωτές διαλύουν το Φεστιβάλ των Καννών, καταγγέλλοντας την εμπορευματοποίηση της τέχνης, και 1.300 άτομα από το χώρο του κινηματογράφου οργανώνουν τη Γενική Συνέλευση Κινηματογράφου· στις 21 Μαΐου συγγραφείς καταλαμβάνουν το Μέγαρο Μασά, έδρα της Εταιρείας των Ανθρώπων των Γραμμάτων· δικαστικοί ιδρύουν συνδικάτο, ενώ εθνογράφοι καταλαμβάνουν το σπίτι του υπουργού Εσωτερικών Φουσέ και απαιτούν να το επιστρέψει στο Μουσείο του Ανθρώπου· οι εργαζόμενοι στη Γαλλική Υπηρεσία Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης απεργούν κατά της λογοκρισίας και υποχρεώνουν τη διοίκηση να μεταδώσει συζήτηση ηγετικών στελεχών της εξέγερσης. Όλα αυτά μαζί με χιλιάδες άλλα, μέσα σε ένα πανηγύρι δημιουργίας, μια έκρηξη χαράς και ευρηματικότητας όλων μαζί και του/της καθενός· μιάς ξεχωριστά, που απεικονίζονται χαρακτηριστικά στο περιστατικό που αναφέρουν οι δημοσιογράφοι του «Ομπσέρβερ» Π. Σύλ και Μ. Μακόνβιλ: «Τέλος, για να σταματήσουν την προώθηση των CRS, οι διαδηλωτές έβαλαν φωτιά στα οδοφράγματά τους. Οι εκρήξεις των δοχείων βενζίνης ακούστηκαν μέχρι τη δεξιά όχθη. Ο Ερνέστ Μαντέλ, ο Βέλγος ηγέτης της Τετάρτης Διεθνούς των τροτσκιστών, ανέβηκε πάνω σε ένα οδόφραγμα, κοίταξε το τοπίο με τις φλόγες και την καταστροφή και φώναξε χαρούμενα με την έντονη βελγική προφορά του: "Α! Τι ωραία που είναι! Είναι η Επανάσταση!", καθώς έβλεπε το ίδιο του το αποκίνητο να καίγεται».

Το '68 ΤΩΝ ΦΕΜΙΝΙΣΤΡΙΩΝ: ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ

Αν και το «γυναικείο ζήτημα» απουσίαζε, όπως σημειώνει η Κριστίν Ντελαφί, στο άρθρο της «Οι απαρχές του κινήματος για την απελευθέρωση των γυναικών στη Γαλλία» (Nouvelles Questions Feministes 16-17-18, 1991), από τη θεματολογία των συζητήσεων που οργανώνονται στη Σορβόνη την περίοδο της κατάληψής της, το ενδιαφέρον για τις σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα γρήγορα θα εκφραστεί πολύ δυναμικά στη Γαλλία αλλά και σε άλλες χώρες της Δύσης. Το κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών, οι πρώτες εκφράσεις του οποίου μαρτυρούνται από τα τέλη της δεκαετίας του '60, θα γνωρίσει λίγο αργότερα, προς τα τέλη της επόμενης δεκαετίας, μεγάλη ανάπτυξη στις περισσότερες δυτικές χώρες και τις ΗΠΑ.

Με διεκδικήσεις για τη νομιμοποίηση των εκτροσων και της αντισύλληψης, την αλλαγή του οικογενειακού δικαίου, με διαμαρτυρίες ενάντια στη βία και τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα, με θεωρητικούς προβληματισμούς και πολιτικές αναλύσεις για την έμφυλη διαίρεση της κοινωνίας, με καινοτόμες πολιτικές προακτικές, το φεμινιστικό κίνημα, στις ποικίλες εκφάνσεις του και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσέλαβε σε κάθε εθνική περίπτωση, αποτελεί μία από τις σημαντικότερες συνιστώσες του κινήματος αμφισβήτησης που ανθεί τη δεκαετία του '70 μετά την έκρηξη του 1968.

Τριάντα χρόνια μετά, δημοσιεύουμε στο αφιέρωμά μας αποσπάσματα από δύο άρθρα, το ένα

γραμμένο πολύ αργότερα, το άλλο εκείνα τα χρόνια, που συζητούν δύο σημαντικότερα σημεία της κριτικής που άσκησε το φεμινιστικό κίνημα στο πατριαρχικό σύστημα, αποκαλύπτοντας τον πολιτικό χαρακτήρα σχέσεων που μέχρι τότε η ίδια η Αριστερά αγνόησαν να περιλάβει στην οπτική της.

Το προσωπικό είναι πολιτικό

Αυτό το σύνθημα του τέλους της δεκαετίας του '60, που αστυλιώνει με τόση ενάργεια τις αναζητήσεις του νέου φεμινιστικού κινήματος, συμπυκνώνει χαρακτηριστικά τη συμβολή του στη σύγχρονη πολιτική σκέψη. Εντοπίζοντας σχέσεις εξουσίας σε τομείς που μέχρι τότε θεωρούνταν ανθρώπινες σχέσεις οι οποίες υπαγορεύονταν από τα φυσικά ένστικτα, ονομάζοντας πολιτικές σχέσεις που μέχρι τότε τοποθετούνταν στη μυστικότητα του ιδιωτικού χώρου, ο φεμινισμός επιχείρησε ένα νέο ορισμό του πολιτικού και κατά συνέπεια της πολιτικής δράσης. Η **Ελένη Βαρέια** σε άρθρο της με τίτλο «Το προσωπικό είναι πολιτικό: μεταμορφώσεις μιας υπόθεσης για ανατροπή» (Τυμυλές 8, 1986), από το οποίο δημοσιεύουμε εδώ ορισμένα μόνο αποσπάσματα, επισημαίνει:

«[...] Προερχόμενο τις περισσότερες φορές από την εξωκοινοβουλευτική Αριστερά με την οποία διατηρούσε στενούς δεσμούς, μολοντί προβληματικούς και διενεκητικούς, το φεμινιστικό κίνημα, στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, συμμερίζεται κατά πολύ τη δυσπιστία για την ψηφοθηρική πολιτική, αποσκοπώντας περισσότερο στο μετασχηματισμό των κοινωνικών δομών παρά στη θεσμική πολιτική. Αλλά αυτή η δυσπιστία απέναντι “στην πολιτική” υπερέβανε κατά πολύ τις αντιλήψεις της Αριστεράς. Εκτεινόταν στην ίδια την πολιτική της Αριστεράς, τις εξουσιαστικές πρακτικές της, τις ιεραρχικές της δομές και, κατά συνέπεια, την εγκυρότητα του πολιτικού της σχεδίου. Δηλώνοντας ότι το προσωπικό είναι πολιτικό, το φεμινιστικό κίνημα δεν υποτιμούσε τις δομές και τους θεσμούς προς όφελος ενός μετασχηματισμού της καθημερινής ζωής

και δεν επιδίωκε πολύ περισσότερο να κρατηθεί έξω από το πολιτικό, σε ένα αθώο και φαντασιακό “άλλο”. Αντίθετα, η ρήση αυτή επέμενε στο δομικό χαρακτήρα της κυριαρχίας που εκφράζεται στις σχέσεις της καθημερινότητας, κυριαρχία που ο συστηματικός της χαρακτήρας είχε ακριβώς επισκιαστεί από το προϊόν των προσωπικών καταστάσεων. Δεν επρόκειτο για επιλογή ανάμεσα στην αλλαγή των “νοοτροπιών” και στην αλλαγή των “θεσμών”, διότι η “επιλογή” αυτή θα προϋπέθετε μια αντίληψη του ιδιωτικού και του δημόσιου που οι φεμινίστριες κατήγγειλαν ακριβώς ως μυθοποίηση. Η πρόθεσή τους ήταν μάλλον να καταδείξουν ότι η κυριαρχία συγκαλυπτόταν και συγχρόνως διασφαλιζόταν μέσω ισχυρών θεσμών όπως η οικογένεια, η θεσμοθετημένη ετεροκυβερνησία, η έμφυλη διαίρεση και δομή της εργασίας και της απασχόλησης.

»Η επιφύλαξη για δράση στον τομέα της θεσμικής πολιτικής, η θέληση να κρατηθούν έξω από το παιχνίδι των κομμάτων, τροφοδοτήθηκε από την εμπειρία της μικρής σοσιαλιστικής αλλαγής που είχαν επιφέρει τα πολιτικά δικαιώματα στο συστηματικό δυνάμεων ανάμεσα στα δύο φύλα [...]. Πρόγμα που δεν εμπόδιζε το φεμινισμό να παρεμβεί στο πεδίο του δικαίου, διότι οι μεγαλύτερες κινητοποιήσεις (έκτρωση-αντισύλληψη, σεξουαλική βία, αντισεξιστικός νόμος) αποσκοπούσαν εξαρχής σε νομοθετικές αλλαγές. Υπήρχε ασφαλώς μια αντίφαση ανάμεσα στο αίτημα για νομοθετική αλλαγή και στην επιφύλαξη για συμμετοχή στην επεξεργασία των νέων νόμων. Αυτή η αντίφαση προερχόταν από την πεποίθηση ότι η “απελευθέρωση των γυναικών” ήταν αδιανόητη στο υπάρχον πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο στο μέτρο που αυτό είχε εξαρχής θεμελιωθεί στην έμφυλη διαίρεση του δημόσιου και του ιδιωτικού, συστατικό στοιχείο της κυριαρχίας που ασκείται στις γυναίκες: συστατικό στοιχείο όχι μόνο γιατί παρέχει τις υλικές βάσεις της κυριαρχίας αλλά και γιατί διασφαλίζει τη νομιμότητά της και την καθιστά αόρατη. Έτσι, ακόμη και όταν οι φεμινιστικές κινητοποιήσεις αποσκοπούσαν στη νομοθετική αλλαγή, όπως στην περίπτωση της ελεύθερης και

δαρεάν έκτρωσης και αντισύλληψης ή της ποινικοποίησης του βιασμού, οι διεκδικήσεις αυτές θεωρούνταν κατά προτεραιότητα ως μέσα για τη βελτίωση του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στα φύλα με σκοπό μια σοσιαλιστική μεταβολή του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος που δεν επρόκειτο να ευπρεπίσουν ή να εκλογικεύσουν αλλά πραγματικά να το ανατρέψουν. [...]

»Η δύναμη αυτής της ρήσης “το προσωπικό είναι πολιτικό”, και του κινήματος που υπήρξε φορέας της, έγκειτο βεβαίως και έγκειται ακόμη στην ικανότητά της να εντοπίζει την κυριαρχία σε σχέσεις που εθεωρούντο μέρος της ανθρώπινης φιλίας, στην υποψία με την οποία κατάφερε να βαρύνει τομείς και θεσμούς που εθεωρούντο πασιφανώς ότι βρίσκονταν στο απυρόβλητο του πολιτικού καθώς και στο ουτοπικό της πνεύμα. Αλλά η γενική κριτική στο υπάρχον αφήνει ένα κενό σε ό,τι αφορά τις εναλλακτικές δυνατότητες — σε ό,τι αφορά από που μπορεί να υπάρξει και που δεν υπάρχει ακόμη — σε απόν τον ορίζοντα του πιθανού από τον οποίο η ουτοπία αντλεί τη δύναμή της. Κενό που δεν θα μπορούσαμε να πληρώσουμε χωρίς τη σύνταξη σταθερών δεσμών ανάμεσα στο πολιτικό και την πολιτική. [...]

Ο οικιακός τρόπος παραγωγής ως πεδίο άσκησης εξουσίας

«Ένας στους δύο ανθρώπους είναι γυναίκα», δηλώνουν οι Γαλλίδες φεμινίστριες στα 1970, την ίδια χρονιά που το περιοδικό *Partisans* επιγράφει ένα ειδικό τεύχος του αφιερωμένο στο φεμινισμό: «Απελευθέρωση των γυναικών: Έτος 0». Στο ιστορικό εκείνο τεύχος δημοσιεύεται μεταξύ άλλων ένα σημαντικό και εκτενές άρθρο της **Κριστίν Ντελαμί** με τίτλο «Ο κύριος εχθρός». Η Ντελαμί επισημαίνει εκεί την ανεπάρκεια της μαρξιστικής προσέγγισης σχετικά με το ζήτημα των γυναικών, όπως αυτή είχε μέχρι τότε διατυπωθεί. Κοινή στα παραδοσιακά κόμματα και τις αριστεριστικές ομάδες, η προσέγγιση αυτή δεν λάμβανε υπόψη την κοινή καταπίεση των γυναικών δεν επικεντρωνόταν στην καταπίεση των γυναικών αλλά μόνο στις συνέπειες που αυτή είχε

στο προλεταριάτο. Η Κριστίν Ντελφί υπογραμμίζει γι' αυτό την ανάγκη να αναλυθούν οι ειδικές σχέσεις των γυναικών με την παραγωγή, υπογραμμίζει δηλαδή την ανάγκη μιας ταξικής ανάλυσης. «Διαπιστώνουμε», γράφει η Κριστίν Ντελφί, «την ύπαρξη δύο τρόπων παραγωγής στην κοινωνία μας:

- 1) Η πλειονότητα των εμπορευμάτων παράγεται σύμφωνα με το βιομηχανικό τρόπο παραγωγής.
- 2) Οι οικιακές υπηρεσίες, η ανατροφή των παιδιών και ένας ορισμένος αριθμός εμπορευμάτων παράγονται σύμφωνα με τον οικιακό τρόπο παραγωγής.

Ο πρώτος τρόπος παραγωγής συνδέεται με την καπιταλιστική εκμετάλλευση, ενώ ο δεύτερος με την οικογενειακή εκμετάλλευση ή, ακριβέστερα, με την πατριαρχική.

[...]

»Η ιδιοποίηση και η εκμετάλλευση της εργασίας των γυναικών στο γάμιο συνιστά την κοινή καταπίεση ανάμεσα σε όλες τις γυναίκες. Προορισμένες να γίνουν "σύζυγοι του Χ κυρίου", έχοντας την ίδια σχέση με την παραγωγή, οι γυναίκες δεν αποτελούν παρά μία μόνο τάξη. Όταν πάλι εντάσσονται στην καπιταλιστική παραγωγή, εισάγονται επιπλέον και σε άλλες σχέσεις παραγωγής. 5.900.000 γυναίκες είναι ενταγμένες στην καπιταλιστική παραγωγή εκ των οποίων 5.160.000 ως μισθωτές και 675.000 ως ελεύθερες επαγγελματίες. 11.000 γυναίκες σε όλη τη Γαλλία είναι "βιομήχανοι": μία ελάχιστη μειοψηφία γυναικών ανήκει στην καπιταλιστική τάξη, ενώ η πλειοψηφία των γυναικών που εργάζονται ανήκουν στο προλεταριάτο. Στο εσωτερικό αυτής της τάξης, οι γυναίκες συνιστούν μια "κάστα" που υφίσταται υπερεκμετάλλευση. [...]

»Αν βλέπουμε μόνο τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, πράγμα που συνήθως γίνεται, και εφαρμόζουμε στις γυναίκες τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζουμε και στους άντρες, αντιλαμβανόμαστε ότι όλες οι γυναίκες που δεν εργάζονται έξω από το σπίτι, τίθενται εκτός τάξεων (προλεταρίων - καπιταλιστών). Και δεν θα μπορούσαμε να επανεντάξουμε τις γυναίκες στο σύστημα των τά-

ξεων παρά μόνο καθορίζοντας την ταξική τους ταυτότητα με μη μαρξιστικά κριτήρια (σύμφωνα με την τάξη του συζύγου). "Η κοινωνία διασπείρεται σε τάξεις και οι γυναίκες δεν βρίσκονται έξω από αυτές τις τάξεις, κατά συνέπεια η μοίρα της κάθε γυναίκας είναι κοινή με τη μοίρα των άλλων γυναικών και των αντρών που ανήκουν μαζί με αυτή στην ίδια κοινωνική τάξη και κατηγορία", διαβάζουμε σε κείμενο του γαλλικού Κ.Κ. Υποστηρίζοντας ότι οι γυναίκες ανήκουν στην τάξη του συζύγου τους, αποκρύπτεται το γεγονός ότι οι γυναίκες ανήκουν εξ ορισμού σε άλλη από τον άντρα τους τάξη. Υποστηρίζοντας ότι ο γάμος μπορεί να υποκαταστήσει τις σχέσεις παραγωγής στο καπιταλιστικό σύστημα, θεωρώντας τον κριτήριο για την ταξική ένταξη στο σύστημα αυτό, συγκυλιόμαστε και την ύπαρξη ενός άλλου συστήματος παραγωγής και το γεγονός ότι οι σχέσεις παραγωγής στο σύστημα αυτό συγκροτούν ακριβώς γυναίκες και άντρες σε ανταγωνιστικές τάξεις (οι μεν αποκοιμίζουν υλικό όφελος από την εκμετάλλευση των άλλων). [...]

»Διαπιστώνουμε ότι το ζήτημα δεν είναι τόσο να ενώσουμε το σύνολο των γυναικών στον αντικαπιταλιστικό αγώνα όσο το να αρνηθούμε την ύπαρξη ενός συστήματος παραγωγής μη καπιταλιστικής. Γιατί αρνούμενοι την ύπαρξη αυτού του συστήματος, αρνούμαστε την ύπαρξη ειδικών σχέσεων παραγωγής και δεν επιτρέπουμε στις γυναίκες να εξεγερθούν ενάντια σε αυτές τις σχέσεις παραγωγής. [...]

Η Κριστίν Ντελφί δεν θα συζητήσει στο άρθρο της από την εκμετάλλευση της αναπαραγωγικής δύναμης των γυναικών θα επισημάνει όμως ότι «ο ελεγχος της αναπαραγωγής συνιστά συγχρόνως αιτία και μέσο της άλλης μεγάλης υλικής εκμετάλλευσης που υφίστανται οι γυναίκες. [...] Η κατανόηση των αιτιών και του τρόπου με τον οποίο τα δύο αυτά είδη εκμετάλλευσης αλληλοκαθορίζονται και αλληλοενδυναμώνονται, έχοντας το ίδιο πλαίσιο και το ίδιο θεσμικό μέσο: την οικογένεια, πρέπει να αποτελέσει», σημειώνει η Κριστίν Ντελφί, «έναν από τους πρώτους θεωρητικούς στόχους του κινήματος. [...]

Στο ίδιο τεύχος του περιοδικού Partisans διαβάζουμε ένα ποίημα δημοσιευμένο ανώνυμα με τίτλο «Δεν ήταν όνειρο». Η ποιητική γραφή, προνομιακό από παλιότερα πεδίο έκφρασης της δυσφορίας που ένιωθαν οι γυναίκες για την καταπίεσή τους, αποτυπώνει, νομίζουμε, μοναδικά τη διαμαρτυρία τους για τα πατριαρχικά πρότυπα που τους επιβάλλονται, την αναζήτηση της δικής τους ουτοπίας.

*Το βράδυ στην κουζίνα σου
ενώ το παιδί κοιμάται
και ο σύζυγος διαβάζει Μαρξ
είναι αργά η μέρα έχει τελειώσει
οι φίλοι έχουν φύγει
αφήνοντας βρόμικα πιάτα
και σαχτοδοχεία ξέχειλα πάνω στο τραπέζι*

*όχι δεν ήταν όνειρο
με τις λέξεις νυσταγμένες
άρρωστες
τις δικές σου ατλές λέξεις
που αξιούν το χρόνο και τον έρωτα και τη ζωή
όλα τούτα μουλιασμένα στα νερά του νιπτήρα
και τις σπάχτες*

*όχι δεν ήταν όνειρο
η στιγμή που για αυτήν μιλούσαμε ήρθε
η στιγμή που για αυτήν κλαίγαμε ήρθε
η στιγμή που για αυτήν φωνάζαμε ήρθε
η στιγμή που για αυτήν υπήρχαμε ήρθε:
ο άντρας θα πεθάνει μες στα σκουπίδια του
που εσύ δεν θα έχεις κατεβάσει.*

Επιμέλεια: Ε.Ρ.

Το Παγκόσμιο '68

του Παναγιώτη Σηφογιωργάκη

Τα γεγονότα του '68 χαρακτηρίζονται από την παγκοσμιότητά τους. Το έτος αυτό δεν σημαδεύεται μόνο από την εξέγερση των φοιτητών σ' ορισμένες μητροπόλεις της Δύσης, αλλά και από τη δολοφονία του Τσε στα βουνά της Βολιβίας λίγους μήνες νωρίτερα, το παγκόσμιο κίμα διαμαρτυρίας ενάντια στη συνεχιζόμενη εμπλοκή του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού στο Βιετνάμ, τους αγώνες κατά της γραφειοκρατικής εξουσίας στην Ανατολή (Ανοιξη της Πράγας, Πολωνία, κλπ.), τη ριζοσπαστικοποίηση του κινήματος των Μαύρων στις ΗΠΑ, την τροπή της Πολιτιστικής Επανάστασης στην Κίνα του Μάο και μια σειρά από εκρήξεις σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Εμείς επιλέγουμε ορισμένες απ' αυτές τις εκρήξεις, προκειμένου να αναδείξουμε την παγκόσμια διάσταση του κίματος επαναστατικότητας και αμφισβήτησης, που σε αντίθεση με τη στερεότυπη εικόνα που έχουμε σχηματίσει, δεν περιορίζεται ούτε κατά διάνοια μόνο στον ένδοξο γαλλικό Μάη, εστιάζοντας την προσοχή μας στις σημαντικότερες στιγμές και τις εκάστοτε πρωταγωνιστικές δυνάμεις.

Η συνοπτική μας αναφορά στο παγκόσμιο '68 δεν μας επιτρέπει να δώσουμε περισσότερες λεπτομέρειες για τις εξεγέρσεις που εντάθηκαν ή κορυφώθηκαν εκείνη τη χρονιά σε πολλές ακόμα περιπτώσεις, π.χ. στη Λατινική Αμερική (Βραζιλία, Βολιβία, Αργεντινή), στην Ανατολική Ευρώπη (Πολωνία, Γιουγκοσλαβία), στα βρετανικά νησιά, στην Κίνα (με τη συνέχιση της Πολιτιστικής Επανάστασης) καθώς και σ' άλλες περιοχές του πλανήτη.

ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Η «Ανοιξη της Πράγας», η προσπάθεια φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος, συντρίβεται κάτω από το πέλμα της σοβιετικής στρατιωτικής μηχανής. Τον Αύγουστο η φάλαγγα των σοβιετικών τανκς εισβάλλει στην Τσεχοσλοβακία όταν συνειδητοποιείται η αδυναμία ελέγχου πάνω στη νέα πολιτική κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στη χώρα (από τη «νέα πορεία» της ηγεσίας της υπό τον Ντούμπτσεκ, τον Τζέρονικ και τον Σιμρόφσκι, οι οποίοι συλλαμβάνονται). Μια νέα κυβέρνηση επιβάλλεται από τους Σοβιετικούς. Οι τελευταίοι, εκτός από την ηγεσία της χώρας, στρέφονται και ενάντια στα «συμβούλια των εργαζομένων» και τα καταργούν στο βαθμό που αποτελούσαν την έκφραση της απύκνωσης των εργαζόμενων μαζών κατά το στάδιο της φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος.

Πράγα, 20 Αυγούστου 1968.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Το γερμανικό φοιτητικό κίνημα, προγενέστερο του γαλλικού, παράδειγμα και σημείο αναφοράς του, αναζωπυρώνεται και έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με το κράτος, που επιχειρεί να το καταπνίξει μέσα από την ψήφιση εξαιρετικά αυταρχικών «νόμων έκτακτης ανάγκης». Στις 11 Απριλίου του '68 ένας ηγέτης του γερμανικού SDS (πρωτοπορίας του γερμανικού φοιτητικού κινήματος, πρόην νεολαίας του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος που αυτοσπάστηκε απ' αυτό), ο Ρούντι Ντούτσκε (που έμεινε στην ιστορία ως «ο κόκκινος Ρούντι» κατά το «ο κόκκινος Ντάνν» για τον Κον Μπενντί στη Γαλλία), πληρώνεται από τις ορμάδες ενός ναζιστή. Συγκρούσεις αυτόματα ξεσπούν σε πολλές πόλεις ταυτόχρονα: Βερολίνο, Αμβούργο, Μόναχο, Έσεν, Κολωνία, Φρανκφούρτη. Από τους κύριους στόχους των φοιτητών υπήρξε ο μεγαλοεκδότης Σπρόγκερ, που μ' ένα νυκτερικό κίνημα μίσους όπλισε το χέρι του επίδοξου δολοφόνου του Ντούτσκε, αλλά και που «στο λεξιλόγιο των εφημερίδων του» ανακάλυπταν «το λόγο της εξουσίας». Όλη τη βδομάδα του Πάσχα λαμβάνουν χώρα αλληπάλλληλες διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία, «βιαιότερες ενάντια στην ιδιοκτησία», δηλαδή αυτοκίνητα, κτίρια, καταστήματα (σύμφωνα με το SDS ήταν το πιο ενδεδειγμένο μέσο σ' εκείνη τη φάση). Στους δρόμους διαδηλώνουν εκατοντάδες χιλιάδες, και όχι μόνο φοιτητές. Στις 17 Απριλίου η χριστιανοδημοκρατική κυβέρνηση παρουσιάζει στη Βουλή έναν έκτακτο νόμο για τη δημόσια τάξη, με σκοπό να καταστείλει το κίνημα. Το SDS ανταδρά οργανώνοντας διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα, που με μια «αστεροειδή πορεία» συγγλίνουν στη Βόνη από πολλές διαφορετικές κατευθύνσεις στις 11 Μάη. Στα τέλη του «γερμανικού» Μάη, η αναταραχή είχε εξαπλωθεί σ' όλα τα γερμανικά πανεπιστήμια. Το πανεπιστήμιο της Φρανκφούρτης αναβαττάζεται «Καρλ Μαρξ» από τους καταληψίες του. Παρ' όλα αυτά, την ίδια ώρα που στη Γαλλία η εργατική εξέγερση φτάνει στο αποκορύφωμά της, οι έκτακτοι νόμοι της γερμανικής κυβέρνησης εγκρίνονται και βάζουν «θηλιά» γύρω από το γερμανικό φοιτητικό κίνημα.

Ο Ρούντι Ντούτσκε σε συγκέντρωση του SDS.

Γερμανία, '68: Φοιτητές συγκρούονται με την αστυνομία.

Βερολίνο, Φεβρουάριος '68. Ο Ρούντι Ντούτσκε με τον Αλέν Κριβίν σε διαδήλωση αλληλεγγύης στο Βιετνάμ.

«Για τον κομμουνισμό και την ελευθερία. Να καταλάβουμε την πόλη».

Όταν οι οδομαχίες και οι πορείες αποτελούσαν καθημερινότητα...

ΙΤΑΛΙΑ

Από το φθινόπωρο του '67 έως την άνοιξη του '68 η ιταλική κοινωνία συγκλονίζεται και η ιταλική άρχουσα τάξη τρομάζει από τον πρωτοφανή ξεσηκωμό των φοιτητών: καταλήφει τον πανεπιστημίων σ' όλη σχεδόν τη χώρα και αμετέπητες βίαιες εκκενώσεις τους από τις αστυνομικές δυνάμεις. Ο Φλεβάρης του '68 χαρακτηρίζεται από μια έξαρση των καταλήψεων, των συλλήψεων και της καταστολής. Οι εκπρόσωποι του ΚΚΙ που σπεύδουν να κατευνάσουν τους εξεγερμένους φοιτητές γλιτώνονται. Την 1η Μάρτη συμβαίνει η περίφημη μάχη της «Βάλε Τζούλια» ανάμεσα στους φοιτητές και την αστυνομία, όταν οι πρώτοι εμποδίζονται από τις λιγυτανικές αρχές να διεξαγάγουν γενική συνέλευση στην Αρχιτεκτονική Σχολή της Ρώμης. Το φοιτητικό κίνημα αγγίζει τα όριά του στα τέλη του Απριλίου, οπότε οι φοιτητές αναζητούν να συνδεθούν με το εργατικό κίνημα. Ο ιταλικός Μάης βέβαια κράτησε κάποιες παρατάξεις από ένα μήνα, μάλλον ολόκληρα χρόνια, και κορυφώθηκε με τις καταλήψεις εργοστασίων και τη λειτουργία τους από τους ίδιους τους εργαζόμενους μέσα στα αμέσως επόμενα χρόνια.

Το κίνημα ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ, οι αγώνες των Μαύρων, οι φοιτητικές κινητοποιήσεις που αναπτύχθηκαν τις προηγούμενες χρονιές συνεχίζονται με ακόμη μεγαλύτερη πολλές φορές ένταση. Στις 4 Απριλίου δολοφονείται ο Μάρσν Λούθερ Κινγκ. Ακολουθεί η «μαύρη εξέγερση» του Απριλίου που παρασύρει τη Νέα Υόρκη, την Ουάσιγκτον, το Νιτρώιτ, το Σικάγο και που πριν να καταλαγιάσει έχει εκδηλωθεί σε 130 πόλεις. Ο απολογισμός της είναι τρομακτικός: 30 νεκροί, 2.200 τραυματίες, 5.000 συλλήψεις ύστερα από επέμβαση όχι μόνο της αστυνομίας αλλά και της εθνοφρουράς. Την ίδια εποχή καταλαμβάνεται και το Πανεπιστήμιο Κολούμπια για πάνω από δύο μήνες από φοιτητές που καταγγέλλουν τη ρατσιστική πολιτική του, τις σχέσεις του με τη CIA και τις πολυεθνικές, που βγάζουν κέρδη από τον πόλεμο του Βιετνάμ. Η αστυνομία θα σταματήσει την κατάληψη με τη βία. Στα τέλη Ιουνίου, ύστερα από διαδηλώσεις συμπαράστασης στους εξεγερμένους Γάλλους φοιτητές, βίαια επεισόδια φέρνουν αντιμέτωπους για 4 συνεχείς μέρες τους αγωνιστές και την αστυνομία στο πανεπιστήμιο Μπέρκλεϊ της Καλιφόρνια. Τον Αύγουστο διεξάγεται η σκληρότερη σύγκρουση που αντιμετωπίζει το αμερικάνικο κίνημα. Στο συνέδριο του Δημοκρατικού Κόμματος για τον ορισμό υποψηφίου για τις εκλογές χιλιάδες φοιτητές δέχονται τη μανιασμένη επίθεση της αστυνομίας, παρ' όσα γεγονότα μεταδίδονταν απευθείας από την τηλεόραση. Το κίνημα θα πληρώσει με πάνω από 500 συλλήψεις, ενώ οι ηγέτες του θα οδηγηθούν σε δίκες-παρωδία. Το αθινόπωρο εξαπολύεται επίθεση καταστολής ενάντια στους «Μαύρους Πάνθηρες», που αρχίζει με την κατάληψη του ηγέτη τους Χ. Π. Νιούτον σε 15 χρόνια φυλάκιση για μια υποθέμενη δολοφονία αστυνομικού. Τον Οκτώβριο στο Σαν Φρανσίσκο στρατιώτες που πολέμησαν στο Βιετνάμ κάνουν πορεία για την ειρήνη. Την εβδομάδα πριν από τις προεδρικές εκλογές του Νοεμβρίου οργανώνεται μια πλατιά καμπάνια για την καλλιέργεια της αντικολεμικής συνείδησης στον στρατό και την αμερικάνικη κοινωνία.

Διαδήλωση ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ.

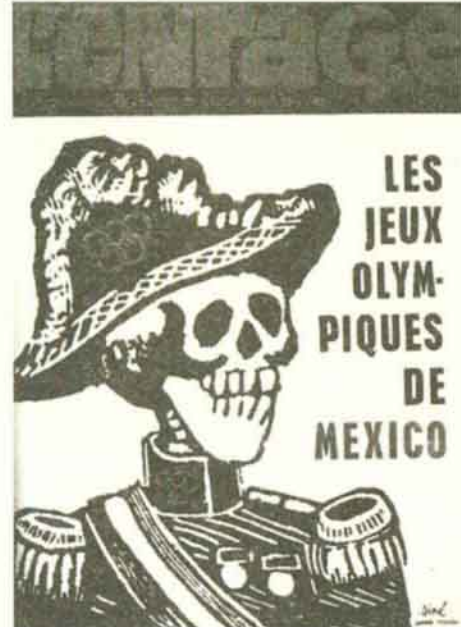
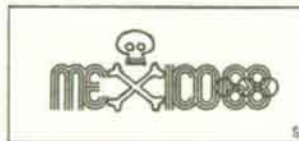

Νέα Υόρκη, Ιούλιος 1968: Μαύροι Πάνθηρες διαδηλώνουν κατά της δίωξης του Χ. Νιούτον.

ΜΕΞΙΚΟ

Στο Μεξικό συντελείται μια από τις πιο βίαιες και αιματηρές καταστολές κινημάτων που έγινε ποτέ. Στην Πόλη του Μεξικού έχουν προγραμματιστεί για τον Οκτώβρη οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Το φοιτητικό κίνημα αντιπροσωπεύει τη μοναδική απειλή για την κοινωνική ειρήνη μιας χώρας που, για να είναι έδρα των Ολυμπιακών Αγώνων (μιας πρώτης τάξεως επίδειξης του καθεστώτος), πρέπει να αποδείξει ότι δεν τελεί σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου. Το χρονικό της καταστολής αρχίζει στις 28 Ιουλίου: Γραντζέρος (τα μεξικανικά MAT) και αλεξιπτωτιστές εισβάλλουν στο κατειλημμένο πανεπιστήμιο του Μεξικού, γκρεμίζοντας τις εισόδους με μπαζούκας. Οι νεκροί φοιτητές φτάνουν τους 20. Το κίνημα οργανώνει την αντίθεσή του και στις 28 Αυγούστου (ένα μήνα μετά) μια διαδήλωση 200.000 ατόμων που πολιορκούν το προεδρικό μέγαρο φαίνεται να επιβάλλει μια αλλαγή στην τακτική της κυβέρνησης. Ωστόσο, καθώς πλησιάζει η έναρξη των Ολυμπιακών Αγώνων, η κυβέρνηση εξαπολύει μια νέα σφοδρή επίθεση. Στις 19 Σεπτεμβρίου μερικές χιλιάδες στρατιώτες εισβάλλουν στο για έξι εβδομάδες κατειλημμένο πανεπιστήμιο συλλαμβάνοντας 500 φοιτητές (που θα βασανιστούν στις φυλακές και τα στρατόπεδα). Αμέσως ξεσπούν καταλήψεις σε δεκάδες τεχνικές σχολές. Οι αστυνομικές επιθέσεις εντείνονται. Οι φοιτητές, που μάχονταν μέχρι τότε με πέτρες και ξύλα, αρχίζουν να χρησιμοποιούν όπλα. Ολόκληρες συνοικίες περνούν στα χέρια των εξεγερμένων. Οι διαπάσεις του αγώνα αναγκάζουν την κυβέρνηση να έρθει σε συμφωνία. Η έναρξη του ακαδημαϊκού έτους συνοδεύεται από τη διαδήλωση 5.000 φοιτητών, που διασχίζουν με επιμεταλλής τις μητέρες των σκοτωμένων συντρόφων τους ολόκληρη την Πόλη του Μεξικού. Οι τοίχοι γεμίζουν με συνθήματα που απευθύνονται στους τουρίστες που καταφθάνουν για να παρακολουθήσουν τους Ολυμπιακούς Αγώνες: «Θέλεις να γνωρίσεις το Μεξικό; Να επισκεφτείς τις φυλακές του!». Η κυβέρνηση αιτανά με τη «σφαγή» στην Πλατεία των Τριών Πολιτισμών. Στις 3 Οκτώβρη 10.000 φοιτητές που έχουν συγκεντρωθεί εκεί χτυπιούνται από τα αυτόματα του στρατού, ενώ όλες οι εξοδοί από την πλατεία είχαν φραχτεί με τεθωρακισμένα ώστε το πλήθος να μην μπορεί να διαφύγει. Στις 12 Οκτωβρίου αρχίζουν οι Ολυμπιακοί Αγώνες...

Υπερατλαντική αλληλεγγύη: Αφιέρωμα του «L' enragé» στην αιματοβαμμένη Ολυμπιάδα του Μεξικού.

Ολυμπιακοί Αγώνες στο Μεξικό, 1968:
Ο Τόμι Σμιθ και ο Τζον Κάρλος, νικητές στα 200 μέτρα, σηκώνουν τη γροθιά τους στο σχηματισμό της Μαύρης Δύναμης, με αποτέλεσμα να αποβληθούν από την αμερικανική ομάδα.

Οι ζενγκακούρεν αποτέλεσαν τον κορμό ενός μαχητικού κινήματος που, με αποκορύφωμα τον αγώνα για να μη χτιστεί αεροδρόμιο στη Ναρίτα, συγκλόνισε για μια δεκαετία την Ιαπωνία.

Οι περιόφημες «ζενγκακούρεν», οργανώσεις του γιαπωνέζικου φοιτητικού κινήματος (μιας λέξης που στο στόμα όλων των γραφειοκρατών του επίσημου εργατικού κινήματος στη Δύση σήμαινε, για ένα διάστημα, τον εξτρεμισμό) που αναδύθηκαν τη δεκαετία του '60, πρωτοστατούν το 1968 στο κίνημα που πυροδοτήθηκε από τις αντιδραστικές μεταρρυθμίσεις της κυβέρνησης Σάτο και εξαπλώθηκε σε όλα τα πανεπιστήμια της χώρας και παράλληλα στις κινητοποιήσεις ενάντια στην επέμβαση των Αμερικανών στο Βιετνάμ. Το φοιτητικό κίνημα κατορθώνει να συναντηθεί μ' ένα κομμάτι νέων εργατών που ριζοσπαστικοποιείται όλο και περισσότερο. Οι κινητοποιήσεις φτάνουν στο αποκορύφωμά τους με την κατόχρηση επίθεσης στην αμερικάνικη πρεσβεία, στη Δίαιτα (γιαπωνέζικη βουλή), στο υπουργείο Άμυνας, στην προθηπουργική κατοικία, στο σιδηροδρομικό σταθμό του Σινζούσου, από όπου αποστέλλονται πολεμικά υλικά και εφοδία στο Βιετνάμ, στις 21 Οκτώβρη. Παρά την κατάσταση πολιορκίας που επικρατεί από τις αστυνομικές δυνάμεις, 50.000 άτομα παίρνουν μέρος στις συγκεντρώσεις γύρω κυρίως από το σιδηροδρομικό σταθμό. Στη 1 η ώρα το βράδυ η κυβέρνηση αναγκάζεται να ηρριξει στρατιωτικό νόμο.

Ο μαχητικός χαρακτήρας των διαδηλώσεων στους δρόμους μεταδίδεται στους πανεπιστημιακούς χώρους: τις καταλήψεις υπερασπίζονται Ζενγκακούρεν με στρατιωτικά μέσα πλέον. Το '68 πάνω από 200 σχολές μπαίνουν στον αγώνα σ' όλη τη χώρα. Στο Τόκιο καταλαμβάνονται στη διάρκεια του καλοκαιριού το πανεπιστήμιο Νίχον (το μεγαλύτερο στη χώρα) όσο και το «αυτοκρατορικό» πανεπιστήμιο, από όπου προέρχονται όλα τα ανώτερα στελέχη της κρατικής διοίκησης. Αυτό το τελευταίο το υπερασπίζουν στις 18 και 19 Ιανουαρίου του '69 300 φοιτητές σχηρομένοι στο ψηλότερο σημείο, ένα θέαμα που μεταδίδεται από τις τηλεοράσεις όλου του κόσμου...

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

Προκήρυξη της Επιτροπής Δράσης των εργαζομένων στην Assurances Générales de France

Ακολουθώντας το παράδειγμα των φοιτητών υποβάλλουμε εδώ έναν αριθμό προτάσεων για να συζητηθούν στη γενική συνέλευση όλων των υπαλλήλων και στελεχών του Ομίλου των Assurances Générales de France:

1. Η AGF πρέπει να συνεχίσει να λειτουργεί κανονικά, κάτω από την απάνομη διεύθυνση όλων όσοι εργαζόμαστε σήμερα σ' αυτήν.
2. Όλοι οι διευθυντές και στελέχη απελευθερώνονται από την άσκηση των προηγούμενων καθηκόντων τους. Κάθε τμήμα θα πρέπει να ορίσει έναν ή περισσότερους υπευθύνους, εκλεγμένους μόνο στη βάση των προσωπικών ικανοτήτων και προσόντων τους.
3. Ο υπεύθυνος κάθε τμήματος θα έχει διπλό ρόλο:
α) να συντονίζει τη λειτουργία του τμήματος υπό τον έλεγχο των υπαλλήλων,
β) να οργανώνει μαζί με τους υπευθύνους των άλλων τμημάτων ένα διεθυντικό συμβούλιο που, κάτω από τον έλεγχο των υπαλλήλων, θα εξασφαλίζει τη λειτουργία της επιχείρησης.
4. Οι υπεύθυνοι των τμημάτων θα είναι κάθε στιγμή υπεύθυνοι για τις πράξεις τους απέναντι στους υπαλλήλους και ανακλητοί κάθε στιγμή από εκείνους που τους έχουν επιλέξει.
5. Η ιεραρχία των μισθών καταργείται. Κάθε στέλεχος ή διευθυντής θα παίρνει προσωρινά τον ίδιο μισθό, που θα είναι ίσος με το μέσο μισθό του Μάη (το ποσό των μισθών διαρκούμενο διά του αριθμού των τωρινών υπαλλήλων).
6. Οι προσωπικοί φάκελοι των υπαλλήλων θα επιστραφούν σ' αυτούς, για να μπορέσουν να αφαιρέσουν οπότε δεν αφορά αποκλειστικά την εργασία τους.
7. Όλη η ιδιοκτησία και το υλικό της AGF περιέρχεται στην κυριότητα όλων, διεύθυνεται απ' όλους και προστατεύεται απ' όλους σε κάθε περίπτωση.
8. Για να αντιμετωπιστεί οποιαδήποτε απειλή, μια εθελοντική ομάδα ασφαλείας, κάτω από τον έλεγχο του διεθυντικού συμβουλίου, θα εξασφαλίζει την προστασία της επιχείρησης μέρα νύχτα.

Πρέπει να δυνατιστούμε στους «φύλους μας» και να έχουμε εμπιστοσύνη μόνο στους εαυτούς μας. Πρέπει να ενλέξουμε απεργιακές επιτροπές. Πρέπει να αναλάβουμε τη διεύθυνση της επιχείρησης βάσει των προηγούμενων θέσεων και να προχωρήσουμε πέρα από την ίδια την απεργία.

Έχουμε ξεπεράσει την απεργία, πρέπει να ξαναξεκινήσουμε τα πάντα από και για τους εαυτούς μας, δέχως να περιμένουμε από κάποιους άλλους να μας δώσουν τη διαταγή, αλλά με διεθυντικά συμβούλια εκλεγμένα απ' όλους.

Ποιες είναι λοιπόν οι δυνάμεις της απάξιας; Είναι εκείνοι που υπερασπίζονται την ιδιοκτησία τους, τα συμφέροντα και τα προνόμιά τους με την καταπίεση, τη βία, τη μιζέρια και τον πόλεμο.

Στο χώρο που εργαζόμαστε μπορούν να αποφασιστούν τα πάντα. Εκεί, μαζί με όλους τους εργαζόμενους, μπορείτε να ανατρέψετε έναν ολόκληρο κόσμο στον οποίο είσα ένα τίποτα και ταυτόχρονα να οικοδομήσετε έναν ολόκληρο κόσμο στον οποίο θα είσα το παν.

Δημοσιεύουμε τρία κείμενα, τα οποία βρίσκονται στο περιοδικό «Αντί», τεύχος 99, 20/5/1978 και στο βιβλίο «Μάης 1968 - Το μήνυμα των οδοφραγμάτων» των ICO-Κον Μπεντί, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος.

Πρόκειται για προκηρύξεις που εξέδωσαν η Επιτροπή Δράσης των εργαζομένων της Assurances Générales de France, της δεύτερης σε μέγεθος ασφαλιστικής εταιρείας της Γαλλίας, την Παρασκευή 17 Μαΐου, το Κίνημα 22 Μάρτη το Σάββατο 4 Μαΐου και 100 Έλληνες φοιτητές που κατέλαβαν στις 22 Μαΐου το Ελληνικό Σπίτι της Πανεπιστημιούπολης του Παρισιού.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ 22 ΜΑΡΤΗ

Τύπος + Πανεπιστήμιο + Μπάτσοι + Αφεντικά = Καταπίεση

Γιατί οι φοιτητές είναι «λυσασιομένοι»; Οι εφημερίδες μιλάνε για «λυσασιομένους», για μια «χρυσή νεολαία» που διασκεδάζει την ανία της ασχολούμενη με βιαιότητες και βανδαλισμούς. Ποιος είναι ο σκοπός αυτών των άρθρων;

Ένας μόνο: να διαχωρίσουν τους φοιτητές από τους εργάτες, να γελοιοποιήσουν τον αγώνα τους, να τους διασπάσουν για να τους χτυπήσουν καλύτερα.

Οι 3.000 φοιτητές που συγκρούστηκαν την Παρασκευή επί 5 ώρες με την αστυνομία ήταν πραγματικά μια χούφτα ταραχοποιών, όπως λέει το υπουργείο Παιδείας του Περεράφ; ΟΧΙ.

Συγκρουόμαστε γιατί αρνούμαστε να γίνουμε:

- Καθηγητές, στην υπηρεσία της «εκπαίδευσης μόνο για τους εκλεκτούς» σε βάρος των παιδιών των εργατών.
- Κοινωνιολόγοι, κατασκευαστές ολόγαν για τις κυβερνητικές εκλογικές καμπάνιες.
- Ψυχολόγοι, επιφορημένοι να κάνουν τους εργάτες αποδοτικότερους σύμφωνα με τα συμφέροντα των αφεντιών τους.
- Επιστήμονες, που οι έρευνές τους θα χρησιμοποιηθούν ανάλογα με τα συμφέροντα της οικονομίας του κέρδους.

Εμείς αρνούμαστε το μέλλον του μαντρόσκυλου. Αρνούμαστε τα μαθήματα που μας μαθαίνουν πώς να γίνουμε καλύτερα μαντρόσκυλα. Αρνούμαστε τις εξετάσεις και τους τίτλους που μας παρέχουν αυτοί που συμβιβάζτηκαν και εντάχθηκαν σε αυτό το σύστημα. Αρνούμαστε να βελτιώσουμε το ασπικό πανεπιστήμιο.

Θέλουμε να το αλλάξουμε ριζικά, για να βγάλει διανοούμενους που θα αγωνίζονται δίπλα στους εργάτες και όχι εναντίον τους.

Θέλουμε να προσαπίζονται τα συμφέροντα της εργατικής τάξης στο πανεπιστήμιο.

Αυτοί που θέλουν να μας χωρίσουν από τους εργάτες έρχονται σε αντίθεση με τα συμφέροντα της εργατικής τάξης και αυτών που παλεύουν μαζί της.

Όπου και να είμαστε, όπου και να είμαστε, ας κινητοποιηθούμε ενάντια στην καπιταλιστική καταπίεση.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ

Ελεύθερο Ελληνικό Περίπτερο του Παρισιού Ιδιοκτησία του Ελληνικού Λαού

Το πολιτικό νόημα της απελευθέρωσης του Ελληνικού Περιπτέρου στο Παρίσι είναι η ΑΡΝΗΣΗ των κατεστημένων συστημάτων, μέσα από μια διαδικασία διαρκούς άμεσης δράσης και διαρκούς ελεύθερου διαλόγου. Τα δύο αυτά επίπεδα της πράξης μας συνυπάρχουν σε κάθε βήμα μας, αλληλοπροσδιορίζονται και αλληλοσυμπληρώνονται.

ΑΡΝΟΥΜΑΣΤΕ μαζί με τους Γάλλους συντρόφους μας το γαλλικό καπιταλιστικό σύστημα. Είμαστε φοιτητές στα γαλλικά πανεπιστήμια και νιώθουμε το μονοπωλικό χαρακτήρα και την ταξική φύση του εκπαιδευτικού συστήματος. Είμαστε εργάτες στα γαλλικά εργοστάσια και νιώθουμε την απάνθρωπη καταπίεση που ασκείται συντονισμένα τόσο από τα διεγερτικά της «καπιταλιστικής κοινωνίας» όσο και από τα καπιταλιστικά της οικονομικής εξαθλίωσης. Πρόσθετος λόγος εξέγερσης για τους μετανάστες εργάτες είναι η άρνηση της μοίρας του «κοινωνικού παριάζ», στην οποία ο καπιταλισμός μάς καθλώνει με τη βοήθεια της άγριας αστυνομικής καταπίεσης, των ρατσιστικών διακρίσεων, του σοβινισμού και της ξενοφοβίας, των μισθών πείνας και της ειδικής νομοθεσίας για τους ξένους[...]

Η πράξη της απελευθέρωσης του Ελληνικού Περιπτέρου εντάσσεται από τώρα κώλια στην προσπάθεια για την οικοδόμηση, στο άμεσο κι όχι σ' ένα μακρινό μέλλον, μιας Ελλάδας αντικαπιταλιστικής, αντιιμπεριαλιστικής και επαναστατημένης.

ΑΡΝΟΥΜΑΣΤΕ το σύστημα διαχείρισης του Ελληνικού Περιπτέρου, είτε υπό την αστυνομική είτε υπό την πατερναλιστική μορφή του. Το Περίπτερο και η Πανεπιστημιούπολη πρέπει να διώξουν τους απαθείς της χούντας και τους χαφιέδες. Να μετατραπεί σε Περίπτερο όχι μόνο των φοιτητών, αλλά και των νέων εργατών. Να είναι ανοιχτό και ελεύθερο σε κάθε πολιτική εκδήλωση. Να λειτουργήσει ως κέντρο επαναστατικής δραστηριότητας. Και τέλος, οι κάτοικοι του Περιπτέρου να αποδιαχειρίζονται όλα τα ζητήματα που αφορούν τη ζωή του Σπιτιού. Η συμμετάχηση των Ελλήνων εργατών και φοιτητών να γίνει δημιουργική πραγματικότητα πάνω στην επαναστατική πράξη. Ένα κομμάτι ελληνικό απελευθερώθηκε και θα μείνει ελεύθερο. Ο αγώνας μας συνεχίζεται ως την τελική νίκη. Όλοι και όλες μετέτε στις Επιτροπές Δράσης του Περιπτέρου και δουλέψτε εκεί». Όπου και να είχατε, όπου και να είχατε, ως κινητοποιηθούμε ενάντια στην καπιταλιστική καταπίεση. [...]

Αρχή ενός αγώνα διαρκείας.
Ναι στα κατελημμένα εργοστάσια.
Ναι στο Λαϊκό Πανεπιστήμιο.

Γάλλοι και ξένοι εργάτες ενωμένοι.
Ίδια πληρωμή για ίδια δουλειά.
Εργαζόμενοι και άνεργοι όλοι ενωμένοι.

TRAVAILLEURS ACTIFS
ET CHOMEURS
TOUS UNIS

REJOIGNEZ VOS
COMITES D'ACTION
DE QUARTIER

Τα CRS είναι SS.
Είμαστε όλοι ανεπιθύμητοι.

Στη διάρκεια της εξέγερσης, η κατελιμμένη Σχολή Καλών Τεχνών του Παρισιού μετονομάζεται σε Λαϊκό Εργαστήρι. Εκεί θα παραχθούν, σε συνεννόηση με τις Επιτροπές Δράσης Εργατών-Φοιτητών-Αγροτών, 600 χιλιάδες περίπου αφίσες – οι περισσότερες με τη μέθοδο της μεταξοτυπίας – που θα πλημμυρίσουν τους δρόμους του Παρισιού από το Μάη μέχρι και τον Ιούνιο του 1968.

Όχι στη γραφειοκρατία.
Οδηγοί ταξί, ο αγώνας συνεχίζεται.
Τύπος. Απαγορεύεται η κατάποση.

Κεφάλαιο.
Είμαστε η εξουσία.
Η ψήφος δεν αλλάζει τίποτα.
Ο αγώνας συνεχίζεται.

Πατακός, Σαλαζάρ, Φράνκο, Ντε Γκολ.
Επιστροφή στην ομαλότητα...
Ο αγώνας συνεχίζεται.

Λυσσασμένοι
σύντροφοι,
κόψτε αυτές
τις ετικέτες και
κολλήστε τες
παντού!...
Σας συνιστούμε
στην πλάτη
των CRS.
Αν δεν έχετε
κόλλα...
καρφώστε τες.

Ο «Λυσσασμένος» είναι περιοδικό με σκίτσα, που εξέδιδαν οι Σινέ και Βολίνσκι από το Μάιο ως το Νοέμβριο του 1968. Ο «L' enragé» κυκλοφόρησε σε 12 τεύχη, σχεδόν στην παρανομία, οι εκδότες του οδηγήθηκαν δύο φορές στα δικαστήρια μετά την επικράτηση του Ντε Γκολ στις εκλογές του Ιουνίου και έφτασε να πουλάει, κυρίως μέσα στις διαδηλώσεις, 100.000 αντίτυπα.

*si tous les vieux se
donnaient la main
ce serait ridicule*

DÉFENSE D'INTERDIRE

**TUEZ
LES!**

la société de
consommation
doit périr de
mort violente

MERDE

CRS=SS

BIENTÔT LE NAPALM ?

**SI VOUS VOYEZ
UN CRS BLESSÉ
ACHEVEZ-LE!**

PAPA PUE

MORT AUX CONS

Camarades
-enragés-
Décoquez ces
étiquettes et collez les
partout!... Nous
vous recommandons le
dos des C.R.S. Si vous
n'avez pas de colle...
collez
les!

enragés
de tous
les pays
unissez-
vous

**les jeunes font l'amour
les vieux font des gestes
obscènes**

**apprenez a chanter
l'internationale!..**

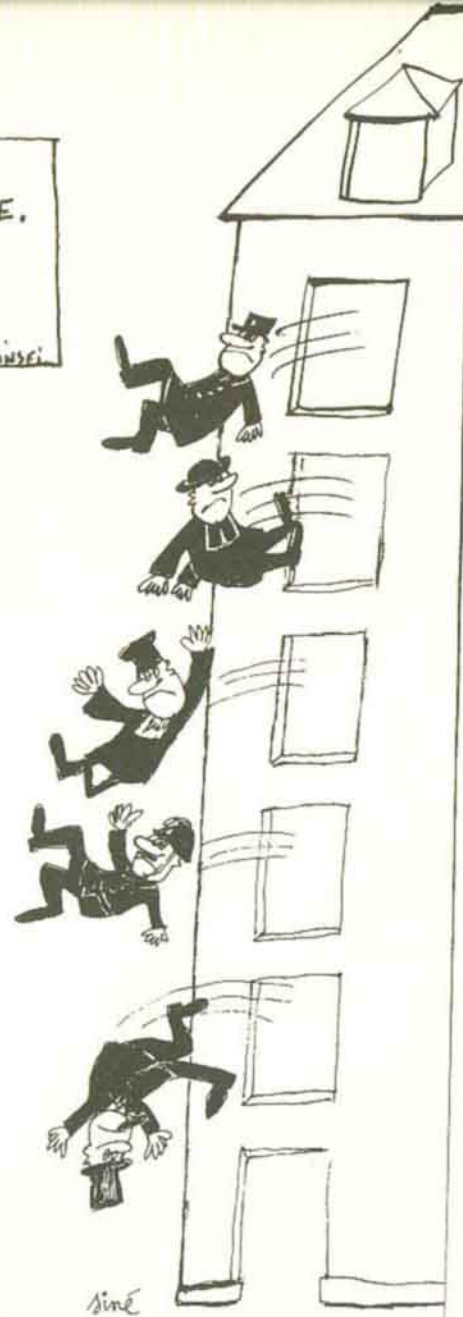
**PRENEZ VOS DÉSIRS
POUR DES RÉALITÉS**

étudiants,
ouvriers,
ne vous laissez
pas enculer!

MALRAUX SALIT TOUT CE QU'IL TOUCHE

- C'EST UN PLÉONASME!

A PARIS, ON JETTE LES
ORDURES A LA RUE!

Plus de poubelles, mais des sacs en papier. Depuis ce matin, les concier-

Ο ΚΑΡΛ Ρ. ΕΠΙΣΤΡΕΦΕΙ

του Ζαν-Φρανσουά Βιλάρ

Το 1988, για τα εικοσάχρονα του γαλλικού Μάη, κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις La Brèche - PEC μια συλλογή 22 διηγημάτων με τον τίτλο «Black exit to '68».

Τα διηγήματα, που έχουν τη μορφή αστυνομικής ιστορίας και κοινό καμβιά τα γεγονότα του Μάη, γράφτηκαν από 22 διαφορετικούς συγγραφείς, που όλοι τους είχαν λάβει μέρος σ' αυτά.

«Ο Καρλ Ρ. επιστρέφει» είναι ένα από τα διηγήματα της συλλογής.

Ο συγγραφέας του Jean-François Vilar, γεννημένος στο Παρίσι το 1947, είναι σήμερα μέλος του Πολιτικού Γραφείου της Επαναστατικής Κομμουνιστικής Λίγκας.

Ήταν νύχτα, ο δρόμος βούιζε από μια πυρετώδη δραστηριότητα. Ο γέρος κοίταζε εξεταστικά το οδόφραγμα. Ήταν αρκετά ψηλό, φτιαγμένο από χυλάσματα, σιδηρικά και, φυσικά, από παβέ! Ήταν χαριτωμένο και τελείως παράλογο, μιας και υπεράσπιζε την είσοδο ενός αδιεξόδου. Δεν βαριέσαι! Άρσε στους εξεγερμένους. Συνέχιζαν να το τελειοποιούν με μια βιασινή όλο γέλια. «Ο παπτιούς μαζί μας» φώναζαν μερικοί. Χαμογέλασε, τράβηξε μια ρουφηξιά από την πίτα του, τους χαρέτησε. Η Λάρα είχε ήδη προσέξει το γέρο τις προηγούμενες μέρες. Στο πεζοδρόμιο, ενώ παρακολουθούσε τις διαδηλώσεις. Ήταν επίσης στη Μπαυλιτέ την Τετάρτη, στην ενωτική συγκέντρωση. Αλλά δεν περνούσε απαρατήρητος. Όχι μόνο εξαιτίας της ηλικίας του, με τα σγόνδα, τουλάχιστον, χρονάα του. Αλλά και της εμφάνισής του. Μάλλον κοντός, αδύνατος, ο παπτιούς φορούσε μονίμως μια μακριά δεριμάτινη ζακέτα, πολύ φθαρμένη αλλά προσεκτικά συντηρημένη. Το κεφάλι του, τέλος, τραβούσε την προσοχή. Ο γέρος είχε αραιά μαλλιά, αλλά με μια εκπληκτική λευκότητα, που σχημάτιζαν ένα μπερδεμένο στεφάνι πάνω από το ψηλό και οστεώδες μέτωπό του. Πίσω από τα στρουγγυλά ματογυάλια το βλέμμα ήταν ζωηρό και λαμπύρηρο. Ήταν εξαιρετικά βρόμικος.

Τι γύρευε εκεί; Οδοφράγματα, οδόστρωμα ξεκοιλιασμένο, αποκίνητα σε ζηγκ ζαγκ ή αναποδογυρισμένα, για να μη μιλήσουμε για τους μπάτσους που ήταν συγκεντρωμένοι σε λιγότερο από εκατό μέτρα: η οδός Γκε-Λισάκ δεν ήταν, απόψε, ο κατάλληλος τόπος για τον περίπατο ενός απόμου της τέταρτης ηλικίας που υποφέρει από αιπνίες. Η Λάρα, όμως, είχε άλλες, σοβαρότερες ασχολίες.

Είδε τον Αλέν μπροστά στο οδόφραγμα, με την ντυντούκα στο χέρι. Σκαρφώθηκε πάνω του. Η Λάρα μάντεψε χωρίς δυσκολία αυτό που προσπαθούσε να εξηγήσει στους συντρόφους, την εγγενή ηλιθιότητα της υπέροχης κατασκευής που είχαν οικοδομήσει. Μερικοί ανασήκωσαν τους ώμους. Οι περισσότεροι είχαν το αυτί κολλημένο στο τρανζίστορ. Κι η ίδια η Λάρα άκουγε το δικό της, που το είχε στην τσέπη του στήθους της φόρμας της. Η εξουσία αρνιόταν να ελευθερώσει τους φυλακισμένους συντρόφους. Σε ζωτανή μετάδοση, η βραχνιασμένη φωνή του Ζεομάρ είχε ανακοινώσει ότι, κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, κάθε παραπέρα συνομιλία με τις αρχές ήταν αδύνατη. Απ' εδώ κι εμπρός, ο καθένας ήξερε τι πρόκειται να ακολουθήσει.

Η Λάρα είδε το γεράκι να κατηφορίζει προς την πλατεία Εντιμόν Ροστάν, προς τους μπάτσους. Ήταν θεότρελος. Ο Αλέν μιλούσε ήρεμα απ' την ντυντούκα του. Εκείνη ήταν επιφορτισμένη με καθήκοντα συνδέσμου. Ένα βλιήμα έπεσε σχεδόν στα πόδια της κι άρχισε να σφυρίζει βγάζοντας καπνό. Η Λάρα κάρφωσε ένα λεμόνι στα δόντια της και σήκωσε το φουλάρι της. Δύο και είκοσι μετά τα μεσάνυχτα. Το πανηγύρι είχε ξεκινήσει. Μερικές δεκάδες μέτρα πιο κάτω, οι μπάτσοι έκαναν την πρώτη τους επίθεση. Η συμμετρής μαϊνή μάζα τους διασπάρθηκε γρήγορα κάτω απ' τη βροχή των παβέ.

Η Λάρα έβριζε μέσα της. Αγγελαφόρος, μια δουλειά κατάλληλη για ένα κορίτσι, σύμφωνα με τους εργαπτιούς συντρόφους! Έτρεχε από ομάδα σε ομάδα, πληροφορώντας καθεμιά για τη θέση των άλλων,

επαναλαμβάνοντας τις οδηγίες. Που ήταν πολύ αβύλες. Να κρατήσουν όσο ήταν δυνατόν. Χωρίς ηλίθιους ηρωισμούς. Εκεί που νανιόταν η Λάρα ήταν σχεδόν αδύνατον να αναστενύσεις. Όπως όλοι, έλαγα, έβηγε, πέθανε από φόβο και ήταν πλημμυρισμένη από ευτυχία. Το πρώτο αποκοινητό πήρε φωτιά. Βοήθησε να αναποδογυρίσουν ένα άλλο. Σε λέγα δευτερόλεπτα η οδός Γκε-Λιοκί είχε μετατραπεί σε έναν εγκλωπώ κατάφυτο διάδρομο.

Δύο βήματα μπροστά, ένα πίσω. Οι μετάνοι προχωρούσαν. Αργά, αποδεκατισμένοι από τα παβέ, τα μπουλόνια, τις αποκλένιες μυλιές που έπεφταν βροχή, πνημένοι μερικές φορές απ' τα ίδια τα δεκαρηγόνα τους, που τα γύριζε πίσω ο αέρας. Στα οδοφράγματα, οι σύντροφοι δεν αποθοχωρούσαν παρά μόνο λέγα δευτερόλεπτα πριν φτάσουν στη μάζη ούμα με ούμα. Η Λάρα είδε κάποιον, γονατισμένο κάτω από μια είσοδο, να κοιτάζει ηλίθια το χέρι του που κρεμόταν. Τα ράπαλα έπεσαν πάνω του. Είδε έναν άλλον, τελείως τυφλωμένο, να τρέχει προς τα CRS. Τον υποδέχτηκαν υποκάπταινοι. Αρχισε να ουρλιάζει, μετά σόπασε. Θα 'χουμε νεκρούς απόψε.

Η κραυγή ακούστηκε για πρώτη φορά «Ντε Γκολ, δολοφόνε».

Η Λάρα ήταν δυλωμένη στα δύο, στην αλή ενός κριίου άπου είχε καταρτήσει, στην οδό Κιουρί. Ξερνούσε, αλλά το μαυλό της ήταν ολοκάθαρο. «CRS-SS»: ήταν προβοκατόρικο και λίγο χαζό. «Ντε Γκολ, δολοφόνε» ήταν απολύτα σωστό. Εξαιτίας των σφαγών των Αλγερινών εργατών μέσα στο Παρίσι (η Λάρα ήταν μωρό ακόμα), της σφαγής στη στάση του μετρό Σαρόν', εξαιτίας της δολοφονίας του Μπεν Μπάρκα' («Μια ευτελής υπόθεση» είχε πει ο μεγάλος άνδρας). Τώρα αυτή η αγριότητα. Έφτυσε πάλι, με πόνο. Με κάποια αδιαφορία.

Το κράτος; Μια «σημιορία ενόπλων». Ήταν έξω. Ένας απ' αυτούς, που είχε μπει μέσα στην αλή, έπασε τη Λάρα από το σβέρω. Μια γυναίκα μόνο. Τη χτύπησε κατάστημα με το υλομπ. «Εξαφανίσου, παλιοπουτάνω» είτε. Ένας πιτσιρικάς. Αν και της είχε κοπεί η ανάσα, το βάλε στα πόδια.

«Ντε Γκολ, δολοφόνε» επαναλάμβαναν οι εξεγερμένοι. Τριωλίζοντας, η Λάρα έτρεξε κατά μήκος του ξεχαρβαλωμένου πεζοδρομίου υπερηδύντας τα οδοφράγματα, προς την οδό Κλοντ Μπερνάρ. Ύστερα σταμάτησε, κοίταξε πίσω της. Ο δρόμος ήταν ολόκληρος στις φλόγες, υπέροχος. Δίπλα της ένας φίλος με το πρόσωπο γεμάτο αίματα γελοούσε. «Η ωραιότερη νύχτα της ζωής μου». Ήταν αλήθεια. Οι μαύρες ορδές είχαν αναητοποιηθεί στο ύψος της οδού Αμετ ντε λ' Επέ. Αυτοκίνητα πρώτων βοηθειών προσπαθούσαν να διασχίσουν τα χαλάσματα. Η Λάρα μάζεψε μια σιδερένια βέργα, ξεαναπροχώρησε προς τη γραμμή της μάζης.

Πίσω από την πόρτα, στη σάλα, το σφαιροκόστημα από τις μετόπες, οι κραγές, οι βροσιές, ο θόρυβος των σκαμάτων, που πέφτουν, κλιμούνται στα σκαλωπάτια. Το κληνηητό συνεχίζόταν στους ορόφους. Στα διαμερίσματα. Μαζί με τη Λάρα ήταν καμιά δεκαπενταριά, τριτωμένοι στο σκλόνι, σιωπηλοί, σχεδόν διαλυμένοι. Όλοι τους με πρόσωπα ωχρά, σημαδεμένα από σκόνες και δάκρυα, με τα χέρια κατάμαυρα. Τους είχαν ανοίξει την τελευταία στιγμή, το καταρτήγιο δεν ήταν σίγουρο. Ένα τζάμι διαλύθηκε. Το δεκαρηγόνο ανασηήρησε προς το δρόμο. Απ' έξω έρχονταν θόρυβοι από κληνηητά, από κροταλώματα όπλων, από ουρλιαχτά σειρήνων. Δεν είχαμε πια σύγκρουση αλλά εγκαθάριση. Ας χτυπούσαν όσο ήθελαν, ο δρόμος δεν θα τους ανήκε ποτέ πια όπως πριν.

Η Λάρα δεν είχε προσέξει αμέσως την παρουσία του γέρου κριίου. Ήταν καθισμένος στο παρκέ, κληνίζοντας ήσυχα την πύτα του. Έναν καντό με μια απάσια μυρωδιά. Φαινόταν απολύτα ήρεμος, κοίταζε μάλαστα σαν να διασκεδάζε τους νακτερούς που τον περιτριγύριζαν.

Ο κάνθινος είχε περάσει. Κανέναν θόρυβος πια στις σάλες.

— Ίσως θα ήταν ώρα για έναν καφέ;

Ο οικοδεσπότης συστήθηκε με το μικρό του όνομα, Ζακ. Προσδιόρισε ότι ήταν ψυχχαναλύτης, εβραίος, αντιπαιανιστής και, προφανώς, με όλη του την καρδιά αλληλέγγυος με την εξέγερση. Ήταν συγκεντρωμένοι στην αίθουσα αναμονής του ιατρείου του. Από το λόγο που είχαν δει, το διαμέρισμα φαινόταν μάλλον κομψό. Στα ράφια μιας βιβλιοθήκης μπορούσαν να διακρίνουν τόμους του Φρόιντ, του Ράιχ, του Τρότσκι, του Λαβάν, του Μπρετόν, του Χάμιετ και κάποιων άλλων ακόμα. Αρχίζουν να συνέρχονται.

Η Λάρα δεν γνώριζε κανέναν. Κατευθύνθηκε προς το γέρο. Καθάριζε τα στρογγυλά γυαλιά του μ' ένα μεγάλο καρδό μαντίλι.

— Εντάξει;

— Α, ναι, απάντησε. Μου φαίνεται ότι αυτοί οι αστυνομικοί είναι ανίκανοι. Να τους πάρει τόσες ώρες για να τα βγάλουν πέρα με οδοφράγματα μιας τέτοιας μετριότητας... είναι εκπληκτικό! Μπορώ να κάνω μια ερώτηση τεχνικού χαρακτήρα; Πώς εξηγείτε την απουσία όπλων από τη μεριά μας;

— Ορίστε;

— Τα παβέ, οι μολότοφ δεν ήταν ανεπαρκώς οπλισμός;

Είχε μια έντονη ξενική προφορά. Γερμανική, αλλά χρωματισμένη με ρώσικα χαρακτηριστικά. Πήρε ένα φλιτζάνι καφέ, που τον ήπιε χωρίς ζάχαρη, παρατηρώντας ότι γινόταν γύρω του. Δεν ψιθύριζαν πια οι φωνές τους, βραχνές από τα συνθήματα, αρωσχημένες απ' τα αέρια, ξαναδυναμώνων. Παρά τα τραβηγμένα χαρακτηριστικά στα πρόσωπά τους, το χαμόγελο ξαναγύριζε. Αισθάνονταν ότι είχαν πετύχει μια νίκη. Σ' αυτούς που έπιανε να τον παρατηρούν με περιέργεια ο γεράκος απηύθυνε έναν ειγηνικό χαρπετισμό με το κεφάλι.

Στο δρόμο, απομακρυσμένες τώρα, οι εκρήξεις ήταν πια αποραδικές. Χάραζε. Η Λάρα είχε στο μυαλό της τις τρομερές εικόνες του λυσοκαμένου ξυλοκοπήματος, των σκακατεμένων συντρόφων. Ο καφές τούς έκανε καλό. Ο ένας μετά τον άλλο πήγαν στο μπάνιο για να πλυθούν στοιχειωδώς. Στο ραδιόφωνο τα δελτία ειδήσεων έδιναν μιαν εφιαλτική εικόνα για τα γεγονότα της νύχτας. Ο αριθμός των τραυματιών δεν ήταν γνωστός. Όλοι οι σχολιαστές υπογράμιζαν την εξαιρετική βιαιότητα της αστυνομίας. Ανέφεραν τη ρήψη των δεκαριγόνων κατευθείαν πάνω στους διαδηλωτές, τη χρήση πολεμικών αερίων. Τα ίδια μ' αυτά που χρησιμοποιούνται στο Βιετνάμ, σύμφωνα με κάποιες ιατρικές κορυφές. Αποφασίστηκε να κατεβούν χωρισμένοι σε μικρές ομάδες των δύο ή τριών ατόμων. Όταν ήρθε η σειρά του, ο γέρος έδωσε το χέρι του στον ψυχχαναλύτη.

— Ευχαριστώ για τη φιλοξενία, σύντροφε. Δεν είναι η κατάλληλη στιγμή για να το συζητήσουμε, αλλά οφείλω να σας πω ότι αμφιβάλω πολύ για τον υλιστικό και επιστημονικό χαρακτήρα της ψυχχανάλυσης. Δεν έδωσε καμιά σημασία στο εκπληκτο βλέμμα του συνομιλητή του.

— Αντίθετα, συνέχισε με την απίστευτη προφορά του, θα μπορούσα να σας πω πολλά για κάποιες πολιτικές εφαρμογές της ψυχιατρικής.

Η Λάρα προηγήθηκε στη σκάλα. Όλα ήταν πια ήσυχια, παρέμενε όμως ένα υπόλειμμα φόβου στα σούθικα. Κατέβηκε μαζί με το γέρο τελείως ανθόρωπτα.

Η οδός Γκε-Λισάκ έμοιαζε πράγματα με τις τρομερές περιγραφές των ραδιοφώνων. Δεν υπήρχαν πια μπάτσοι, αλλά δεκάδες καμένα αποκαίνητα, ερείπια οδοφραγμάτων, χαλάσματα, οδόστρωμα κατεστραμμένο, πνιγμένο εδώ κι εκεί σε λίμνες νερού. Καπνοί ανέβαιναν, υπόλειμμα από κακοσβησμένες πυρκαγιές. «Η ώρα των καμινιών»³ σκέφτηκε. Ο αέρας έτσουζε ακόμα τα μάτια. Η Λάρα δεν μπορούσε ακόμα να συνειδητοποιήσει το μέγεθος της νύχτας. Ξαφνικά, αναστήθηκε.

Ένας λόχος μηχανοκίνητων δυνάμεων της αστυνομίας βρισκόταν στη διασταύρωση Σεν Ζακ, με τα όπλα παρά πόδα. Κάτω από τα κράνη, οι άνδρες ήταν εξαντλημένοι, με τεντωμένα νεύρα. Η Λάρα αναστήλασε βλέποντας, πιο πέρα, μια ομάδα συντρόφων που είχαν συλληφθεί να περιμένουν συγκεντρωμένοι να τους παραλάβει κάποια κλούβα. Όλοι ήξεραν την περιποίηση που τους περίμενε στο Μποζόν.

— Ας φανούμε ανάνδυνοι, είτε ο γέρος.

Το βήμα του έγινε σκόπιμα διαστασιακό, παρατάτησε. Η Λάρα τον έπιασε από το μπράτσο, τον σήριξε, όπως άμολε. Μια πιτσιρίκα με τον προπάππο της, τι το λιγότερο ανησυχητικό; Διέσχισαν χωρίς πρόβλημα το φράγμα των αστυνομικών. Ο γέρος γέλασε σαρκαστικά.

Ήδη οι περιέργοι είχαν αρχίσει να περιφέρονται στο δρόμο, κατάπληκτοι απ' αυτό το πεδίο μάχης. Ορισμένοι έβγαζαν φωτογραφίες με τις αυτόματες μηχανές τους. Μια διαφορετική ζωή ξανάρχιζε. Έφτασαν στην αρχή της οδού Σουφλιό.

Η Λάρα αισθάνθηκε ρίγη. Ξαφνική εξάντληση. Δεν είχε κοιμηθεί εδώ και σαράντα οκτώ ώρες.

— Μένω εδώ δίπλα, στην οδό Οντεόν. Εσείς;

Ο γέρος φάνηκε να ενοχλείται από τον πληθυντικό.

— Δεν έχω σπίτι. Ούτε για αρκετά χρήματα για ξενοδοχείο. Δεν έχει σημασία.

Οσφρανόταν το δρόμο, καταχαρούμενος. Η Λάρα τον περνούσε ένα κεφάλι. Τίποτα σ' αυτόν δεν θύμιζε κλοσόφ. Υπήρχε μάλιστα κάτι το πολεμικό στον τρόπο που φορούσε τη δερμάτινη ζακέτα του. Κάτι που θύμιζε «ομάδα περιφρούρησης». Αν όχι «κοιμισάριο».

— Μπορείς να ξεκουραστείς σπίτι μου, αν θέλεις. Σε προειδοποιώ όμως, δεν είναι μεγάλο.

— Δύο τετραγωνικά αρκούν για να ξαναπαίρεις δυνάμεις, να αγωνιστείς.

Κατέβηκαν την οδό Μεντισίς. Ο γέρος καθυστέρησε στη βιτρίνα του βιβλιοπωλείου «Ζοζέ Κορτί».

Ήταν ένα πολύ μικρό δωμάτιο, με μια όμορφη θέα προς το θέατρο «Οντεόν». Ένα στρώμα στο πάτωμα, μια αφίσα του Τσε (παραθιμίζε το Χριστό, δεν βαριέσαι όμως...), μια αφίσα της ταινίας του Γκοντάρ «Ο τρελός Πιερρό», δίσκοι, μια μεγάλη συλλογή των «Καγιέ ντι σινεμά», της «Νεολαιίστικης Προπορορίας», σουβί από βιβλία τσέπης και πολιτικά. Η Λάρα έφτιαξε έναν καφέ στο γκαζάκι της.

— Αν καπάλαβα καλά, είσαι μια συντρόφισσα με υπεύθυνη θέση, είτε ο γέρος.

Εξαστάρτα. Στην οργάνωση του πανεπιστημίου είχε κάποια καθήκοντα σε μέτριο επίπεδο που όμως τα εκπλήρωνε πολύ καλά. Η Λάρα άρχισε να του εξηγεί όλ' αυτά. Όχι γιατί αισθανόταν καμιά ανάγκη για εξομολόγηση, αλλά γιατί αυτός ο τύπος της προκαλούσε το ενδιαφέρον. Τη διέκοψε.

— Δεν χρειάζεται να ξέρουμε πολλά ο ένας για τον άλλον, είτε. Δεν πρόρεσα ακόμη να πάρω επαφή με το κέντρο, την ηγεσία του κόμματος, τους συντρόφους της Διεθνούς. Μπορείς να με βοηθήσεις;

Η Λάρα τον κοίταξε αμήχανα, με το φλιτζάνι του καφέ στο χέρι. Ο γέρος ξανασκούπισε τα γυαλιά του, αυτή τη φορά με μια μικρή δόση υποκρισίας.

— Ποιος είσαι;

— Ας πούμε... ο σύντροφος Παραμιτέλουμ.

— Τι;

Από πάντα, στις οργανώσεις αφθονούσαν τα γελοία ψευδώνυμα. Αυτός, όμως, το παράκανε. Άκου Παραμιτέλουμ! Ήταν ίσως της ηλικίας του;

— Αν θέλεις, μπορείς να με λες Καρλ.

— Είμαι η Λάρα, είτε λίγο πικαρισμένη.

— Λάρα;

Χαμογέλασε έκπληκτος. Του ελειπαν πολλά δόντια.

— Λάρα; Στ' αλήθεια; Πολύ περιέργο...

Το χαμόγελο πάγωσε στα χείλη, σαν να είχε κυριευτεί από αναμνήσεις ή από μια γεροντική άνοια που φανερώθηκε ξαφνικά. «Λάρα, θα έπρεπε να το 'χω σκεφτεί».

— Συμβαίνει τίποτα;

— Αντιθέτως. Αλλά αφού έχεις υπεύθυνη θέση...

Ο Καρλ έβγαλε από την τσέπη του ένα πιστόλι και το έδωσε στην κατάπληκτη και κάπως φοβισμένη Λάρα. Διάβασε τη λέξη «Μανουρέν» πάνω στη λαβή του. Μπορεί να 'ναι κανείς υπέρ της εξέγερσης αλλά να μην έχει ιδέα από όπλα. Εξήγησε ότι το είχε βουτήξει τη νύχτα από έναν μπατάσο που τα 'χε χαμένα. Το πιστόλι μαζί με το γεμιστήρι του. Μια κοινή εργασία απαλλοτριώσης.

— Πάντα μου είχα μια πλευρά κλεφτρόσιου, είτε μιλούσα είνοντας πονηρά τα μάτια.

Αυτό το πράγμα ανήκε στο κόμμα. Η Λάρα μπορούσε ακραώς να το δώσει εκεί που έπρεπε, στο Πολιτικό Γραφείο ή όπου αλλού. Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή της που κρατούσε ένα τέτοιο εργαλείο. Βαρύ που ήταν! Ο Καρλ ήταν θεότρελος.

— Στο Πολιτικό Γραφείο, είτε, ναι, ναι!

Έπρεπε να απαλλαγεί αμέσως απ' αυτό το κουμπούρι. Ύστερα απ' ό,τι έγινε τη νύχτα, δεν ήταν δυνατόν να το κρατήσει σπίτι της. Πού να το κρύψει; Ξάπλωσε, προσπάθησε να σκεφτεί. Η Λάρα ήταν εξαντλημένη και ο Καρλ δεν πήγαινε πίσω. Ήχοι από σειρήνες έρχονταν ακομή από το δρόμο. Μιακιρά, πολύ μιακιρά. Αποκοιμήθηκε.

Ενα μικροσκοπικό δοκίμιο στην οδό Φοιμητιού-Σεν Ντενί γεμάτο σκορούς από αφίσες, εφημερίδες, προκηρύξεις. Στους τοίχους αφίσες του SDS, των Ζεργκερμύρεν, του OLAS. «Να φιάξουμε δύο, τρία, πολλά Βιετνάμ». Στη διπλανή αίθουσα μουρμούριζε ο πολήγραιφος. Ο Αλέν άκουγε τη Λάρα, την ιστορία της με το γέρο. Μόλις η Λάρα ανέφερε το Μανουρέν, έγινε έξαλλος.

— Είναι προβοκάτορας. Σε παγίδευσε.

Η Λάρα την περίμενε αυτή την αντίδραση. Κι η ίδια είχε σκεφτεί την πιθανότητα της αστυνομικής προβοκάτορας. Οι μπατάσοι δέχονταν από παντού κατηγορίες για την αργισήτητα που είχαν επιδείξει. Να βρουν ένα όπλο στην κατοχή μιας γνωστής αργονίστριας, τι άλλο ήθελαν!

— Αλέν, απός ο πίπος είναι πάνω από σγδόντα χρονών. Είναι παράξενος, αλλά δεν είναι μπατάσος.

— Είναι άρκενό τους.

— Ελμυρινά, δεν το πιστεύω.

Ο Καρλ ήταν ένα αίνεγμα. Φανόταν να αισθάνεται τελείως άνετα στις διαδηλώσεις, μέσα στη βία. Και ταυτόχρονα ήταν ξένος. Σαν να είχε έρθει από άλλον πλανήτη. Ο Αλέν άναψε ένα Ζιάν.

— Πώς είτες όπ λέγεται απός ο Καρλ;

— Παραμπέλοιμ, είναι ηλίθιο.

— Ας πούμε παράξενος, είτε σκεφτικά ο Αλέν. Και παρουσιάστημε σαν «κλεφτρόσιος»;

— Αυτή την έκφραση χρησιμοποίησε.

— Η προφορά;

— Γερμανική, ρουσιική... δύσκολο να την προσδιορίσεις. Θα πρέπει να μιλάει πολλές γλώσσες χωρίς να αισθάνεται καμιά για δικιά του.

— Η προσωποποίηση του κοσμοπολιτισμού.

Ο Αλέν σκεφτόταν. Ή σνειρευόταν. Σκεφτόταν μεγάλόφωνα. «Αυτός ο άνθρωπος σαν κάτι να θέλει να μας πει». Πρότεινε στη Λάρα να τον ακολουθήσει. Τα γραφεία ήταν σε οργασμό. Σύντροφοι πηγαίνονταν πολυάσχολοι, παίρνοντας μάτια προκηρύξεις, συζητώντας για τα καθήκοντα της στιγμής. Δεν ήταν βέβαια παρά ένα γυροπομπόσκυλο, αλλά βρίσκονταν στην καρδιά των γεγονότων. Ο Αλέν κατευθύνθηκε προς ένα πρόχειρο ράφι, πάνω στο οποίο βρίσκονταν μια σειρά από έργα αναφοράς, χοντρά πολιτικά βιβλία και διάφορες μπροσούρες. Έπιασε ένα βιβλίο, το ξεφύλλισε.

Η Λάρα είδε τι ήταν. Μια ιστορία του μετολοεβίαικου κόμματος. Ο Αλέν σταμάτησε σε μια σειρά από

φωτογραφίες. Οι φράσεις όλων των μεγάλων ηγετών της ηρωικής περιόδου. Με το δάχτυλο της έδειξε ένα πρόσωπο, φροντίζοντας να κρύψει το όνομα.

Μια φωτογραφία πολύ κακή. Ο άνθρωπος ήταν άσημος, μούρη πονταζία. Αραιά γένια και πολύ σγουρά μαλλιά. Γυαλιά χωρίς σπινθήματα, μια πίπα. Η Λάρα θύμωσε με τον εσαπό της που της φάνηκε κρυψί-
vous.

— Λουτόν;

— Αναμφισβήτητα, του μοιάζει. Αλλά δεν είναι δυνατόν.

— Είναι τελείως τρελό, συμφώνησε ο Αλέν. Μπορούμε να επικοινωνήσουμε μαζί του;

— Θα πρέπει να είναι σπίτι μου.

Κατέβηκαν, μπήκαν σ' ένα καφέ μερικές εκατοντάδες μέτρα από τα γραφεία. Η Λάρα σχημάτισε τον αριθμό του τηλεφώνου της. Απάντησαν σχεδόν αμέσως.

— Καρλ; Σου δίνω ένα σύντροφο από την ηγεσία.

Ο Αλέν πήρε το ακουστικό.

— Είστε ο Καρλ;

— Ναι.

— Ο Καρλ Σόμελσον;

— Ευχαριστώ που με αναγνωρίζετε τόσο γρήγορα, σύντροφε, είτε η φωνή από την άλλη άκρη του σύρ-
ματος. Μπορούμε να συναντηθούμε; Δεν θα 'θελα να μην είμαι εντάξει με τα όργανα του κόμματος. Θέ-
λω να τεθώ στη διάθεση της κομ., συγγνώμη, της Τεταρτής Διεθνούς.

— Θα ειδοποιήσω, τον έκοψε ο Αλέν. Η Λάρα θα μεταφέρει τις οδηγίες.

Έβλεψε το τηλέφωνο. Πώς να πιστέψει αυτό που μόλις είχε ακούσει;

— Ποιος είναι; ρώτησε η Λάρα.

— Δεν ξέρω, είτε ο Αλέν. Κανείς όμως δεν ξέρει τίποτα για τις συνθήκες του θανάτου ή της επιβίωσης
του Καρλ Σόμελσον. Αυτού που η Ρόζα Λούξεμβουργκ ονόμαζε «ο κλεφτρόκιος». Που είχε κάποτε το
ψευδώνυμο Παραμετέλουμ. Που μας είναι πιο γνωστός με το όνομα Καρλ Ράντεκ.

Η Λάρα τον κοίταξε κατάπληκτη.

— Μα ο Ράντεκ είναι νεκρός. Καταδικάστηκε, δεν ξέρω σε ποια δόση της Μόσχας.

— Στη δεύτερη μεγάλη δόση, είτε ο Αλέν. Το 1937. Μια απόφαση καθαρά συμβατική. Μια συναλλαγή
ολοφάνερη. Ο Ράντεκ είτε απτά που το δικαστήριο, ο Βισίνσκι, ο Στάλιν ήθελαν να πει. Σε αντάλλαγμα..

— Τι;

Παρεμπιπτόντως, ο Αλέν ήταν καθηγητής της Ιστορίας. Για μια στιγμή, έδωσε την εντύπωση ότι κάνει μά-
θημα.

— Τα περισσότερα από τα θύματα των δικιών, όπως ξέρουμε, τα σκότωσαν μόλις βγήκαν από το δικαστή-
ριο. Τον Ράντεκ όχι. Μάρτυρες από τα στρατόπεδα ισχυρίστηκαν ότι ήταν αιχμή ζωντανός το 1945 ή '46,
δεν θυμιάμαι... Εάν είναι νεκρός, οι συνθήκες του θανάτου του παραμένουν μυστηριώδεις. Μερικοί λένε
ότι δολοφονήθηκε από ένα συγκρατούμενό του. Δεν υπάρχει καμιά απόδειξη.

— Ποια ηλικία θα είχε σήμερα;

— Ογδόντα τριών ετών, είτε ο Αλέν ύστερα από ένα γρήγορο υπολογισμό.

— Το πιστεύεις;

— Με τίποτα. Αλλά..

Ο Αλέν έσβησε βίαια το τσιγάρο του, ήταν το τελευταίο του πακέτου. Η Λάρα σκέφτηκε ότι θα 'πρεπε να
αγοράσει λίγο καπνό για τον Καρλ. Για την πίπα του, που βρομοκοπούσε. Όταν γύρισε στα γραφεία, ξε-
νακιοίταξε τη φωτογραφία. Η ποιότητά της ήταν κακή κι ο καμρός είχε περάσει. Εντούτοις, δεν υπήρχε
αμφιβολία, ήταν αυτός.

Μην ξέροντας τι να κάνει με το Μανουρέν, η Λάρα το έβαλε σ' ένα κουτί από παπούτσια, κάτω από μια παλιά συλλογή καρτ ποστάλ στη μέση του σακού που ξεχειύλιζε την ντουλάπα της. Ήταν ηλίθιο και απερισκεπτό, δεν πειράζει όμως. Η Λάρα παραδέχθηκε κι ύστερα απόδωξε την ιδέα ότι, τελικά, δεν είχε μεγάλη διάθεση να το αποχωριστεί. Ο Καρλ έμεινε κατάπληκτος από τον ερασιτεχνισμό αυτού που αποκαλούσε «το κέντρο» αλλά δεν διαμαρτυρήθηκε. Το ίδιο αποδέχτηκε τις επανειλημμένες αναβολές μιας συνάντησής του με τον Αλέν. Μετά τη νύχτα της οδοϋ Γκε-Λισάκι τα γεγονότα έτρεχαν όμως, όσο κι αν ήταν επαναστατικές, οι μέρες επέμεναν να μην έχουν παρά είκοσι τέσσερις ώρες. Εντάξει η περιέργεια, όμως ο Αλέν είχε σοβαρότερα πράγματα να κάνει από το να ασχολείται με έναν αινηγματικό γέρο.

— Θα πρέπει να το παραδεχτούμε, είτε ο Καρλ. Κι εμείς, εκείνο τον καιρό, ήμασταν συχνά πολύ ερασιτέχνες. Ο μπολσεβικισμός, ο σιδερένιος στρατός, όλα αυτά είναι και λίγο μύθος. Ακόμα κι ο Βλαδύμηρος Ύλιτς...

— Γαμώτο, τον έκοψε η Λάρα. Δεν μπορεί να είσαι ο Ράντεκ.

— Μπα...

Βλέπονταν λίγο. Η Λάρα έτρεχε από συνεδρίαση σε συνεδρίαση, από επιτροπή σε γενική συνέλευση. Ο Καρλ έβγαυε, έκανε βόλτες, έψαχνε τον παλιό του δρόμο. Είχε εγκατασταθεί σε μια γωνιά στο δωμάτιο της οδοϋ Οντεόν, με το σλίπινγκ μπαγκ που του είχε βρει η Λάρα, ενώ ένα κιβώτιο του χρησίμευε για κοινοδίνο. Εκεί ταχτοποιούσε προσεκτικά, κατά οργάνωση, όλες τις προκηρύξεις που μοιράζονταν στο δρόμο. Σε καθεμιά σημείωνε διάφορες παρατηρήσεις, σαν να διόρθωνε εκθέσεις. Γραμμένες στα αγγλικά, στα γερμανικά, στα ρώσικα, σ' άλλες γλώσσες ακόμα, που η Λάρα δεν κατάφερε να αναγνωρίσει. Τον είχε βοηθήσει να μη χάνεται μέσα στα διάφορα γκρουπούσκουλα.

— Είναι αδύνατον, ο Ράντεκ είναι νεκρός.

Ποτέ δεν τον έβρισκε να κοιμάται όταν η Λάρα γύριζε αργά τη νύχτα. Παρ' όλη την καλή του διάθεση, δεν μπορούσε να μην αφήνει παντού σταχτοδοχεία γεμάτα σπάζτες. Καμιά φορά τα αναποδογύριζε από απροσεξία ή επειδή τα χέρια του έτρεμαν. Για να ζητήσει συγγνώμη, διηγούνταν χαμογελώντας ότι και η Βέρα Ζασούλιτς είχε το ίδιο ελάττωμα.

— Ο μόνος με τον οποίο δεν τολμούσα να κατάνισω ήταν ο Λεβ Νταφίντοβιτς. Δεν ανεχόταν τη μυρωδιά του καπνού στο γραφείο του.

Ο Καρλ διατηρούσε μονίμως ζεστό τσάι. Όποια ώρα κι αν γύριζε η Λάρα, έπιναν μαζί μερικά φλιτζάνια. Έπιναν και κουβεντούλα. Του διηγούνταν τα γεγονότα της ημέρας, τι παιζόταν, τις αποφάσεις. Άκουγε προσεκτικά αλλά απέφευγε να κάνει πολλά σχόλια. Από ευγένεια. Ένα βράδυ είπε:

— Κάναμε τελείως λάθος στην εκτίμησή μας για τους ρυθμούς ανάπτυξης που θα ακολουθούσε η επανάσταση στην Ευρώπη. Εσείς πληρώνετε τα δικιά μας λάθη, τη χρεοκοπία μας.

Επεινός της μιλούσε για τα παιδικά του χρόνια στη Γαλικία, για τα πρώτα του χρόνια ως αγωνιστή στην Πολωνία, στη Γερμανία. Ανέφερε τις διαφωνίες του με τη Ρόζα. Στην Ελβετία, στη Ζυρίχη, είχε συναντήσει κάποιους παράξενους νεαρούς που ονομάζονταν ντανταϊστές, ακόμη γελούσε. Δεν είχε μπορέσει να ξαναπάει στη Ρωσία, πάρα μόνο μετά τον Οκτώβρη. Τα λόγια του ήταν διανοημένα με σαρκαστικά σχόλια, με κάποιες πινελιές νοσταλγίας. Ποτέ δεν ήταν τόσο ευχαριστημένος όσο όταν η Λάρα αποκοιμόταν ακούγοντάς τον.

— Ποιος είσαι, Καρλ;

Αν και δήλωσε κατηγορηματικά ότι δεν ήταν το Σμόλνι, του άρεσε πάρα πολύ να κάνει βόλτες μέσα στην κατελυμένη Σοβόνη. Περιφερόταν από τραπέζα σε τραπέζα, παρακολουθούσε με τις ώρες

τις συζητήσεις επί παντός του επιστητού που τράνταζαν το αμφιθέατρο Ντεκάρι, ευχαριστούν να συχνάξει στις πιο τρελές επιτροπές. Κανείς δεν του έδινε σημασία, εξαφανιζόταν τελείως φυσικά μέσα στην αταξία αυτού του μεγαλοπρεπούς Μάη. Δεν ήταν παρά μια φηγούρα ανάμεσα σε χιλιάδες άλλες. Ακόμη κι οι μιο-σταλινικοί συνήθισαν να τον βλέπουν να σκίζει επιμελώς τα πορτρέτα του λατρευτού τους πατερούλη Ιωσήφ, κάθε φορά που είχε την ευκαιρία. Πώς να τα βάλουν μ' έναν τόσο ηλιωμένο ρεβίζιονιστή; Τα ξανακολλούσαν και τελειωνε η ιστορία.

Εν τώ μεταξύ, η γενική αστεργία ριζωνε.

Βγαίνοντας από το «Οντέον» την έπιασε αγκάξέ, από τριφερότητα αλλά και από ανάγκη να στηριχτεί. Η Λάρα ήταν εξαργιωμένη. Η ελαφρότητα της Σορβόνης δεν τη διασκέδαζε πάντα, η γελοιότητα του «ελεύθερου "Οντέον"» την έβγαζε από τα ρούχα της. Ο Καρλ σήκωσε τους ώμους. Μόλις είχε διαβάσει για πρώτη φορά το σύνθημα «Η φαντασία παίρνει την εξουσία», γραμμένο σ' έναν τοίχο του σεβάζομου θεάτρου, κι αισθανόταν ευτηλισμένος.

— Ένα πρόγραμμα πραγματικά φιλόδοξο.

Ο Καρλ έκανε μια πρόταση. Προσκαλούσε τη Λάρα στο εστιατόριο. Σε ποιο; Σ' αυτό που θα διάλεγε η ίδια. Λίγο πολυτελείας, κατά προτίμηση, για να το γιορτάσουν λιγάκι. Τα λεφτά; Ο Καρλ σάρκασε. Να μην τη νοιάζει καθόλου. Δεν ήταν ο «αλεφτράκος»;

— Στην «Κουπόλ», πρότεινε η Λάρα. Δεν ξέρω όμως αν είναι πολυτελείας. Δεν έχω πάει ποτέ.

— Θαυμάσια ιδέα, είτε ο Καρλ. Θα 'πρεπε να το 'χω σκεφτεί μόνος μου.

Βλέπεις, η ανάμνηση του Λένιν και του Τρότσκι πλανιόταν ακόμη στην περιοχή του Μονπαρνάζ, που ακόμη δεν είχε βρει το χρόνο να επισκεφτεί.

Παράγγειλαν θαλασσινά και μοσχάτο κρασί. Ο Καρλ έγινε γλαφυρός αναφέρθηκε σε συγγραφείς, σε καλλιτέχνες που σήχναζαν εκεί. Μιλούσε σαν ένας γέρος κοσμοπολίτης Παριζιάνος που διηγείται ανέκδοτα. Δεν μπόρεσε να μη θυμίσει το συνέδριο στο Χάρκοβο, εκείνο όπου επιβλήθηκε ο «σοσιαλιστικός ρεαλισμός» και όπου αυτός, ο Ράντεκ, είχε παλέψει με τόσο θόρυβο ενάντια σε κάμποσους μικροαστούς συγγραφείς, θαμώνες της «Κουπόλ».

— Αν έβλεπες τη φάτσα του Αρσεγκόν! Ήταν κάτωχρος, αγριωπός. Αλλά συνθηκολόγησε ολοκληρωτικά.

— Ας δεχτούμε ότι είσαι ο Ράντεκ, είπε η Λάρα. Εσύ πότε συνθηκολόγησες;

— Πολύ πριν! φώναξε ο Καρλ, αφού καταβρόχθισε ένα στρείδι. Στο Χάρκοβο δεν πίστευα πια τίποτα απ' αυτά που έλεγα. Διέκοψα τις σχέσεις μου με την Ενωμένη Αντιπολίτευση το '29. Ο Λεβ Νταβίντοβιτς με χαρακτήρισε αμέσως «τελειωμένο υστερικό». Ίσως να ήταν έτσι. Όμως, εκείνη την εποχή, πίστευα απλώς ότι η αδιαλλαξία οδηγεί σε αδιέξοδο, ότι έπρεπε να ακολουθήσουμε την πολιτική του δυνατού.

— Αυτήν που ακολουθούσε ο Στάλιν;

— Εκείνη την εποχή δεν ήταν ακόμη αμφιβός ο Στάλιν.

Η Λάρα, γενικά, έπανε λίγο. Κατέβασε το κρασί της μονοκοπανιά. Έστω και για λίγο, θέλησε να παραδεχτεί αυτό τον παραλογισμό: ήμασταν στο Μάη, το 1968, και δευτούσε, στην «Κουπόλ», με τον Καρλ Σόμελσον Ράντεκ. Πού το πήγαν;

Πού; Ο γέρος έμεινε για λίγο σιωπηλός. Παράτησε τα στρείδια, γέμισε την πίπα του. Για πρώτη φορά φάνηκε να ψάχνει τα λόγια του.

— Λάρα; Είναι ψευδώνυμο, υποθέτω.

— Σωστά. Το πήρα από το «Ζιβάγκο».

— Πάστερνακ; Αυτοί οι ηλίθιοι μια μέρα θα τον αυτοκαταψήσουν. Κι αυτόν και όλους τους άλλους.

Η Λάρα δεν θέλησε να τον διακόψει. Να πει στον Καρλ ότι δεν είχε διαβάσει το βιβλίο, είχε μόνο δει την

τανία και είχε γοητευτεί από την Τζούλι Κρίστα, από το τραγούδι. Ο Καρλ είχε άλλα να διηγηθεί. Λάρα είναι το υποκοριστικό του Λαρίσα.

Παλιές πληγές, που πονούσαν ακόμα.

— Την έλεγαν Λαρίσα Ράινερ, ήταν πολύ όμορφη. Ο πατέρας της, μενσεβίκος, ήταν από τους κύριους συντάκτες του πρώτου σοβιετικού συντάγματος μας. Εκείνη πήγε στον Κόκκινο Στρατό, ήταν κομισάριος στο σόλο της Βαλτικής. Έπαιξε ένα ρόλο πρώτης γραμμής στη θρυλική εποποιία των κόκκινων ναυτών. Ο Τρότσκι της βρήκε ένα παραποούλι: «το μετέωρο της επανάστασης». Πολύ σωστός ορισμός. Τη συνάντησα στο πρώτο συνέδριο της Διεθνούς. Εγώ ο πανούργος, ο βρομάρης, που έσερνα τόσες βρόμικες υποθέσεις, το όργανο για τα ύπουλα χτυπήματα. Εκείνη να ασπασβολεί. Στεφανομένη από φήμες, ηρωική και ανυπόφορη. Είχε χωρίσει απ' τον άντρα της, κάποιον Ρασκόλνικωφ, φαντάσου όνομα! Ήταν ένας υψηλόβαθμος αξιωματικός, ένας κτηνάνθρωπος. Έλεγαν για τη Λάρα ότι ήταν ευαίσθητη στη χυδαία αρρενωπότητα, ότι δινόταν στους στρατιώτες. «Η Ωραία και το Κήνος», έτσι μας αποκαλούσαν όταν άρχισε ο δεσμός μας. Στους διαδρόμους του ξενοδοχείου «Λουξ» γελούσαν μαζί μας. Δεν είναι δυνατόν να υπάρχει τέτοιο ζευγάρι! Όμως, ήταν η επανάσταση. Κάθε λεπτό αλλάζαμε τον κόσμο και φέρναμε άνω κάτω τη ζωή. Λάρα, την αγάπησα με πάθος αυτή τη γυναίκα. Ήθελε ένα παιδί. Θα 'πρεπε να 'να ωραίο και έξυπνο. Εκείνη ήταν υπέροχη, εγώ άσχημος. Η Λάρα μ' αγαπούσε, το πιστεύω. Τι πρότεινε; Γεννήτορας του παιδιού μας να γίνει ο Λεβ Νταβίντοβιτς. Τον θαύμαζε. Δεν θα ήταν παρά μια συντροφική εξυπηρέτηση. Νομίζεις ότι ονειρεύεσαι, Λάρα; Όλ' αυτά είναι πέρα για πέρα αληθινά. Ο Τρότσκι με άκουσε, γιατί ήμουν εγώ που του μετέφερα την πρόταση. Αρνήθηκε. Λίγο ενοχλημένος, λίγο διασκεδάζοντας, χωρίς πραγματικά επιχειρήματα. Κατόπιν ήρθε το Μπρεστ, η πάλη ανάμεσα στις φράξίες και μετά η αποτυχημένη επανάσταση στη Γερμανία, όπου με είχε στείλει η Διεθνής. Με συνέλαβαν. Όταν επέστρεψα στη Μόσχα, δεν ξαναβρήκα αληθινά τη Λάρα Ράινερ. Το μεγάλο πάθος ήταν νεκρό. Ρήχηκα στην πρώτη μάχη της Αριστερής Αντιπολίτευσης, στο πλευρό του Τρότσκι. Μετά το θάνατο του Βλαδίμηρου Ίλιτς, η πλειοψηφία του Πολιτικού Γραφείου ρήχηκε πάνω μας με λύσσα. Τίποτα δεν είχε παιχτεί. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν τρομερά. Η Λάρα πέθανε το 1927 στη Μόσχα. Από τύφο. Νομίζω ότι ήμουν ήδη ένας τελειωμένος άνθρωπος.

Της τα διηγήθηκε όλα αυτά χωρίς να καλοξέρει το γιατί, με φράσεις διαστασιακές, με αδεξιότητες και, για πρώτη φορά, με ένα φορτίο αληθινής θλίψης. Με μια συγκίνηση που δεν ήταν δυνατόν να είναι προσποιητή. Η Λάρα δεν ήξερε πια τι να σκεφτεί.

Η δίνη της γενικής απεργίας είχε διαλύσει κάθε πλαίσιο ανάλυσης. Η 24η του Μάη φαινόταν ότι θα είναι μια πολύ δύσκολη μέρα. Η 13η είχε σηματοδευτεί από μια γιγάντια διαδήλωση, με μιαν ενότητα που δεν είχε ξεγλάσει κανέναν. Απλούστατα, οι γελοίοι συνδικαλιστές δεν είχαν τη δυνατότητα να αποκοπούν από το κίνημα. Είχαμε γελήσει για τα καλά. Αυτή τη φορά ο καθένας θα διαδήλωνε χωριστά. Ο Αλέν, ζούσε σε κατάσταση υπερδιέγερσης. Πού να βρει καιρό για συζητήσεις μ' ένα μυθωμανή γέρο; Τελικά, κάτω από την πίεση της Λάρα, υπέταξε.

Η συνάντηση έγινε στο σπίτι ενός φίλου ηθοποιού, στην οδό Σεντ Κρούά ντε λα Μπρετονερί. Αμέσως ο Αλέν αισθάνθηκε ένα σοκ.

Δεν ήταν απ' αυτούς που ονειρεύονταν την επαναστασιακή ελπίδα εδώ και λίγες ενθουσιώδεις βδομάδες μόνο. Ως ερευνητής, ως αγωνιστής, διατηρούσε μια μακροχρόνια οικειότητα με την Ιστορία του αιώνα, με τη βιογραφία των πρωταγωνιστών της. Ο άνθρωπος που του άπλωνε το χέρι και τον κοίταζε πονηρά, πίσω απ' τα στρογγυλά γυαλιά του, ίσως δεν ήταν ο Ράντεκ. Όπως και να 'χει, δεν ήταν ο πρώτος τυχόν. Παρά την αστεία του εμφάνιση και την ασχημία του, ο Καρλ προκάλυψε το σεβασμό!

— Σύντροφε... Υποθέτω ότι θέλεις να μου κάνεις κάποιες ερωτήσεις. Με την άρεσή σου. Έχω συνηθίσει.
— Λες ότι είσαι ο Καρλ Ράντεκ;
— Αρχιβός. Και επιθυμώ να τεθώ στη διάθεση του κόμματος. Ή, τουλάχιστον, του νέου τμήματος της Διεθνούς. Αλλά ξέρω ότι αμφιβάλλεις για τα λεγόμενά μου. Όλοι με θεωρούν νεκρό, έτσι δεν είναι; Πώς μπορώ να σε πείσω;

— Η τελευταία μαρτυρία για σένα είναι από το 1945. Ήσουν στο στρατόπεδο του Ιακούτσκι. Λένε ότι ένας συγκατοικούμενος σε δολοφόνησε.

— Πρόσχημα, έγινε μια απόπειρα. Η λαβή του κουταλιού είχε τροχιστεί με επιμέλεια. Ήθελε σ' αλώφεια να με σκοτώσει. Σκέφτομαι, μάλιστα, ότι διατηρήθηκε στη ζωή μόνο και μόνο για να μπορέσει να πραγματοποιήσει αυτή την εκδίκηση, που του φαινόταν αναγκαία. Ήταν τροστοναστής. Δεν είχε αξιωθεί την τιμή μιας δημοσίας δόξης.

Ο Καρλ παραμέρισε τη δευτερεύουσα ζωνέτα του, άνοιξε το πουκάμισό του. Το στήθος του ήταν αδύνατο και λευκό. Με το δάχτυλο έδειξε μια ουλή, αρχιβός κάτω από την καρδιά.

— Αυτός ο σύντροφος ήταν πολύ αδύναμος. Το μίσος δεν σου δίνει πάντα όλες σου τις δυνάμεις. Απέτυχε. Αλλά ήμουν βαριά τραυματισμένος, και πολύ αδύναμος κι εγώ. Οι φρουροί του Ιακούτσκι δεν με θοράτευαν. Απλώς, δεν με άφησαν να πεθάνω. Μια μέρα με απελευθέρωσαν.

— Σε απελευθέρωσαν; παραξενεύτηκε ο Αλέν. Γιατί;

— Γιατί στις 30 του Γενάρη του 1937 είχα παίξει αρκετά καλά το παιχνίδι των δημίων μου, ώστε δεν έφαγα παρά δέκα χρόνια στρατοπέδου. Μόνο δέκα χρόνια! Δέκα χρόνια ξύλου, τιμαρξίας, κρύου και πείνας, εξευτελισμού. Δέκα χρόνια κόλασης, κάθε μέρα, κάθε ώρα. Τέλος πάντων, έχασα τόσα χρόνια, τους ξεπλήρωσα.

1947. Η Λάρα είχε γεννηθεί εκείνη τη χρονιά. Τον ίδιο μήνα.

— Ύστερα;

— Βέβαια, δεν με άφησαν να κάνω ό,τι θέλω. Ήμουν πολύ άρρωστος. Το κράτος ανέλαβε να με φροντίσει. Σ' ένα νοσοκομείο λίγο ειδικού τύπου, κατόπιν σ' ένα σανατόριο εξαιρετικά απομονωμένο. Ύστερα, ο Στάλιν, τελικά, πέθανε. Τι μπορούσαν να με κάνουν οι κληρονόμοι του; Δεν με κατοικεταχειρίζονταν εδώ και καιρό! Με άφησαν να σαπίζω. Ξέρεις τι μου πρότειναν; Να υπηρετήσω στην KGB. Μια καινούργια κατότητα, ένα δοκιμάσι στο Βιμπόργκ, βρεθάρια μεταφραστής σε μια υπηρεσία επιφορημένη να αναλύει τον αθλητικό τύπο της Δυτικής Γερμανίας. Βλέπεις, η Γερμανία είναι η ειδικότητά μου!

Ο Αλέν κοίταξε διακριτικά τα ρολόι του, ζήτησε συγγνώμη και έκανε ένα τηλεφώνημα. Θα καθυστερούσε λίγο στη συνεδρίαση πριν τη διαδήλωση. Ας αρχίσουν χωρίς αυτόν. Ξανακάθισε απέναντι από τον Καρλ.

— Πότε, πώς πέρισσε στη Δύση;

— Αργότερα, πολύ αργότερα. Την εποχή του Χρουστσόφ. Είχα αποστιαστεί προσωρινά στο Βερολίνο.

— Πώς έγινε;

Ο γέρος έγινε άτακτος.

— Δεν μπορώ να σου πω. Δεν μπορώ να σου δώσω λεπτομέρειες. Μπορούσα να βρω κάποιες πολλές επιπλέον, που είχαν γίνει ένα είδος δικτύου. Δεν υπήρχε αμογή το τείχος... Στάθιμα πολύ τυχρός. Μην επιμένεις σ' αυτό το σημείο.

— Γιατί;

Ο Καρλ μισόγλεισε τα μάτια, πήρε περιλάπτο ύφος.

— Γιατί δεν ξέρω ποιος είσαι αρχιβός, σύντροφέ μου. Κι αν αμογή είσαι αυτός που μου είτε η Λάρα, μπορεί να είσαι πρόεδρος. Όλοι ξέρουμε ότι γίνονται διπλοί ή τριπλοί, και το αστείο είναι ότι δεν χάνουν την ψυχή τους. Έτσι αντιστέκομαι από το 1929.

- Δηλαδή;
- Είμαι ο Καρλ Ράντεκ. Αλλά μπορώ επίσης να είμαι κλοσάρ, να πάσχω από ντελίριο ή από αμνησία. Κανείς αστυνομικός δεν θα μπορέσει ποτέ να καταλάβει ακριβώς. Είμαι πολύ πονηρός και πολύ έμπειρος σ' αυτό. Από σένα εξαρτάται αν θα με πιστέψεις.
- Όποιος κι αν είσαι, δεν ήθελα να σε προσβάλω.
- Το ξέρω.

Ο Καρλ, χωρίς να ντραπεί, πήρε το τελευταίο Ζιτάν από το πακέτο του Αλέν. Συνέπεια της απειργίας: τα γαλλικά τοιγάρα είχαν σχεδόν εξαφανιστεί.

- Θα πρέπει να φύγω.
- Έχεις δίκιο, η σημερινή διαδήλωση είναι πολύ σημαντική.
- Θα τα ξαναπούμε, είτε ενοχλημένα ο Αλέν.
- Δεν είναι επείγον. Δεν έχω καμιά σημασία πια. Δεν είμαι παρά μια εικασία.

Ο Αλέν έβγαλε το μπουφάν του. Σπάνια η Λάρα τον είχε δει τόσο ταρσαγμένο. Σε δύο ώρες ο Ντε Γκολ θα μιλούσε από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, όπως είχε ανακοινωθεί. Την ίδια στιγμή, δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές θα είχαν συγκεντρωθεί στους δρόμους του Παρισιού. Πολλοί αποφασισμένοι να δώσουν μάχη. Ανάμεσά τους και η Λάρα. Ο Αλέν και ο Καρλ έσφιξαν τα χέρια.

- Μια τελευταία ερώτηση. Τι σκέφτεσαι ότι κάνουμε αυτές τις μέρες;

Ο Καρλ διάτασε, πέρασε κωμικά τα δάχτυλα ανάμεσα στις λίγες λευκές τούφες μαλλιών που του είχαν απομείνει.

- Έχω κάνει πολλές βλακειές κι έτσι δεν μπορώ να σας δώσω συμβουλές. Το μείγμα που φτιάξατε, από γιορτή κι εξέγερση, με διασκεδάζει, δεν το καταλαβαίνω πάντα. Πρόκειται για πρόβα τζενεράλε; Αλλά πρόβα τίνος πράγματος; Των παλιών πραγμάτων που σας έχουμε μάθει; Ή το προσεχές έργο θα είναι τελείως καινούργιο;

- Τι θέλεις να πεις;
- Εσείς οι τροτσκιστές... Είστε πολύ τυχεροί που δεν έχετε πια στην πλάτη τον Λεβ Νταβίντοβιτς. Ήταν ένας ενοχλητικός του κερατά.
- Τι προτείνεις;
- Τίποτα, είτε ο Ράντεκ. Είμαι της παλιάς σχολής, χρεοκόπησε.

Άνοιξε πάλι τη ζακέτα του, έβγαλε το Μανουρέν. Το είχε ξαναπάρει. Από ανάγκη, από συνήθεια. Όλα μπορούσε να τα καταλάβει, τις αβεβαιότητες, τις ταπεινές που ακολουθούνται στην τύχη ή σύγχυση κι η απαξία δεν τον ενοχλούσαν. Παρίσι — Μιάς ήταν υπέροχα, έσω κι αν δεν ήταν παρά ένα βήμα. Σύμφωνα. Όμως ένας πολίτης δεν ήταν ποτέ πραγματικός πολίτης, κι ακόμα περισσότερο επαναστάτης, παρά μόνο εφοδιασμένος μ' ένα όπλο. Για να σκοτωθεί μ' αυτό ή να πάρει μια Βασίλη.

Αυτή τη νύχτα, στις 24, πολλά έγιναν μέσα στη σύγχυση. Στην αρχή το κλίμα ήταν ήρεμο. Ο Ντε Γκολ πρότεινε εκλογές. Γύρω από το σταθμό της Λιόν, μερικές δεκάδες χιλιάδες διαδηλωτές κουνούσαν τα μαντίλια τους, τραγουδώντας «αντίο, Ντε Γκολ». Ο γερο-βιλάκις είχε δείξει σιγνά τάλεντο σε δύσκολες καταστάσεις, αυτή τη φορά όμως την είχε τελείως πατήσει. Η συνένωση των διαδηλώσεων έγινε δύσκολα, αυτό όμως δεν εμπόδιζε το δρόμο να εχρηστεί.

Από ένα τρανζίστορ δάπλα του ο Καρλ έμαθε ότι το χρηματιστήριο είναι στις φλόγες. Δυσκολεύτηκε να το πιστέψει. Κάποιοι παράξενοι ασταβιστές, με αλυσοπρίονα, έκοβαν τα δέντρα της λεωφόρου Σεν Μισέλ. Εξαπτίας της μεγάλης του ηλικίας, κάματα και κόντρα κάματα διαδηλωτών και μπάτσων δεν τον είχαν παρασύρει. Από στόμα σε στόμα μαθεύτηκε ότι ομάδες στασιαστών ετοιμαζόνταν να καταλάβουν εξ εφό-

δου το Υπουργείο Δικαιοσύνης, στην πλατεία Βαντόμ. Οι διαδόσεις υπερέβαλλαν: τα υπουργεία ήταν άδεια. Ο Καρλ συμφωνούσε, αυτή τη νύχτα όλα ήταν δυνατά. Ακόμα και το χειρότερο. Τουλάχιστον οι χοντρές βλακειές. Αναμφίβολα η υποχώρηση.

Έλλειψη τολμής ή συναισθηση της πραγματικότητας; Όλοι, σασιτισμένοι, υποχώρησαν στο Καρτέ Λατέν, παραδοσιακό σχορό. Ο Καρλ βλαστήμησε καλόκαρδα Κανένας απ' όλους αυτούς τους επαναστάτες δεν είχε μάθει να διαβάξει το χάριτη μιας πόλης. Θυμήθηκε το Αμβούργο, των λιμενεργατών, των ναυτών, των οπλισμένων εργατών στις βροχιώδεις συνουσίες. Ο έρωτας για μια πόλη είναι δεμένος με την εξέγερση. Το Παρίσι άρσε στον Καρλ. Τόσο, που είχε αποκτήσει τη συνήθεια να σουφρώνει καρτ ποστάλ από τις προθήκες. Αυτή που διάλεξε έδειχνε την πλατεία της Βασιλίας: το άγαλμα της Ελευθερίας, τον κινηματογράφο, το σταθμό. Έγραφε βιαστικά λίγες λέξεις:

«Θέλω να σου πω ακόμα κάτι. Δεν θυμάμαι πλέον το πρόσωπο της Λάρα. Είναι τόσο μακρινό και δεν υπάρχει καμιά φωτογραφία. Ίσως της μοιάζεις. Δεν ξέρω πια...»

Υπογραφή Παρατελομι. Την ταχυδρομήσε.

Το Παρίσι είχε τρελαθεί εκείνο το βράδυ, όλοι οι σύντροφοι.

Ο Καρλ έφτασε στη γέφυρα Αούστερλιτς. Δεν είχε καμιά δουλειά εκεί πέρα, περπατούσε με δυσκολία, σχεδόν στην τύχη. Ήταν κουρασμένος, κρύωνε. Η σαγήνη ήταν εξαιρετικά αστεία. Μερικοί κλοσάρ είχαν μαϊευτεί σαν τσαμπί σε μια σχάρα του μετρό για να ζεσταίνονται απ' τον αέρα του εξαιρετισμού, μερικά μέτρα μακριά από ένα φράγμα που σχημάτιζαν μηχανοκίνητες δυνάμεις της αστυνομίας, επιφορημένες να εμποδίσουν το πέρασμα προς τη δεξιά όχθη. Ο Καρλ κάθισε ανάμεσα στους κλοσάρ. Κανείς δεν είχε πια καινούριο αλλά κυκλοφορούσε μια μπουκαλά κραισί. Από καιρό σε καιρό ξεσπούσαν γέλια, προκληθείς χωρίς συνέπειες προς τους αστυνομικούς. Ήταν τόσο γελοίοι να υπερασπίζονται με το όπλο παρά πόδα μια γέφυρα που κανείς δεν απειλούσε.

— Είσα καινούργιος εσύ;

— Έρχομαι από κει κάτω, είτε ο Καρλ δείχνοντας προς το Καρτέ Λατέν.

— Ήπε μια γουλιά κόκκινο κραισί. Ο διτλανός του έσκασε στα γέλια.

— Με την προφορά που κουβαλάς, θα πρέπει να έρχεσαι από μακρύτερα. Δεν έχει σημασία. Στα παλιά μας τα παπούτσια τα σύνορα.

«Στα παλιά μας τα παπούτσια τα σύνορα» φώναζαν οι κλοσάρ εν χορώ. Ο διτλανός του Καρλ αισθάνθηκε ευφορία.

— Πολύ ωραίο, παιδιά. Ίσως μάλιστα να είμαστε όλοι Γερμανοεβραίοι, έτσι δεν είναι;

— Είμαστε όλοι Γερμανοεβραίοι, επανέλαβαν ενθουσιασμένοι.

Μερικοί μπάσοι, ερεθισμένοι, κινήθηκαν νευρικά. Ένα «CRS-SS» πετάχτηκε. Αναβρασμός στους μπάτσους. Σ' αυτή την άσχημη γέφυρα, δυο βήματα από το ιατροδικαστικό ινστιτούτο, δεν υπήρχε παρά μόνο αυτή η γελοία σύγκρουση ανάμεσα σε αστυνομικούς οπλισμένους μέχρι τα δόντια και κάποια μισομειθυμένα συντρίμια, ξαπλωμένα πάνω στη ζεστή σχάρα.

— Μου κάνεις μια χάρη;

— Τι; είτε ο Καρλ.

— Έχω ξεχάσει τα λόγια, τραγούδα μας τη Διεθνή.

— Δεν θα το εκτιμήσουν.

— Σκασιλα μας. Κι εμείς έχουμε το δικαίωμα. Κι εμείς είμαστε θύματα αυτής της πουτάνας της... Τραγούδα, σε παρακαλώ.

— Σύμφωνοι, είτε ο Καρλ.

Η Διεθνής. Στην πραγματικότητα, δεν την είχε τραγουδήσει εδώ και πολλά πολλά χρόνια. Το απέφειγε μάλιστα.

— Ξεάνει!

— «Εμπρός, της γης οι κολασμένοι...» άρχισε.

Λογικά, αυτό δεν θα ήταν παρά ένα γκαργ. Όλοι οι κλοσάρ σπρωθήκαν και, με υψωμένη τη γροθιά, επανέλαβαν με στεντόρεια φωνή αυτό που ο Καρλ είχε ξεκινήσει χαμηλόφωνα. «Της πείνας σκλάβοι, εμπρός, εμπρός». Ο Καρλ σπρωθήκε κι αυτός. Τραγουδούσε τώρα δυνατώτερα. Ήταν γελοίοι και συγκινητικοί όλοι τους. Τα χτυπήματα με τους υποκόπανους άρχισαν να πέφτουν βροχή.

Ο Καρλ οπισθοχώρησε. Υπήρχε μια πολύ απλή απόφαση, που την αγνοούσαν οι αστυνομικοί: ο Καρλ δεν ήθελε πια να φάει ξύλο από κανέναν. Το αδύνατο κορμί του δεν το άντεχε πλέον, η λήγη αξιοπρέπειας που του απέμενε ακόμη λιγότερο. Έβγαλε το Μανουρέν, σημάδεψε τον ήλιθο που τον απειλούσε με τον υψωμένο υποκόπανο. Όπως δεν είχε διάθεση να πυροβολήσει, δεν υπήρχε αμφιβολία για το αποτέλεσμα. Ο Καρλ δέχτηκε τις σφαιρές κατάστηθα, ξεκουραμένος από τις πολλαπλές εκτυροσκοπήσεις. Ήταν ήδη νεκρός όταν, σπρωγμένος από τις σφαιρές, έπεσε πάνω στο κρηπίδιωμα.

Κατά την πτώση το όπλο του έφυγε από το χέρι, έπεσε στο Σηκουάνα. Το άγριο ξυλοκόπημα των κλοσάρ κράτησε κάμποσα λεπτά, έτσι, για γούστο. Δεν βρέθηκε κανένα χαρτί πάνω στο πτώμα. Η νόμιμη άμυνα δεν ήταν δυνατόν να τεθεί σε αμφιβολία, απέναντι σ' αυτόν τον ένοπλο τρελό. Την επομένη, οι εφημερίδες σημείωναν ότι η νύχτα της 24ης ήταν η βιαιότερη του Μάη. Το επεισόδιο της γέφυρας Αούστερλιτς δεν αναφερόταν πουθενά. Προφανώς δεν είχε καμιά σχέση με τα γεγονότα. Δεν αναφερόταν ούτε το δικηγόνο που δέχτηκε κατάμουτρα η Λάρα και που την παραμόρφωσε. Μόνο ένας ιατροδικαστής αναρωτήθηκε τι να σήμαινε το τατουάζ με κυρτολλικούς χαρακτήρες που είχε στο μπράτσο ένας νυχτερινός πελάτης. Ένας γέρος, νεκρός είκοσι τρία χρόνια πριν.

Μετάφραση: Σπύρος Προβατάς

Σημειώσεις του μεταφραστή

1. Παβέ είναι ο λιθόστρωτος δρόμος, αλλά και οι πέτρες με τις οποίες είναι στρωμένος. Μέχρι το Μάη του '68 οι δρόμοι του Παρισιού ήταν στρωμένοι με παβέ κανονικού σχήματος, που είχαν μέγεθος περίπου όσο μουσ τοίφιο. Το καλοκαίρι του 1968 πάνω απ' το παβέ έπεσε άσφαλτος...
2. Τα CRS ήταν το πρότυπο για τη δημιουργία των ελληνικών ΜΑΤ.
3. Το 1961 η αστυνομία επιτέθηκε ένοπλα, έξω από το σταθμό του μετρό Σαρόν, εναντίον διαδήλωσης κατά του πολέμου της Αλγερίας. Αποτέλεσμα: εννέα νεκροί.
4. Ο Μπεν Μπάρνακ, επαναστάτης και ηγέτης της μαρξιστικής αντιπολίτευσης, ζούσε εξόριστος στη Γαλλία. Το 1965, άνδρες των γαλλικών μυστικών υπηρεσιών τον απήγαγαν στο κέντρο του Παρισιού. Από τότε τα ίχνη του χάθηκαν.
5. Τίτλος ταινίας που αναφέρεται στα κινήματα της Λατινικής Αμερικής.
6. Το σημείο απ' όπου ξεκίνησε η Οκτωβριανή Επανάσταση.

Ο **Καρλ Ράντεκ**, γερμανικής καταγωγής, υπήρξε στέλεχος του Γερμανικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος και στενός συνεργάτης της Ρόζας Λούξεμπουργκ και του Καρλ Λίμπνεχτ. Συμμετείχε στην Οκτωβριανή Επανάσταση και το 1918-19 εισήλθε από το Μπολισεβίκικο Κόμμα να σπρώξει την εξέγερση των Σπαρτακιστών στη Γερμανία. Αν και υπήρξε στενός συνεργάτης του Λένιν και του Τρότσκι και δραστήριο στέλεχος της Αριστερής Αντιπολίτευσης, μετά τις εκκαθαρίσεις της περιόδου 1927-29 και την εμπέδωση της κυριαρχίας του Στάλιν στο κόμμα και το κράτος, ταυτίζεται μαζί του, για να φυλακιστεί λίγα χρόνια αργότερα για «αντεπαναστατική δράση» και να πεθάνει — κατ' άλλους το 1937 και κατ' άλλους το 1945 — στη φυλακή.

Ο Καρλ Ράντεκ, όπως διαβάζουμε στο βιβλίο της Χριστίνας Ντιουνά «Λογοτεχνία και Πολιτική - Τα περιοδικά της Αριστεράς στο Μεσοπόλεμο», εκδόσεις Καστανιώτης, εκπροσώπησε στο 1ο Συνέδριο Σοβιετικών Συγγραφέων — που έγινε στη Μόσχα το 1934 και στο οποίο συμμετείχαν και ο Κ. Βάρναλης και ο Δ. Γληνός — το ρεύμα του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, αφορίζοντας τη νεωτερική γραφή ως έκφραση του απομικισμού και καταδικάζοντας τους εκπροσώπους της, μεταξύ των οποίων και τους Μ. Προυστ και Τζ. Τζόις.

Το φωτογραφικό υλικό αντλήσαμε:

- La contestazione 67/69, Idea Editions, Μιλάνο, Σεπτέμβριος 1978.
- L' enragé, Πλήρης συλλογή 12 τευχών, Μάιος - Νοέμβριος 1968, Παρίσι 1978.
- Texts and Posters by Atelier Populaire.
 - Occhio Testimone, Bompiani, Μιλάνο 1988.
 - Camera in conflict, Kōnemann Verlagsgesellschaft mbH, Κολωνία 1996.
 - Photographies Magazine, τ. 4, Απρίλιος - Μάιος 1988.
- R. Vienet, Μάης 1968. Λυσσασμένοι και Σιτουασιονιστές στο κίνημα των καταλήψεων, Ελεύθερος Τύπος, Μάρτιος 1978.
- Ico - Κον Μπεντίτ κ.ά., Μάης 1968. Το μήνυμα των οδοφραγμάτων, Ελεύθερος Τύπος.
- '68. Η παγκόσμια έκρηξη, Κοιμούνα, Δεκέμβρης 1984.
 - Μάης '68. 20 χρόνια μετά. Συνεντεύξεις στην Ινώ Αφεντούλη, Οδυσσέας, Μάιος 1988.
- 1968. 30 χρόνια από τότε που (δεν) άλλαξε ο κόσμος, Έψιλον, 26/4/1998.

ΔΙΚΤΥΟ ΚΙΝΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

68

ΚΑΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΜΑΗΣ '98 • 500 ΣΦΧ.